

Rakennetun ympäristön kehityspiirteitä

Aluidenkäytön muutokset 1990- ja 2000-luvuilla

Kari Oinonen
Satu Vesala
Mika Ristimäki

Rakennetun ympäristön kehityspiirteitä

Alueidenkäytön muutokset 1990- ja 2000-luvuilla

Kari Oinonen
Satu Vesala
Mika Ristimäki

Helsinki 2013

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

YMPÄRISTÖMINISTERIÖN RAPORTTEJA 12 | 2013

Ympäristöministeriö
Rakennetun ympäristön osasto

Taitto: Marjatta Naukkarinen
Kansikuva: Kari Oinonen

Julkaisu on saatavana vain internetistä:
www.ym.fi/julkaisut

Helsinki 2013

ISBN 978-952-11-4163-8 (PDF)
ISSN 1796-170X (verkkokj.)

ESIPUHE

Tämä raportti liittyy tällä hallituskaudella parhaillaan käynnissä olevaan maankäyttö- ja rakennuslain toimivuuden arviointiin. Arviointia varten on ympäristöministeriössä käynnistetty monia tutkimus- ja selvityshankkeita, joissa tarkastellaan eri näkökulmista lain vaikutuksia ja toimivuutta. Kyselyjen ja haastattelujen lisäksi halutaan tarkastella myös ympäristössä tapahtuneita muutoksia sekä maankäyttö- ja rakennuslain roolia näiden muutosten taustalla.

Maankäyttö- ja rakennuslaki on ollut voimassa runsaat kolmetoista vuotta. Sen toimivuutta on tähän mennessä tarkasteltu jo kolme kertaa, viimeksi vuonna 2005 (Maankäyttö- ja rakennuslain toimivuus, arvio laista saaduista kokemuksista, Suomen ympäristö 781/2005). Jo tällöin pyrittiin muodostamaan kuvaa siitä, minkälaisia muutoksia ympäristössä on tapahtunut lain voimassaoloaikana, mutta todettiin sen olleen voimassa niin lyhyen aikaa, että on liian aikaista tehdä asiaan liittyviä johtopäätöksiä. Nyt tähän on jo parempia edellytyksiä.

Selvitys on tehty Suomen ympäristökeskuksessa. Paikkatietopohjaiset aineistot ja seurantamenetelmät ovat kehittyneet voimakkaasti viime vuosien aikana. Raportissa on hyödynnetty erityisesti Suomen ympäristökeskuksen yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmää YKR ja muuta paikkatietopohjaista aineistoa.

Suomen ympäristökeskuksessa työstä on vastannut erikoistutkija Kari Oinonen ja pääosan analyyseistä on tehnyt apulaistutkija Satu Vesala. Myös erikoistutkija Mika Ristimäki on osallistunut työhön. Ympäristöministeriössä työtä ovat valvoneet ympäristöneuvos Matti Laitio ja ympäristöneuvos Harri Pitkäranta 30.8.2012 asti sekä ylitarkastaja Juha Nurmi 1.9.2012 alkaen.

Työ valottaa kiinnostavalla tavalla rakennetun ympäristön kehityspiirteitä ja nykyistä tilannetta ja sitä voidaan maankäyttö- ja rakennuslain toimivuuden arvioinnin lisäksi käyttää taustatietona myös monessa muussa yhteydessä.

Rakennusneuvos Aila Korpivaara

SISÄLLYS

Esipuhe	3
Käsitteet	6
1 Johdanto	7
2 Tavoitteet	8
3 Väestö- ja työpaikkakehitys yleisellä tasolla	10
3.1 Väestöennuste ja ikärakenne	11
3.2 Elinkeinorakenne	14
3.3 Työpaikkakehitys	17
4 Asuminen	20
4.1 Asumisväljyys	20
4.2 Asuntokuntakoko	21
4.3 Asumisen tyypit	21
5 Rakentamisen kehitys	25
6 Kaupungistuminen ja maaseudun kehitys	27
6.1 Taajamoituminen	29
6.2 Haja-asutuksen kehitys	30
6.3 Kaupunkiseutujen kehitys	32
6.4 Täydennys- ja laajenemismrakentaminen	41
6.5 Rakentaminen asemakaavoitetuille alueille	42
6.6 Suunnittelutarveratkaisut	46
7 Lomarakentaminen	51
8 Keskustat ja alakeskukset	55
8.1 Keskustojen väestökehitys	56
8.2 Keskustan työpaikat	57
8.3 Kauppa ja keskustat	59
9 Liikkuminen	62
9.1 Arkiliikkuminen	62
9.2 Autoistuminen	65
9.3 Joukkoliikenteen asema	66
10 Yhteenveto ja johtopäätökset	69
Lähteet	71
Kuvailulehti	72
Presentationsblad	73
Documentation page	74

KÄSITTEET

Asuinalueilla tarkoitetaan YKR-taajamien sisäisiä asuttuja alueita. Asuinalueet on jaettu kolmeen luokkaan: kerrostaloalueet, pientaloalueet ja harva pientaloasutus. Asuinalue on fyysinen ja toiminnallinen kokonaisuus, joka sisältää asuinkorttelien lisäksi kävelyetäisyydellä olevia julkisia ja kaupallisia palveluja, kuten päivittäistavarakauppoja, päiväkoteja, kouluja, puistoja ja virkistysalueita. **Pien- ja kerrostaloalueet** ovat varsinaisia taajamien asuinalueita, kun taas **harva pientaloalue** ei muodosta selkeitä kokonaisuuksia omine lähipalveluineen vaan on rakenteeltaan hajanaista.

Asuntokunta käsittää kaikki samassa asuinhuoneistossa vakinaisesti asuvat henkilöt.

Haja-asutusväestöllä tarkoitetaan YKR-taajamien ulkopuolella asuvaa väestöä.

Kaupunkiseutu muodostuu suurimpien kaupunkikeskusten **keskustaajamasta**, siihen fyysisesti ja toiminnallisesti tiiviisti liittyvistä **lähitaajamista** sekä näitä ympäröivästä **lievealueesta**, joka on haja-asutusalue (YKR-kaupunkiseutu). Lievealue ulottuu viiden kilometrin päähän keskustaajaman ulkoreunasta ja kolmen kilometrin päähän lähitaajaman ulkoreunasta. Joissakin tämän raportin analyysissä on käytetty myös käsitettä **laaja kaupunkiseutu**, jolla tarkoitetaan 10 kilometrin päähän lievealueen ulkoreunasta ulottuvaa aluetta. (Kaupunkiseutujen rajausta 2010).

Keskusta-alueella tarkoitetaan maakunnan, kunnan tai sen osan toiminnallista keskusta, jolla sijaitsee vähittäiskaupan palvelujen lisäksi myös muita keskustahakuisia palveluja, asuntoja ja työpaikkoja ja johon on hyvät liikenneyhteydet ympäröiviltä asuinalueilta eri liikennemuodoilla.

KUUMA-kunnat/KUUMA-seutu: KUUMA-seutu muodostuu pääkaupunkiseudun ympärillä sijaitsevista 10 kehyskunnasta. KUUMA-kuntia ovat Hyvinkää, Järvenpää, Kirkkonummi, Kerava, Mäntsälä, Nurmijärvi, Pornainen, Sipoo, Tuusula ja Vihti.

Matkasuoritteella tarkoitetaan henkilön tekemien matkojen yhteenlaskettua pituutta tiettyä ajanjaksona (esim. vuorokauden aikana) (Henkilöliikennetutkimus 2010–2011).

Seutukunta on kuntien muodostama aluekokonaisuus, joiden muodostamisen perusteena on käytetty kuntien välistä yhteistyötä ja työssäkäyntiä.

Sisempi kehysalue on pääkaupunkia reunustava kehysalue, joka ulottuu noin 30 kilometrin etäisyydelle Helsingin keskustasta. Sisempää kehysaluetta on Kirkkonummen, Nurmijärven, Tuusulan ja Sipoon alueilla. (Yhdyskuntarakenteen vyöhykkeet 2010)

Taajamalla tarkoitetaan **YKR-taajamaa**. YKR-taajama on vähintään 200 asukkaan alue, jossa rakennusten tiheys, kerrosala ja ryhmittyminen muodostavat taaja-asutusta. Rajausta on hieman tiukempi kuin yleinen pohjoismainen taajamarajausta. Haja-asutusalueella tarkoitetaan YKR-taajaman ulkopuolista aluetta.

Taajamaväestöllä tarkoitetaan YKR-taajamissa asuvaa väestöä.

Taajamoitumisaste kertoo taajamaväestön osuuden koko maan väestöstä.

Yhdyskuntarakenteen vyöhykejaossa keskustan jalankulkuvyöhyke ulottuu kilometrin etäisyydelle kuntakeskuksesta (pääkaupunkiseudulla 2 km Helsingin keskustasta). **Keskustan reunavyöhyke** ulottuu 1–2,5 kilometrin etäisyydelle kuntakeskuksesta (pääkaupunkiseudulla 2–5 km Helsingin keskustasta). **Alakeskusten jalankulkuvyöhykkeet** ovat itsenäisiä alakeskuksia, joissa on korkea asukas- ja työpaikkatiheys sekä hyvät joukkoliikenteen ja kaupan palvelut. **Joukkoliikennevyöhykkeellä** joukkoliikenteen palvelutaso on hyvä ja **intensiivisellä joukkoliikennevyöhykkeellä** erinomainen. Vyöhykkeet sijaitsevat keskustojen ulkopuolella. **Autovyöhykettä** ovat taajama-alueet, jotka eivät kuulu mihinkään muuhun vyöhykkeeseen. Autovyöhykkeellä joukkoliikennetarjonta on vähäistä tai puuttuu kokonaan.

1 Johdanto

Tässä työssä selvitetään Suomessa 1990- ja 2000-luvuilla tapahtunutta alueidenkäytön kehitystä. Näin pyritään saamaan vertailuaineistoa myös maankäyttö- ja rakennuslain voimaantuloa edeltävältä ajalta: 1990-luku oli rakennuslain (370/1958) aikaa ja nykyinen maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999, MRL) tuli voimaan 1.1.2000. Vertailukelpoisuutta kuitenkin heikentää monin osin 1990-luvun alun lama, joka löi leimansa kaikkeen kehitykseen.

Työssä keskitytään yhtäältä kaupunkiseutujen taajama-alueisiin ja taajamien läheiseen maaseutuun, mutta myös kaupunkiseutujen ulkopuolisiin alueisiin sekä valittuihin yksittäisiin kuntiin. Yleisellä tasolla tapahtunutta kehitystä kuvataan koko valtakunnan tasolla. Työ perustuu pääosin paikkatietopohjaisiin aineistoihin ja seuranta-analyysihin, joilla selvitetään MRL:n toimivuutta vastaamalla kysymykseen ”mitä on tapahtunut”.

Keskeisiä tietolähteitä ovat olleet SYKEN yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmä YKR sekä aihepiiristä aikaisemmin SYKEssä tehdyt tutkimukset. Työssä on käytetty valmiita tutkimus- ja analyysimateriaaleja siltä osin, kun niitä julkaistuna on ollut käytettävissä. Työssä on käytetty myös Marjut Ahposen ja Hanna Herkkolan Ramboll Oy:ssä tekemää julkaisematonta työtä ”Tutkimus alueidenkäytön kehittymisestä ja ympäristössä tapahtuneista muutoksista valituilla kohdealueilla”.

2 Tavoitteet

Työn tavoitteena on tuoda tietoja maankäyttö- ja rakennuslain toimivuuden arviointiin. Työn lähtökohtana on ollut tunnistaa maankäyttö- ja rakennuslain tärkeimmät erityisesti yhdyskuntarakenteen eheyttämiseen ja liikennetarpeen vähentämiseen liittyvät tavoitteet. Analyysit painottuvat lieverakentamisen ja haja-asutuksen sijoittumisen sekä palvelurakenteen tarkasteluun. Erityistä huomiota kiinnitetään siihen, miten yhdyskuntakehitys on hyödyntänyt olemassa olevaa yhdyskuntarakennetta.

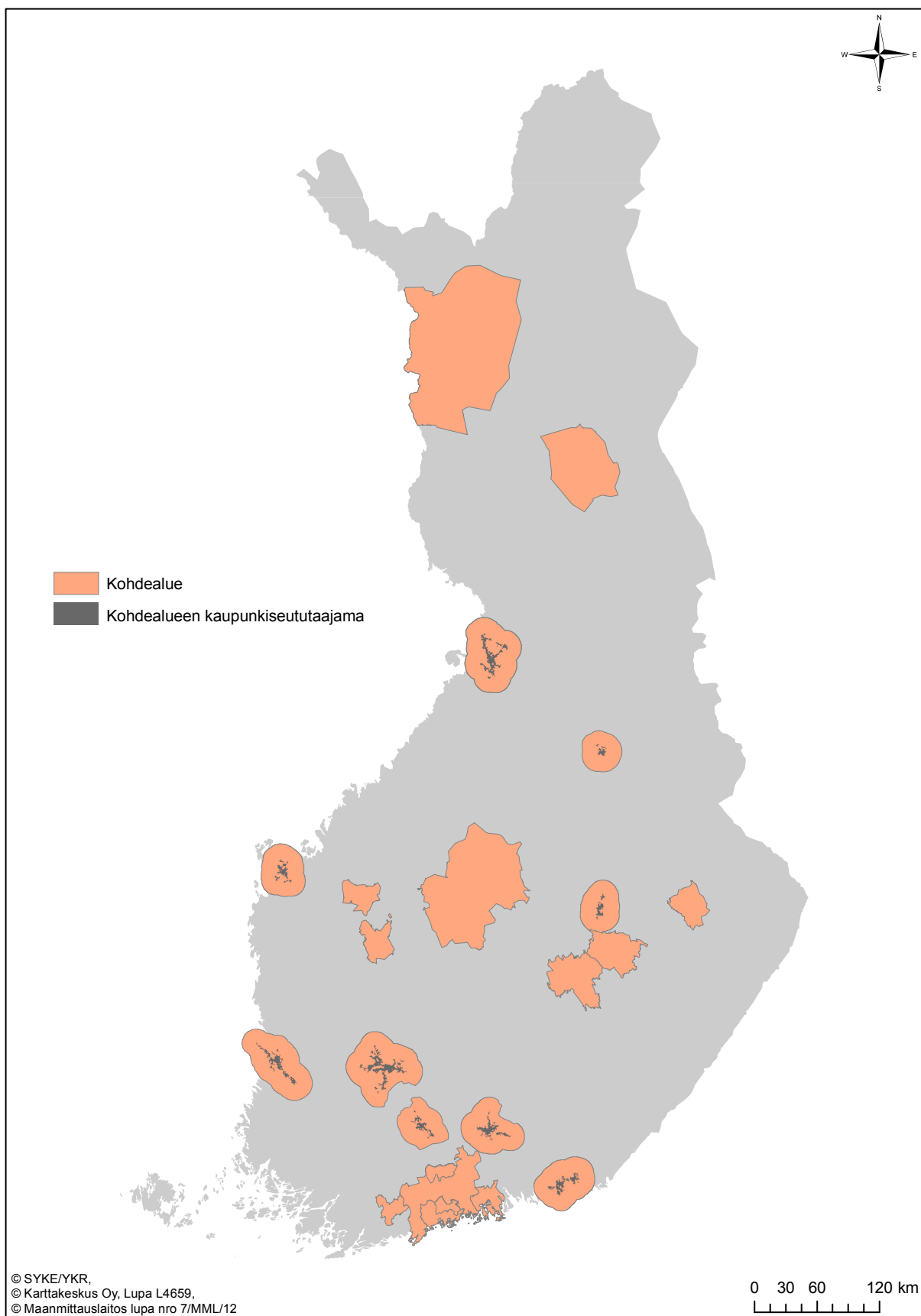
Työn tavoitteenasetteluna oli saada vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- Miten voimakasta kaupungistumiskehitys ja toisaalta maaseudun tyhjentyminen on? Miten valtakunnallinen väestö- ja työpaikkakehitys jakautuu eri alueiden kesken? Minkälaista on lomarakentamisen kehitys?
- Asumisväljyyden kehittyminen
- Millainen on autoistumiskehitys ja joukkoliikenteen palvelutaso yhdyskuntarakenteessa?
- Miten arkiliikkuminen on Suomessa muuttunut?
- Millä tavalla kaupunkiseutujen/kuntien keskustat ovat muuttuneet?
- Miten suuri osa kaupunkiseutujen/kuntien taajamien kasvusta on sisäistä tiivistymistä/ulkoista laajentumista?
- Minkälaista rakentamista on sijoittunut erilaisille alueille (täydennysrakentaminen)?
- Millä tavalla kaupunkiseutujen/kuntien väestörakenne on muuttunut?

Työn kohdealueiksi valittiin 10 kaupunkiseutua ja 11 kuntaa/seutukuntaa. Kohdealueiden joukko pyrittiin saamaan sellaiseksi, että se edustaa Suomen alue- ja yhdyskuntarakenteen eri piirteitä. Mukana on erikokoisia kaupunkiseutuja ja kuntia, maan eri osia sekä erilaisessa kehitysvaiheessa olevia alueita. Mukana on niin voimakkaan kasvun, taantuvan kehityksen kuin tasaisen kehityksen alueita. Kohdealueet ovat seuraavat:

- Helsingin metropolialue
- kaupunkiseudut: Tampere, Oulu, Lahti, Kuopio, Pori, Vaasa, Hämeenlinna, Kajaani, Kotka-Hamina
- kunnat: Lapua, Hyvinkää, Lohja, Porvoo, Leppävirta, Alavus, Pieksämäki
- Muonio-Kittilä-Kolari –alue
- Saarijärven-Viitasaaren seutukunta.

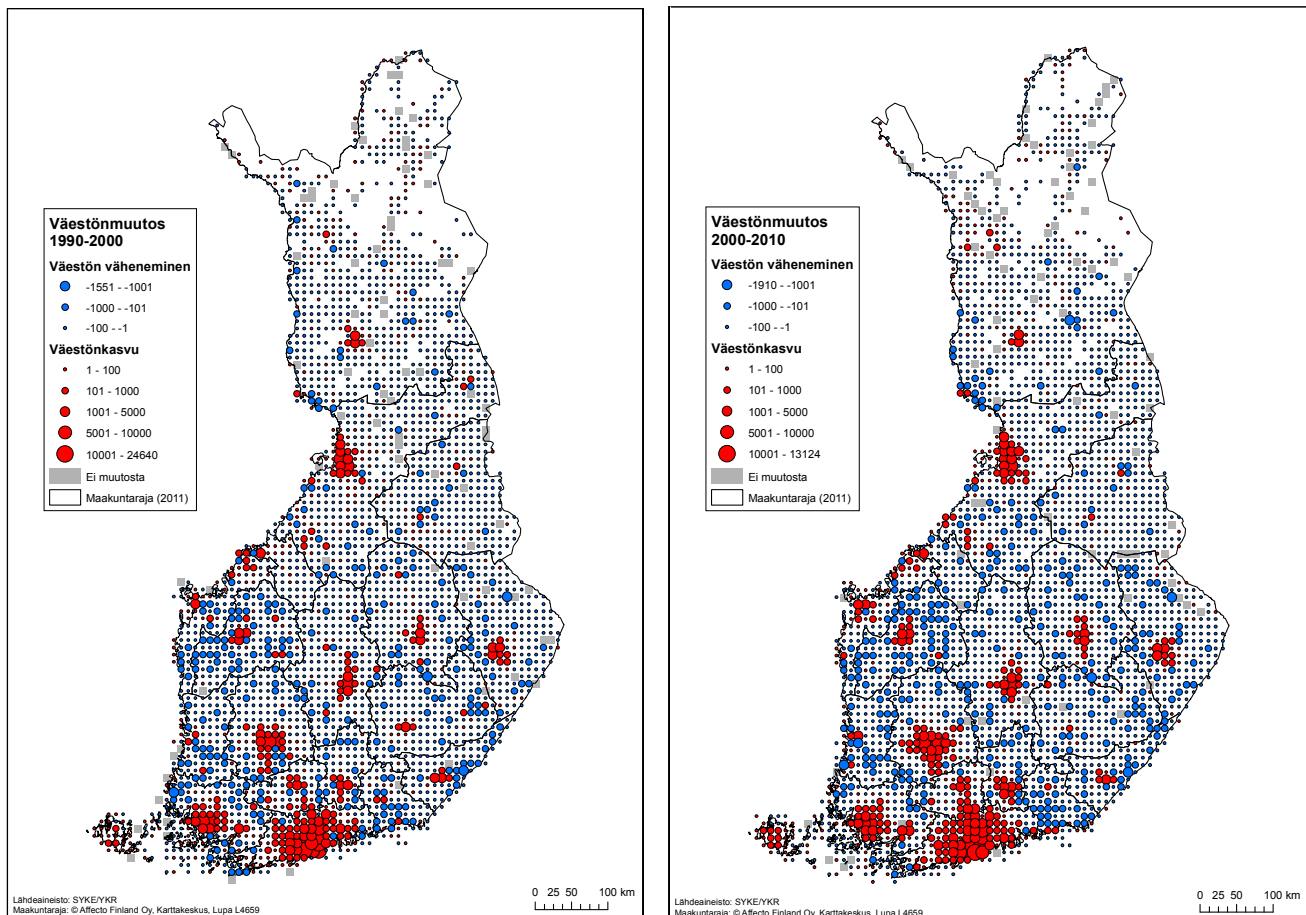
Kohdealueiden sijainti näkyy alla olevassa kartassa.

Kuva 1. Selvityksen kohdealueet. YKR/SYKE 2012.

3 Väestö- ja työpaikkakehitys yleisellä tasolla

Valtakunnallinen aluerakenne polarisoituu, ks. kartat alla. Helsingin metropolialue ja suurimmat kaupunkiseudut kasvavat voimakkaasti sekä sisäisesti että laajenemalla alueellisesti. Vain harvat alueet kasvavat. Väestöään voimakkaasti menettäviä alueita on yhä enemmän (erityisesti Kymenlaakso, Etelä-Pohjanmaa ja Etelä-Savo). Kehitys on ollut samankaltaista sekä 1990- että 2000-luvulla, mutta 2000-luvulla erityisesti metropolialueen sekä Tampereen ja Oulun kaupunkiseudun kasvu on laajentunut alueellisesti. Väestömuutos on ollut samankaltainen kymmeniä vuosia.

Kuva 2. Väestömuutos 100 km² ruuduissa vuosina 1990–2000 (vasen kartta) ja 2000–2010 (oikea kartta). YKR/SYKE ja TK 2012.

Kaksijakoinen väestökehitys ilmenee hyvin alla olevasta, kohdealueiden väestökehitystä kuvaavasta taulukosta. Metropolialueen ytimen – pääkaupunkiseudun ja KUUMA-kuntien (Hyvinkää, Järvenpää, Kerava, Kirkkonummi, Mäntsälä, Pornainen, Sipoo, Tuusula, Vihti) – sekä Tampereen ja Oulun kaupunkiseutujen väestömäärä kasvoivat 1990-luvulla 13–20 %. 2000-luvulla pääkaupunkiseudun kasvu hidastui. Porin ja Kotka-Haminan kaupunkiseutujen kehitys on toisenlainen. Lama ja rakennemuutos isivät niihin voimakkaasti 1990-luvulla, eikä kasvu-uralle ole päästy sen jälkeen. Syrjäisillä kohdealueilla ei myöskään mene kovin hyvin. Erityisesti Kemijärven ja Saarijärven-Viitasaaren seutukunnan kehitys on ollut koko ajan synkkenevää. Merkilläpantavaa on kuitenkin Muonio-Kittilä-Kolari –alueen kehityksen suunnan muutos. Alueelle tärkeä matkailu on kääntänyt koko alueen kehityksen suunnan.

Alue	Väestö 2010	Muutos 1990–2000	Muutos 2000–2010
PKS	998 000	14 %	9 %
Tampere ks	317 600	13 %	14 %
KUUMA-kunnat	299 000	13 %	15 %
Vantaa	195 000	15 %	12 %
Oulu ks	192 100	20 %	18 %
Lahti ks	129 200	4 %	5 %
Pori ks	94 800	-1 %	0 %
Kuopio ks	87 300	8 %	5 %
Kotka-Hamina ks	74 100	-3 %	0 %
Vaasa ks	67 700	7 %	7 %
Hämeenlinna ks	64 200	6 %	8 %
Porvoo	47 900	7 %	9 %
Hyvinkää	44 800	6 %	7 %
Lohja	39 300	5 %	9 %
Saarijärvi-Viitasaari sk	32 900	-7 %	-11 %
Kajaani ks	31 600	-1 %	-2 %
Pieksämäki	19 900	-8 %	-9 %
Lapua	14 400	-3 %	3 %
Muonio-Kittilä-Kolari	12 300	-10 %	1 %
Leppävirta	10 400	-4 %	-5 %
Alavus	9 200	-5 %	-7 %
Kemijärvi	8 400	-14 %	-20 %
Polvijärvi	4 800	-10 %	-11 %

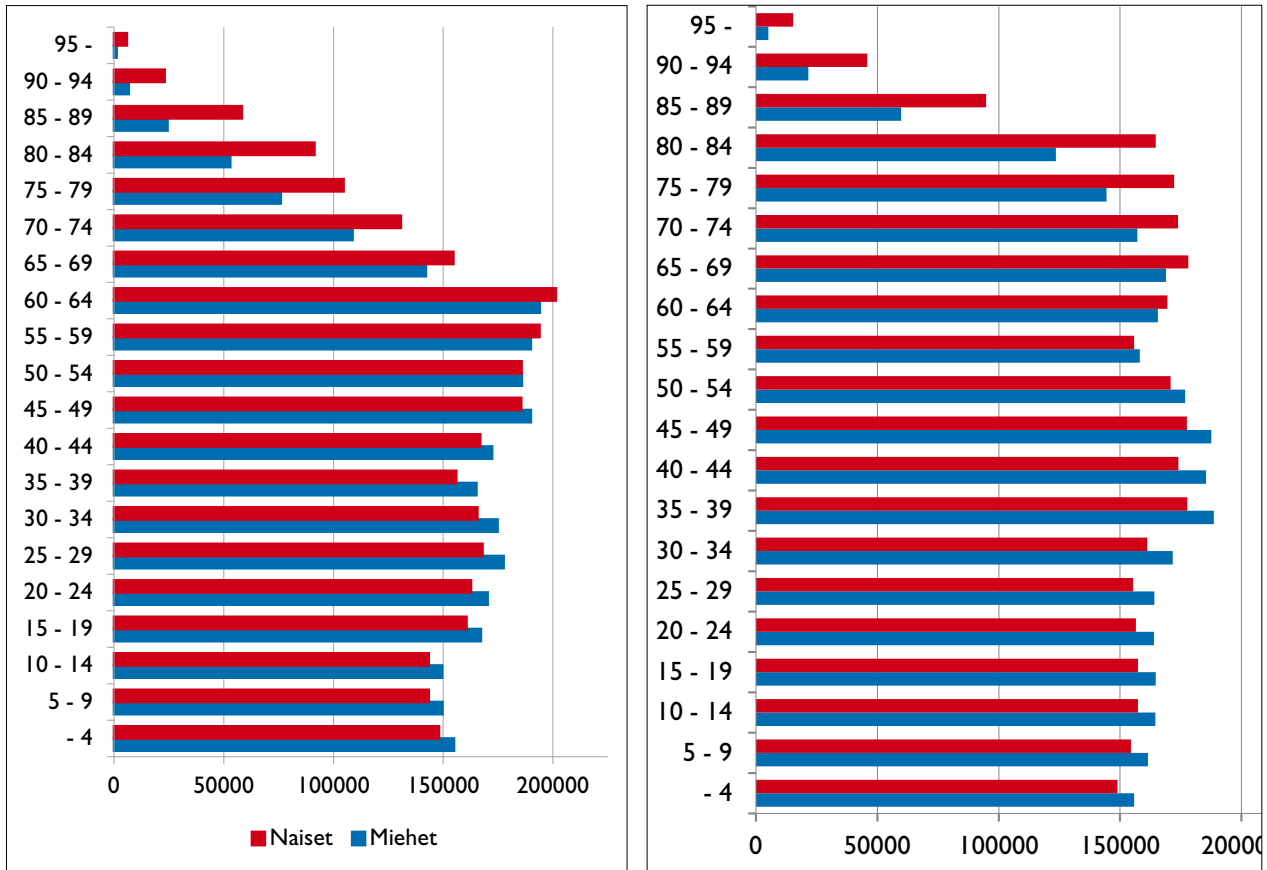
Kuva 3. Kohdealueiden väestömuutos vuosina 1990–2000 ja 2000–2010 sekä väestö 2010. 'ks' tarkoittaa kaupunkiseutujen kaupunkiseututaajamia. YKR/SYKE ja TK 2012.

3.1

Väestöennuste ja ikärakenne

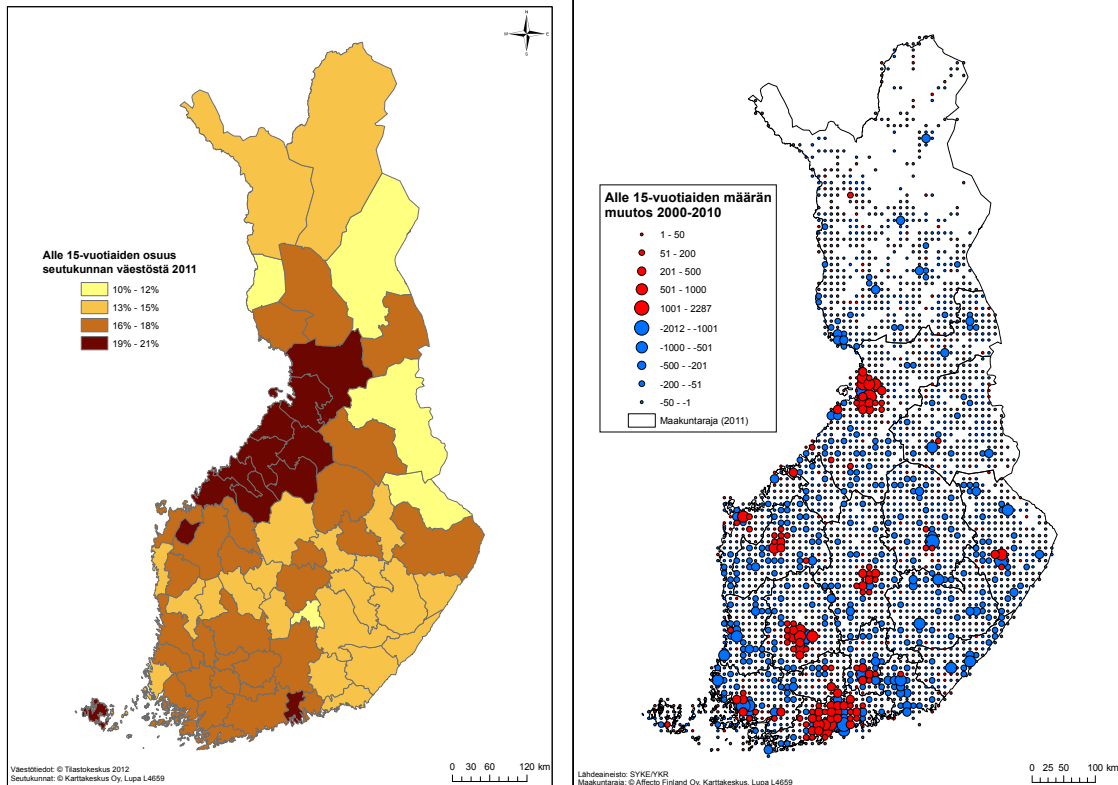
Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan Suomen väkiluku ylittää kuusi miljoonaa vuonna 2042. Vuotuinen kuolleiden määrä ylittää syntyneiden määrän vuonna 2034, mutta nettomaahanmuuton seurauksena väestönkasvu jatkuu myös sen jälkeen. Eläkeikäisten määrä tulee lähes kaksinkertaistumaan vuoteen 2060 mennessä, ja samalla työikäisten osuus väestöstä laskee. Ennuste perustuu havaintoihin menneestä väestökehityksestä. (Tilastokeskus 2009)

Suomen ikäpyramidi on kärjellään ja Suomi ikääntyy eurooppalaisessakin mitta-kaavassa voimakkaasti. Tilastokeskuksen väestöennusteen (2010) mukaan varttuneen väestönosan osuus pysyy alle neljänneksessä lähinnä vain Helsingin, Tampereen, Turun, Jyväskylän, Joensuun, Oulun, Vaasan, Seinäjoen, Kokkolan, Pietarsaaren ja Maarianhaminan alueilla. Erityisen suuri yli 65-vuotiaiden osuus on Itä-Lapissa, Kainuussa, Pohjois-Karjalassa, osissa Keski-Suomea sekä Etelä-Savossa. Väestöennusteen mukaan alle 18-vuotiaiden osuus tulee kasvamaan 55 kunnassa (vuoden 2009 kuntajako), kaikkialla muualla alaikäisten osuus vähenee. Alle 18-vuotiaiden osuuden muutokset väestöennusteissa ovat kuitenkin huomattavasti maltillisempia kuin yli 64-vuotiaiden osuuden muutokset.

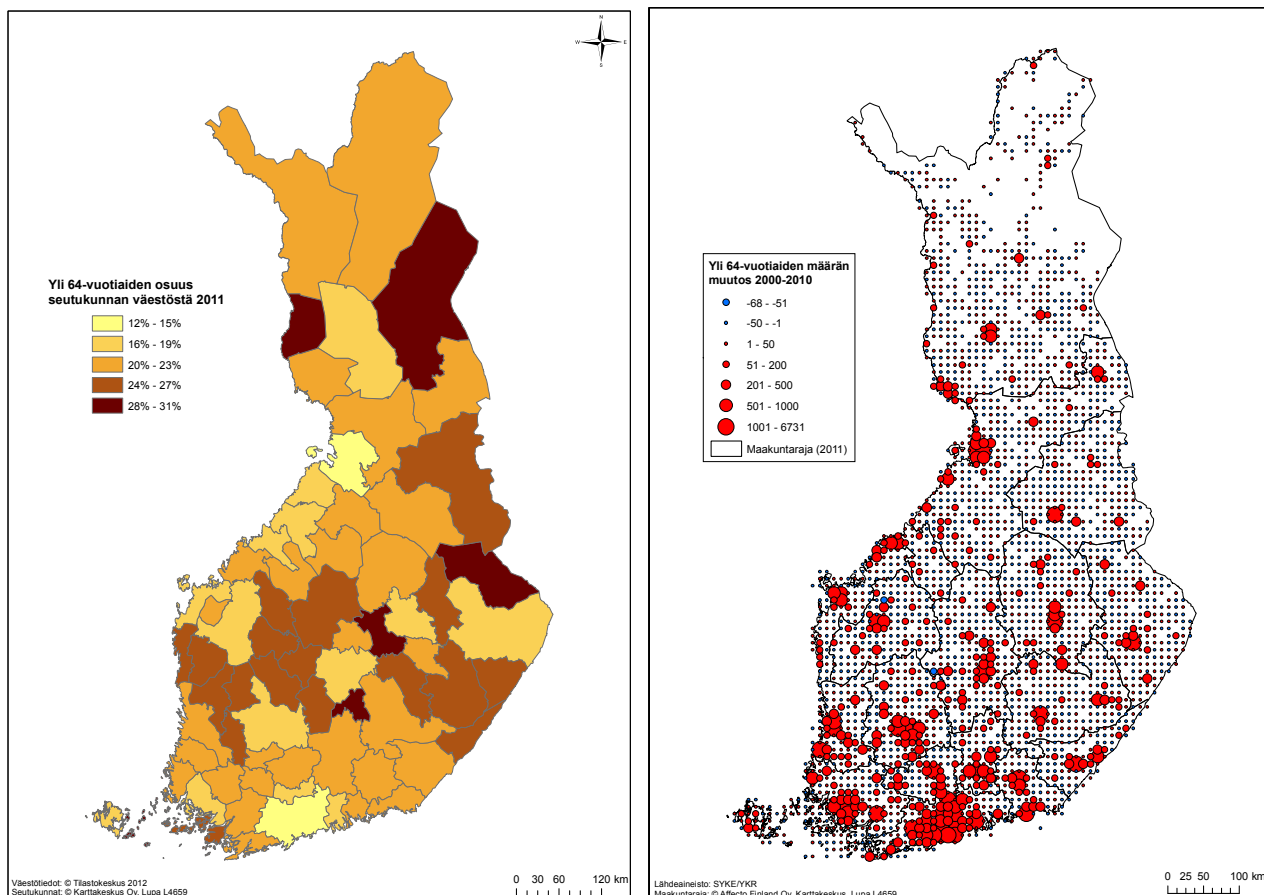
Kuva 4. Väestörakenne vuonna 2011 (vasen kuvaaja) ja ennuste vuodelle 2030 (oikea kuvaaja). Tilastokeskus 2012.

Alle 15-vuotiaiden osuus on suurin Pohjois-Pohjanmaalla. Siellä heidän osuutensa on liki kaksinkertainen verrattuna Kainuuseen ja Itä-Lappiin. Alle 15-vuotiaiden määrä on 2000-luvulla kasvanut ainoastaan Helsingin metropolialueella, Lahden, Tampereen, Oulun, Turun, Jyväskylän, Vaasan, Seinäjoen sekä Joensuun kaupunkiseuduilla. Yksittäisiä kasvualueita on lisäksi lähinnä Pohjanmaalla. Erityisesti Kymenlaaksossa, Etelä-Karjalassa, Etelä-Savossa, Kainuussa ja Satakunnassa alle 15-vuotiaiden määrä on vähentynyt käytännössä koko alueella. Lasten ja nuorten määrän kasvu keskittyy siis yhä voimakkaammin kasvaville kaupunkiseuduille ja erityisesti niiden kehys-alueille. Tämä vaikuttaa suoraan palvelutarpeeseen, esim. päiväkotien ja koulujen toimintaan.

Kuva 5. Alle 15-vuotiaiden osuus väestöstä seutukunnittain vuonna 2011 (vasen kartta) ja alle 15-vuotiaiden määrän muutos vuosina 2000–2010 100 km² ruuduittain (oikea kartta). YKR/SYKE 2012, ELYSE/SYKE ja TK 2012.

Yli 64-vuotiaiden osuus on keskimääräistä pienempi suurten kaupunkiseutujen, erityisesti Helsingin ja Oulun ympäristössä. Osuus on suuri Suomenselän alueella, sekä Pohjois-Karjalassa (Joensuun seutukuntaa lukuun ottamatta), Kainuussa ja Itä-Lapissa. Yli 64-vuotiaiden osuus väestöstä on kasvanut kaikilla kohdealueilla, niin suurilla kaupunkiseuduilla kuin pienemmissä kunnissakin. Sama pätee koko maahan. Ikääntyvät ihmiset tarvitsevat asuntoja, joita ei tarvitse kunnostaa, peruspalveluita lähietäisyydellä, sekä erityisiä sosiaali- ja terveystalveluja. Autolla tehdyt asiointimatkat ja omakotitalon ylläpito eivät enää onnistu vanhuksilta merkittävältä väestönosalta. Tämä on merkittävä yhdyskuntarakenteellinen ja myös kunnallistaloudellinen tekijä.

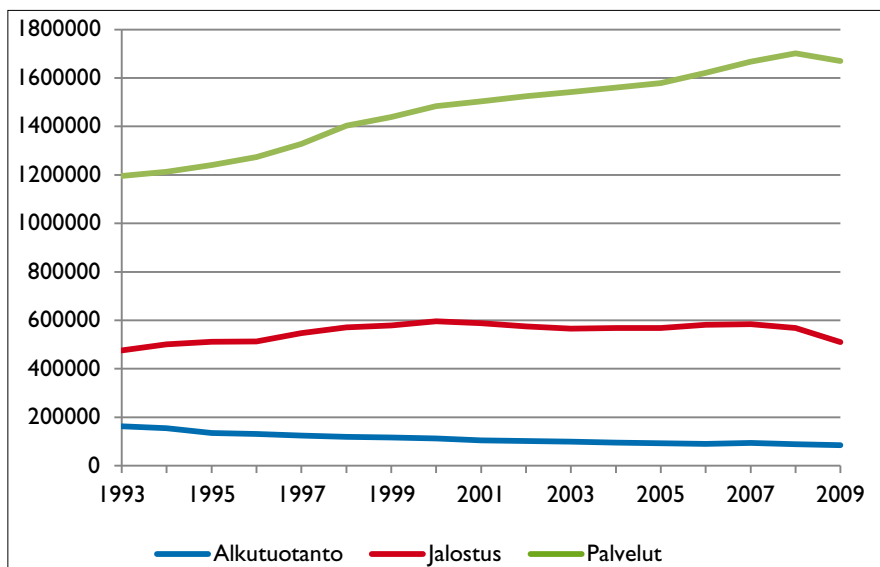

Kuva 6. Yli 64-vuotiaiden osuus väestöstä seutukunnittain vuonna 2011 (vasen kartta) ja yli 64-vuotiaiden määrän muutos vuosina 2000–2010 100 km² ruuduissa (oikea kartta). YKR/SYKE ja TK 2012.

3.2

Elinkeinorakenne

1990-luvun alun lama vei Suomesta 500 000 työpaikkaa. Lamaa edeltävä työpaikkojen määrä saavutettiin 2000-luvun alkupuolella. Alkutuotannon osalta työpaikkojen ja työllisten määrä on kuitenkin laskenut tasaisesti koko ajan. Jalostustyöpaikkojen määrä on pysynyt vakaana aina 2000-luvun loppuun asti, jolloin se kääntyi laskuun. palvelutyöpaikkojen määrä on kasvanut tasaisesti viime aikoihin asti. Osittain työpaikkojen siirtymisessä jalostuksesta palveluun on kysymys työn organisoinnin muutoksesta. Aikaisemmin osana jalostustoimintaa olleet toiminnot on nykyään pitkälti ulkoistettu ydinliiketoiminnasta, ja ne ovat osa palvelutoimintaa. Esimerkkejä tällaisesta ovat esim. tekniset palvelut ja kunnossapitopalvelut, jotka ovat eriytyneet omiin, palvelutoimintaan kuuluviin yrityksiin.

Kuva 7. Työllisten määrän kehitys päätoimialoittain Suomessa vuosina 1993–2009. Tilastokeskus 2012.

Elinkeinorakenteen kolmijaon mukaan tarkasteltuna alkutuotannon työpaikkojen määrä on laskenut kaikilla kohdealueilla paitsi Kajaanin kaupunkiseudulla, jossa se on pysynyt ennallaan. Alkutuotannon työpaikkojen määrä on keskimäärin vähentynyt kohdealueilla 35 % alle vuosikymmenessä (vuosina 2000–2009). Suhteellisesti eniten alkutuotannon työpaikat ovat vähentyneet Pieksämäellä, yli 70 %. Alkutuotannon osuus työpaikoista on marginaalinen muilla kohdealueilla paitsi Polvijärvellä, Saarijärven-Viitasaaren seutukunnassa, Alavudella, Lapualla, Leppävirralla, Kemi-järvellä ja Muonio-Kittilä-Kolari –alueella. Kaikki nämä alueet ovat suhteellisesti syrjäisiä alueita. Pääkaupunkiseudulla alkutuotannon työpaikkojen rakennemuutos on tapahtunut jo aikaisemmin ja 2000-luvun alkutuotannon työpaikkojen muutos oli kohdealueista vähäisimpiä.

Jalostuksen työpaikkojen määrä kohdealueilla on vähentynyt hiljalleen 2000-luvulla. Kolmannes jalostuksen työpaikkojen kokonaisvähentymisestä on tapahtunut pääkaupunkiseudulla. Suhteellisesti suurin jalostustyöpaikkojen muutos on tapahtunut Kemijärvellä, jossa jalostuksen työpaikoista on hävinnyt 2/3 alle vuosikymmenessä. Muutokset muilla kohdealueilla ovat maltillisempia, mutta myös Alavudella, Kajaanin kaupunkiseudulla, Saarijärven-Viitasaaren seutukunnassa ja Lahden kaupunkiseudulla on hävinnyt yli viidesnes jalostuksen työpaikoista. Jalostuksen työpaikkojen määrä on kasvanut Muonio-Kittilä-Kolari –alueella 160 %, pääosin kaivostoiminnan ansiosta. Myös Lapualla jalostuksen työpaikkojen määrän kasvu on selkeää. Kohdealueista suhteellisesti tärkein jalostus on Porvoolle, Lapualle, Leppävirralla, Lohjalle ja Vaasan kaupunkiseudulle. Suhteellisesti vähiten sillä on nykyisin merkitystä pääkaupunkiseudulle, Kemijärvellä ja Muonio-Kittilä-Kolari –alueelle. Kaikki työpaikat kuitenkin ovat tärkeitä.

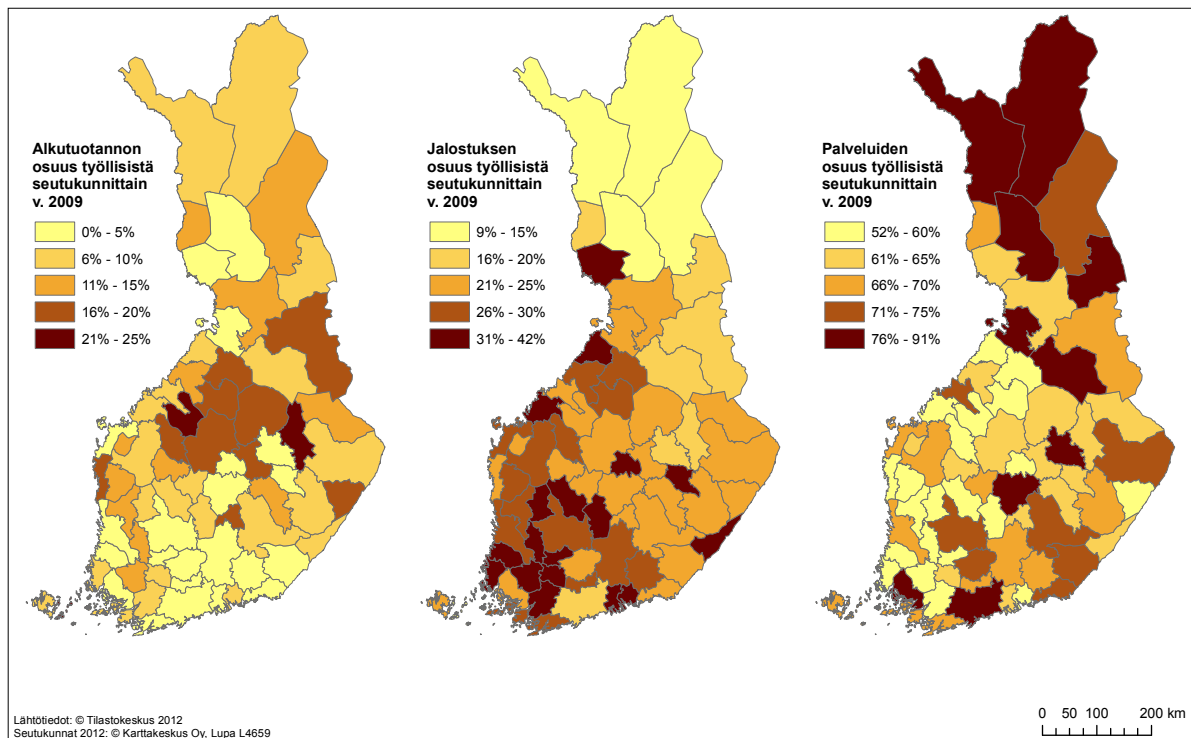
Kohdealueilla jo 78 % työpaikoista on palvelutoimialoilla; 2000-luvun alussa osuus oli 74 %. Vaikka pääkaupunkiseudulla osuus ei olekaan muuttunut paljoa, on sinne kuitenkin tullut yli 30 000 palvelutyöpaikkaa. Palveluiden työpaikkojen osuus on noussut kaikilla kohdealueilla; myös työpaikkojen määrä on noussut kaikkialla Kemijärveä lukuun ottamatta. Suhteellisesti menestynein kohdealue on Muonio-Kittilä-Kolari: lähinnä matkailun ansiosta palvelutoimialojen työpaikkamäärä on lisääntynyt 80 % alle vuosikymmenessä. Lukuihin eivät edes sisälly kaikki osavuotiset työpaikat. Myös KUUMA-kunnissa sekä Hämeenlinnan ja Oulun kaupunkiseuduilla palvelutyöpaikkojen määrä on lisääntynyt voimakkaasti. Nopeiten kohti palveluyhteiskun-

taa 2000-luvulla ovat muuttuneet syrjäiset Kemijärvi, Alavus ja Saarijärven-Viitasaa-
ren seutukunta. Ne ovat todellisia rakennemuutosalueita. Voimakkaan muutoksen
alueita ovat myös KUUMA-kunnat sekä Oulun ja Kajaanin kaupunkiseudut. Muutos
on ollut voimakasta sekä jalostus- että palvelutoimialoilla.

Alue	Alkutuotanto 2000		Jalostus 2000		Palvelut 2000		Alkutuotanto 2009		Jalostus 2009		Palvelut 2009	
Pääkaupun- kiseutu	950	0 %	86 310	17 %	434 740	83 %	810	0 %	78 770	14 %	466 930	85 %
Tampere ks	1 740	1 %	41 600	33 %	84 420	66 %	1 220	1 %	38 300	27 %	104 450	73 %
Vantaa	440	1 %	19 560	24 %	61 760	76 %	260	0 %	19 670	21 %	74 250	79 %
Oulu ks	1 200	2 %	23 820	32 %	50 250	67 %	970	1 %	20 220	24 %	63 930	75 %
KUUMA- kunnat	2 060	3 %	25 480	34 %	48 370	64 %	1 280	1 %	23 140	26 %	63 460	72 %
Lahti ks	1 690	3 %	21 440	35 %	37 330	62 %	1 010	2 %	17 010	29 %	41 550	70 %
Kuopio ks	900	2 %	8 640	21 %	31 500	77 %	610	1 %	8 320	18 %	37 360	81 %
Pori ks	1 580	4 %	14 040	33 %	27 530	64 %	950	2 %	13 560	29 %	31 940	69 %
Vaasa ks	1 110	3 %	9 970	30 %	22 640	67 %	620	2 %	12 440	30 %	27 930	68 %
Hämeenlin- na ks	1 000	4 %	7 830	30 %	17 470	66 %	720	2 %	7 560	24 %	22 710	73 %
Kotka-Hami- na ks	980	3 %	9 290	30 %	20 870	67 %	640	2 %	8 670	28 %	22 050	70 %
Hyvinkää	180	1 %	5 540	35 %	9 990	64 %	100	1 %	5 030	29 %	11 990	70 %
Porvoo	390	3 %	5 580	36 %	9 490	61 %	280	2 %	6 480	35 %	11 810	64 %
Kajaani ks	350	3 %	3 010	24 %	9 110	73 %	360	3 %	2 250	16 %	11 440	81 %
Lohja	310	2 %	4 390	34 %	8 050	63 %	170	1 %	4 080	30 %	9 290	69 %
Saarijärvi- Viitasaari sk	2 230	20 %	2 960	27 %	5 760	53 %	1 370	14 %	2 320	24 %	6 120	62 %
Pieksämäki	730	10 %	1 780	25 %	4 540	64 %	210	3 %	1 700	24 %	5 020	72 %
Muonio- Kittilä-Kolari	330	13 %	250	10 %	1 970	77 %	220	5 %	670	15 %	3 530	80 %
Lapua	640	16 %	1 140	28 %	2 350	57 %	390	9 %	1 370	33 %	2 420	58 %
Kemijärvi	180	6 %	1 020	32 %	1 930	62 %	140	6 %	340	14 %	1 900	80 %
Alavus	500	16 %	1 050	33 %	1 630	51 %	340	11 %	730	25 %	1 890	64 %
Leppävirta	430	16 %	860	32 %	1 380	52 %	260	9 %	920	34 %	1 530	56 %
Polvijärvi	460	36 %	160	13 %	640	51 %	280	24 %	200	17 %	680	59 %

Kuva 8. Alkutuotannon, jalostuksen ja palveluiden työpaikkojen määrä ja osuudet kohdealueilla vuosina 2000 ja 2009. 'ks' tarkoittaa ko. kaupunkiseudun kaupunkiseututajajamia. YKR/SYKE ja TK 2012.

Valtakunnallisessa tarkastelussa palveluiden osuus työllisistä on korkein Pohjois- ja Länsi-Lapissa, Kuusamossa, Oulu-Kajaani-akselilla sekä Helsingin, Turun, Jyväskylän ja Kuopion alueilla. Syyt vaihtelevat: alueella ei esimerkiksi ole jalostustyöpaikkoja (Pohjois-Suomi), matkailu on merkittävä elinkeino (Länsi-Lappi, Kuusamo) ja elinkeinorakenne on kehittynyt (kaupunkiseudut). Jalostus on merkittävässä roolissa Helsingin, Turun, Tampereen ja Oulun kaupunkiseutujen lähialueilla, laajoilla Pohjanmaan alueilla (mm. Raahen, Vaasan, Seinäjoen, Kokkolan alueet) sekä Kaakkois-Suomen tietyillä alueilla (Imatra-Joutseno).

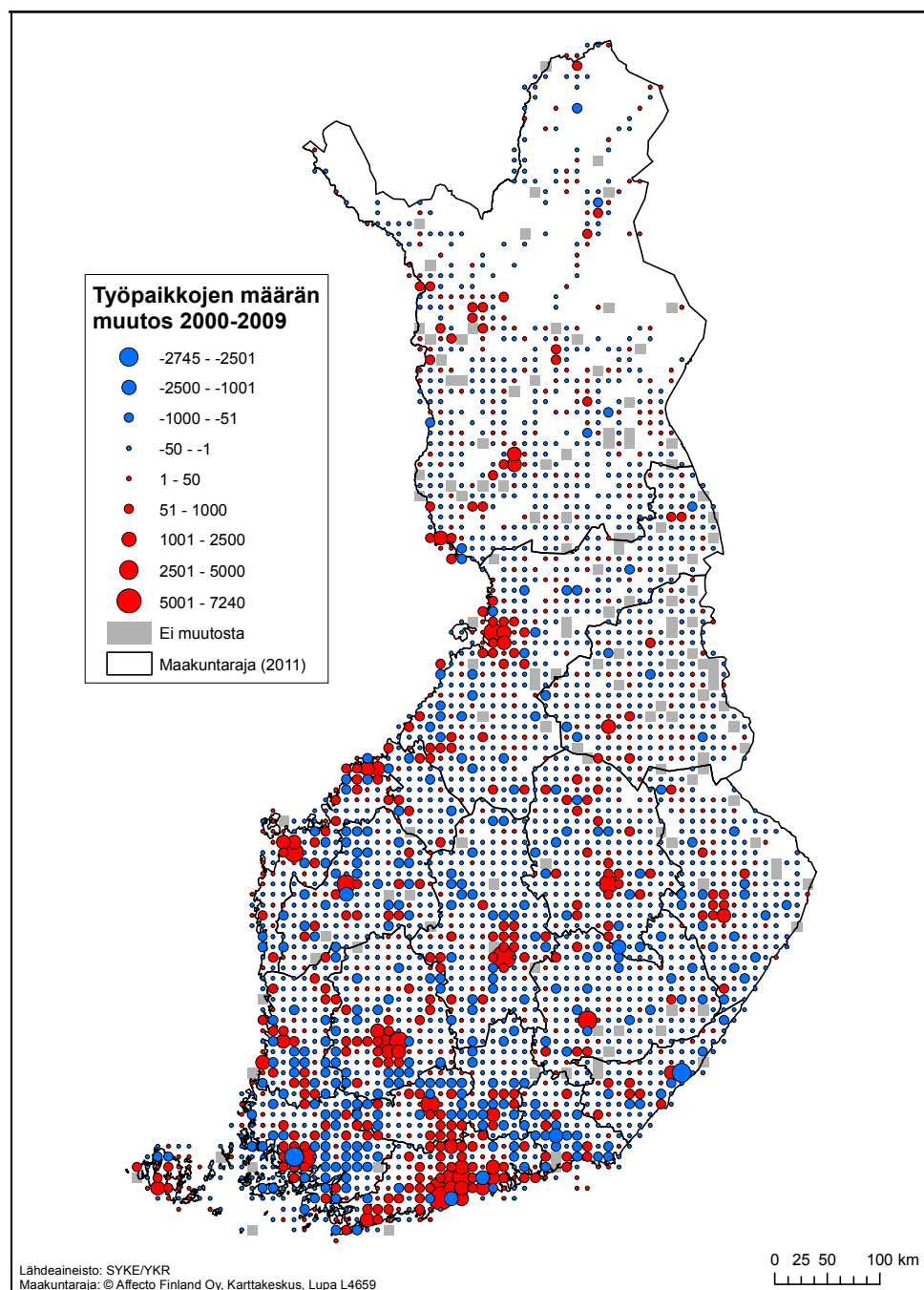

Kuva 9. Työlliset seutukunnittain alkutuotanto-, jalostus- ja palvelutoimialoilla vuonna 2009. Tilastokeskus 2012.

3.3

Työpaikkakehitys

1990-luvun ja 2000-luvun työpaikkakehitys on hyvin erilainen, eivätkä ajanjaksot juurikaan ole verrattavissa keskenään. 1990-luvun alussa Suomi oli laman kourissa, ja työpaikkojen määrä väheni rajusti lähes koko maassa. Vuosina 1990-1993 hävisi 20 % työpaikoista. Vuosina 1994-1999 syntyi 300 000 työpaikkaa, pääasiassa kaupunkeihin ja niiden läheisiin kuntiin (Paltila, Y., Niemi, E. 2003). Vuoteen 2000 tultaessa ainoastaan Helsingin, Tampereen, Oulun ja Turun seuduilla oltiin päästy selkeään työpaikkojen kasvun uralle. 2000-luvulla kehitys on ollut valoisampaa. Merkillepantavaa 2000-luvulla on ollut työpaikkojen määrän väheneminen Helsingin metropolialuetta ympäröivällä kehällä – alueella joka ulottuu Salon-Forssan alueelta Hämeenlinnan pohjoispuolelle ja edelleen Kymenlaaksoon. Työpaikat ovat monin paikoin siirtyneet pois keskustoista esikaupunkialueille ja kehäteiden varteen. Tämä näkyy erityisen hyvin Helsingin ja Turun kaupunkiseuduilla. Ilmiö on sama monilla muillakin kaupunkiseuduilla. Valtakunnallisesti merkittävä on Helsinki-Tampere-akselin työpaikkojen määrän runsas kasvu.

Kuva 10. Työpaikkojen määrän muutos vuosina 2000–2009 100 km² ruuduissa. YKR/SYKE ja TK 2012.

Kohdealueista Helsingin seutu laajana alueena sekä Tampereen ja Oulun kaupunkiseudut selvisivät 1990-luvun lamasta parhaiten. Yksittäisistä kunnista Vantaan työpaikat lisääntyivät 28 %. Muilla kuin em. kohdealueilla 1990-luvun työpaikkakehitys oli murheellinen. Pahimmillaan esim. Kemijärveltä hävisi 30 % työpaikoista, kuten Muonio-Kittilä-Kolari –alueeltakin.

2000-luvulla kehitys on eriytnyt. 2000-luvulla kasvua on ollut myös pienemmillä kaupunkiseuduilla. Muonio-Kittilä-Kolari –alueen matkailun ryydittämä kehitys on ollut aivan omaa luokkaansa. Lahden kaupunkiseutu ei ole päässyt lainkaan kasvuralle, vaan kehitys on ollut negatiivista molempien tarkastelujaksojen ajan.

Alue	Työpaikat 2009	Muutos 1990–2000	Muutos 2000–2009
PKS	546 500	13 %	4 %
Tampere ks	137 00	5 %	13 %
Vantaa	94 200	28 %	15 %
KUUMA-kunnat	87 890	6 %	15 %
Oulu ks	78 700	17 %	11 %
Lahti ks	51 700	-7 %	-1 %
Pori ks	39 900	-18 %	14 %
Kuopio ks	39 900	-2 %	9 %
Vaasa ks	35 800	-6 %	21 %
Hämeenlinna ks	27 200	-8 %	17 %
Kotka-Hamina ks	27 000	-11 %	2 %
Porvoo	18 600	-10 %	19 %
Hyvinkää	17 100	6 %	8 %
Lohja	13 600	-2 %	5 %
Kajaani ks	12 700	-15 %	8 %
Saarijärvi-Viitasaari sk	9 800	-12 %	-11 %
Pieksämäki	6 900	-24 %	-2 %
Muonio-Kittilä-Kolari	4 500	-31 %	73 %
Lapua	4 200	-13 %	0 %
Alavus	3 000	-18 %	-8 %
Leppävirta	2 700	-23 %	1 %
Kemijärvi	2 400	-30 %	-24 %
Polvijärvi	1 200	-27 %	-9 %

Kuva 11. Kohdealueiden työpaikkamäärä vuonna 2009 ja työpaikkojen suhteellinen muutos 1990-luvulla ja 2000-luvulla. 'ks' tarkoittaa ko. kaupunkiseudun kaupunkiseututaajamia. YKR/SYKE ja TK 2012.

Haja-asutusalueen työpaikkojen määrästä on hävinnyt liki kolmannes 20 vuodessa. Vähennys on kohdistunut pelkästään alkutuotannon työpaikkoihin. Vuonna 2009 alkutuotannon työpaikkojen osuus haja-asutusalueen työpaikoista oli ainoastaan neljännes, kun se vuonna 1990 oli noin puolet työpaikoista.

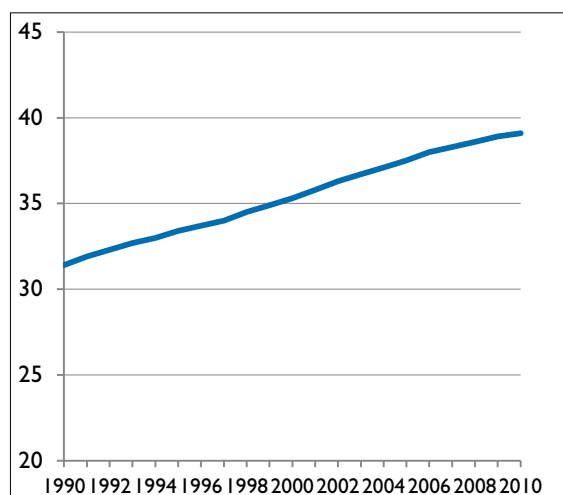
4 Asuminen

4.1

Asumisväljyys

Suomalaisten asumisväljyys on kasvanut tasaisesti molempien tarkasteluvuosikymmenten aikana. Keskimääräinen asumisväljyys on tällä hetkellä n. 39 m² henkeä kohti. Tilaa henkeä kohti on tullut lisää viimeisen 20 vuoden aikana yksi m² kolmessa vuodessa. Asumisväljyyden kasvuun ovat vaikuttaneet asuntokuntakoon pieneneminen, muuttoliikkeen aiheuttama rakentaminen, sekä tulotason nousu. Asumisväljyys on sitä korkeampi mitä pienempi taajama on kyseessä, myös suhteellinen kasvu pienissä taajamissa on ollut voimakkaampaa 2000-luvulla (ELYSE 2012).

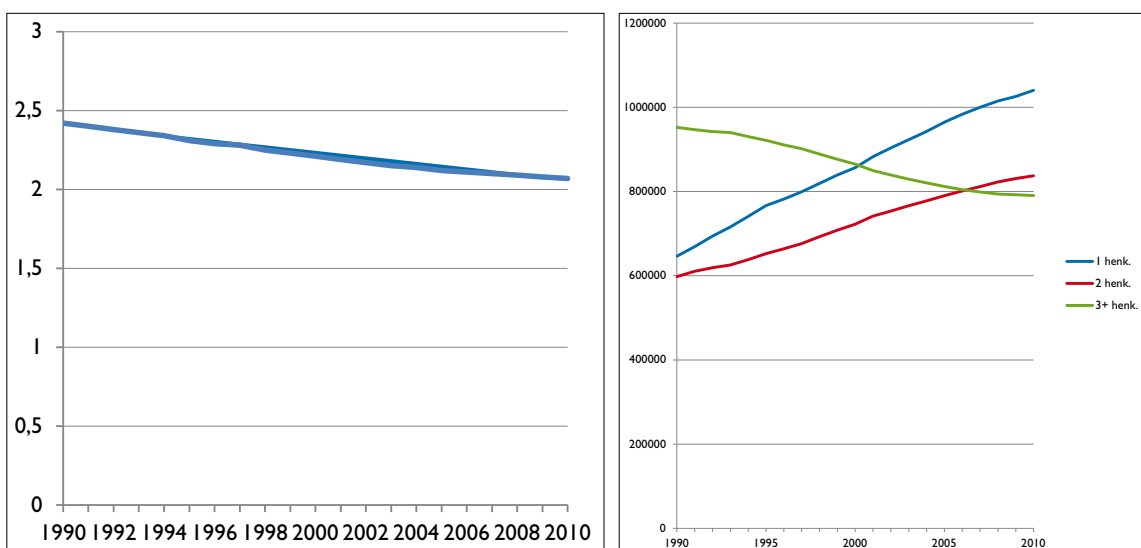
Asumisväljyyden kasvaessa alueen asukastiheys laskee ilman täydennysrakentamista. Tämä tarkoittaa myös sitä, että väestön vähentyessä rakentamistarvetta silti on. Tutkimus suomalaisilta kaupunkiseuduilta osoittaa, että väestö voi vähentyä 0,7 % vuodessa ja silti taajama-alue kasvaa.

Kuva 12. Keskimääräisen asumisväljyyden (m²/henkilö) kehitys Suomessa vuosina 1990–2010. Tilastokeskus 2012.

Asuntokuntakoko

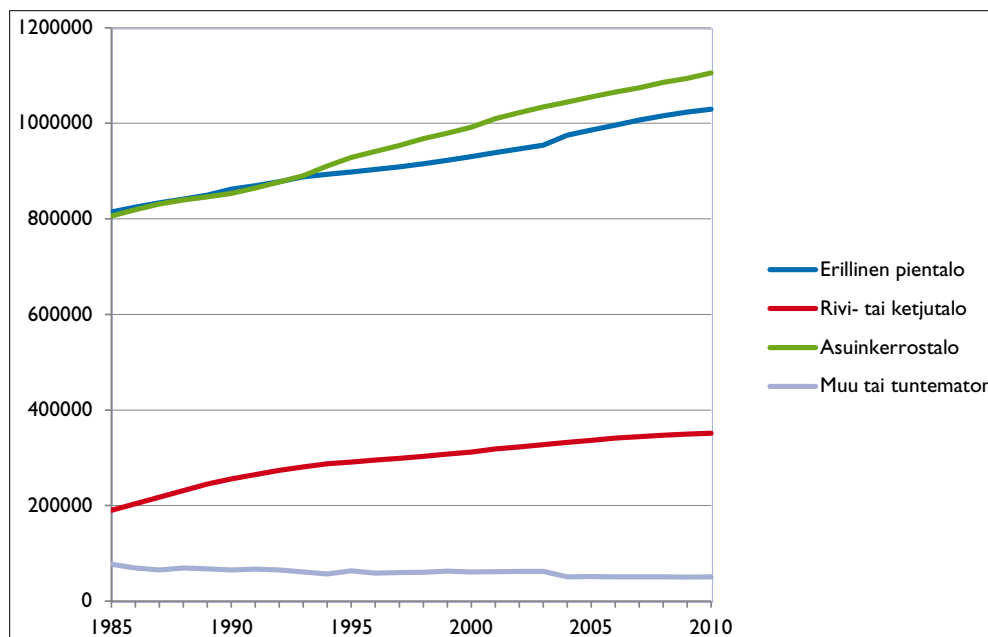
Asuntokuntien keskikoko Suomessa on pienentynyt koko ajan. Vuonna 1990 se oli 2,42 henkeä asuntokuntaa kohti, vuonna 2010 2,07 henkeä (Tilastokeskus). Asuntokuntien lukumäärän kasvu johtuu ennen kaikkea yhden ja kahden hengen asuntokuntien määrän kasvusta. Yhden hengen asuntokuntien määrä on kaksinkertaistunut 20 vuodessa, eikä kehityksen suunta ole muuttumassa. Lapsiperheiden osuus oli vuonna 1990 31 % asuntokunnista, vuonna 2010 se oli 23 %. Asuntokuntien keskikoko on haja-asutusalueella hieman suurempi kuin taajamissa (ELYSE 2012).

Kuva 13. Vasemmanpuoleinen kuvaaja: Asuntokuntien keskikoon (henkeä/asuntokunta) kehitys Suomessa vuosina 1990–2010. Tilastokeskus 2012. Oikeanpuoleinen kuvaaja: Asuntokuntien määrän kehitys Suomessa vuosina 1980–2010 asuntokuntien koon mukaan. YKR/SYKE ja TK 2012.

Asumisen tyypit

Kerrostaloasumisesta tuli yleisin asumismuoto vuonna 1993, siihen saakka kerrostaloasuminen ja pientaloasuminen olivat yhtä suosittuja. Lama supisti asuntotuotantoa, ja tuona aikana valtion tukeman asuntotuotannon merkitys oli hyvin suuri. Useana vuonna kolme neljästä rakennetusta asunnosta oli valtion tukemia. Valtion tuella rakennettiin etenkin vuokra- ja asumisoikeusasuntoja, jotka olivat kerrostaloissa. Valtion asuntotuotantotuki kohdistui pääasiassa suurimmille kaupunkiseuduille (ARA 2011).

Kuva 14. Asuntokuntien määrän kehitys Suomessa talotyypeittäin vuosina 1985–2010. Tilastokeskus 2012.

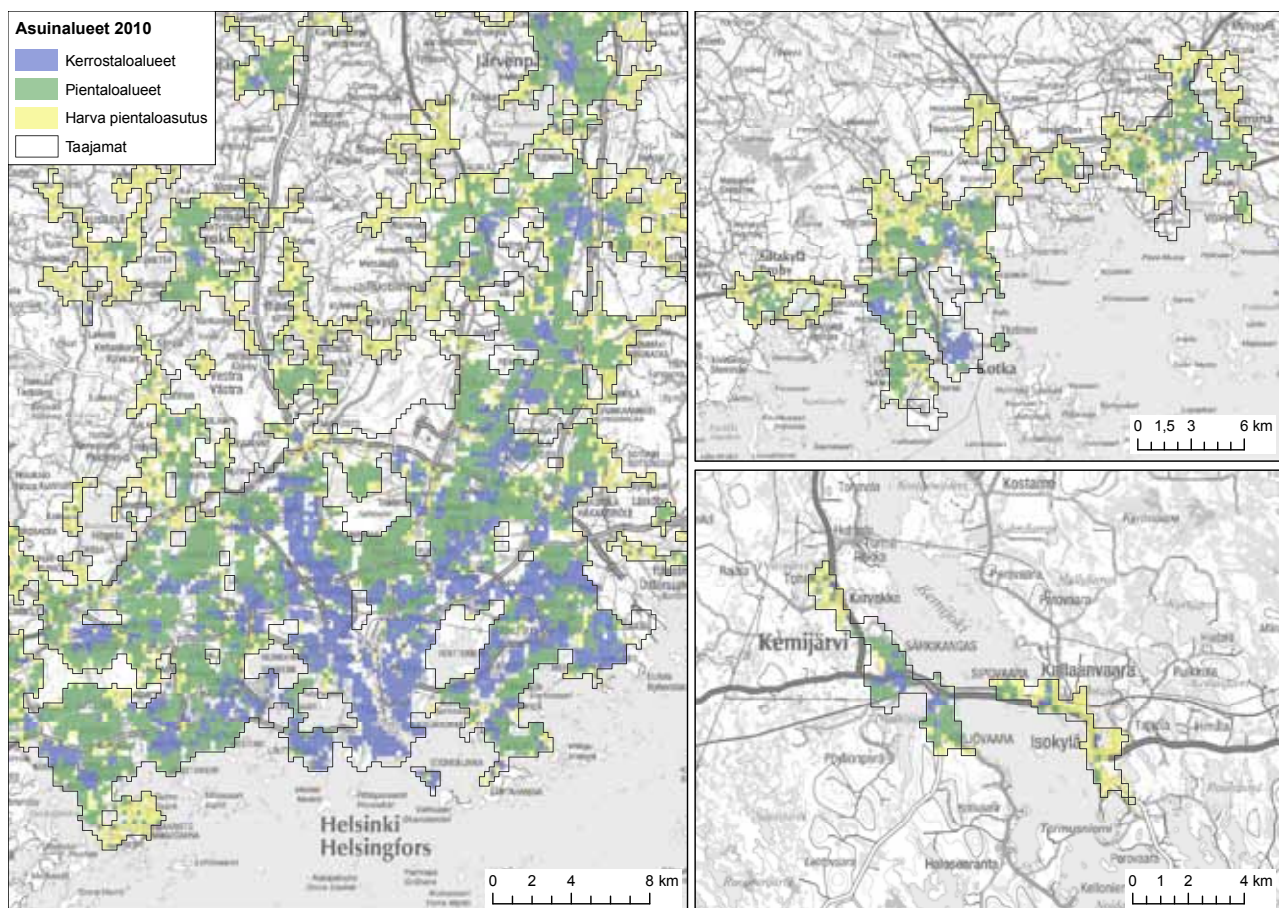
Kohdealueiden talotyyppijakauma on muuttunut 2000-luvulla vain vähän, koska uudisrakentamisen osuus kokonaisrakennuskannasta on varsin pieni. Pääkaupunkiseudulla viidennes asutuista asunnoista on pientaloissa, muilla kaupunkiseuduilla 26–48 % ja muissa kunnissa 56–84 %. Osuus ei riipu kaupunkiseudun koosta, sillä esim. Tampereella ja Lahdessa pientalojen osuus on reilu kolmannes ja Oulussa liki puolet asunnoista. Rivi- ja ketjutalojen osuus on kaikilla kohdealueilla samaa luokkaa, 10–18 % asunnoista. Niiden kehitys on hyvin vakaata. Kerrostalojen osuus asunnoista on laskenut tai pysynyt samana kaikilla kohdealueilla, lukuun ottamatta perifeerisiä alueita, joilla jo sattuma vaikuttaa asiaan vuosittaisten rakennusvolyyymien ollessa pieniä. Pääkaupunkiseudulla 2/3 asunnoista on kerrostaloissa.

Alue	2000			2010		
	Erilliset pientalot	Rivi- ja ketjutalot	Kerrostalot	Erilliset pientalot	Rivi- ja ketjutalot	Kerros- talot
Alavus	82 %	12 %	7 %	81 %	12 %	7 %
Hämeenlinna ks	43 %	17 %	40 %	45 %	18 %	37 %
KUUMA-kunnat*	55 %	17 %	28 %	57 %	18 %	25 %
Kajaani ks	42 %	19 %	38 %	44 %	18 %	38 %
Kemijärvi	64 %	12 %	24 %	66 %	12 %	22 %
Kotka-Hamina ks	47 %	15 %	38 %	48 %	14 %	38 %
Kuopio ks	24 %	18 %	58 %	26 %	17 %	56 %
Lahti ks	34 %	11 %	55 %	36 %	11 %	52 %
Lapua	82 %	8 %	10 %	80 %	10 %	10 %
Leppävirta	74 %	15 %	11 %	74 %	16 %	10 %
Lohja	52 %	15 %	33 %	56 %	15 %	30 %
Muonio-Kittilä-Kolari	85 %	11 %	5 %	84 %	11 %	5 %
Oulu ks	44 %	18 %	37 %	46 %	18 %	37 %
Pääkaupunki-seutu	21 %	13 %	67 %	22 %	12 %	66 %
Pieksämäki	61 %	15 %	25 %	60 %	14 %	26 %
Polvijärvi	83 %	14 %	3 %	83 %	14 %	3 %
Pori ks	56 %	12 %	31 %	57 %	12 %	31 %
Porvoo	56 %	10 %	34 %	60 %	10 %	30 %
Saarijärvi-Viitasaari sk	78 %	15 %	7 %	77 %	15 %	8 %
Tampere ks	34 %	16 %	50 %	35 %	16 %	50 %
Vaasa ks	37 %	11 %	52 %	40 %	12 %	48 %

Kuva 15. Asuttujen asuntojen talotyyppijakauma kohdealueilla vuosina 2000 ja 2010. 'ks' tarkoittaa ko. kaupunkiseudun kaupunkiseututaajamia. VTJ/VRK 4/2001 ja 4/2011.

*KUUMA-kunnat: Hyvinkää, Järvenpää, Kerava, Kirkkonummi, Mäntsälä, Nurmijärvi, Pornainen, Sipoo, Tuusula ja Vihti.

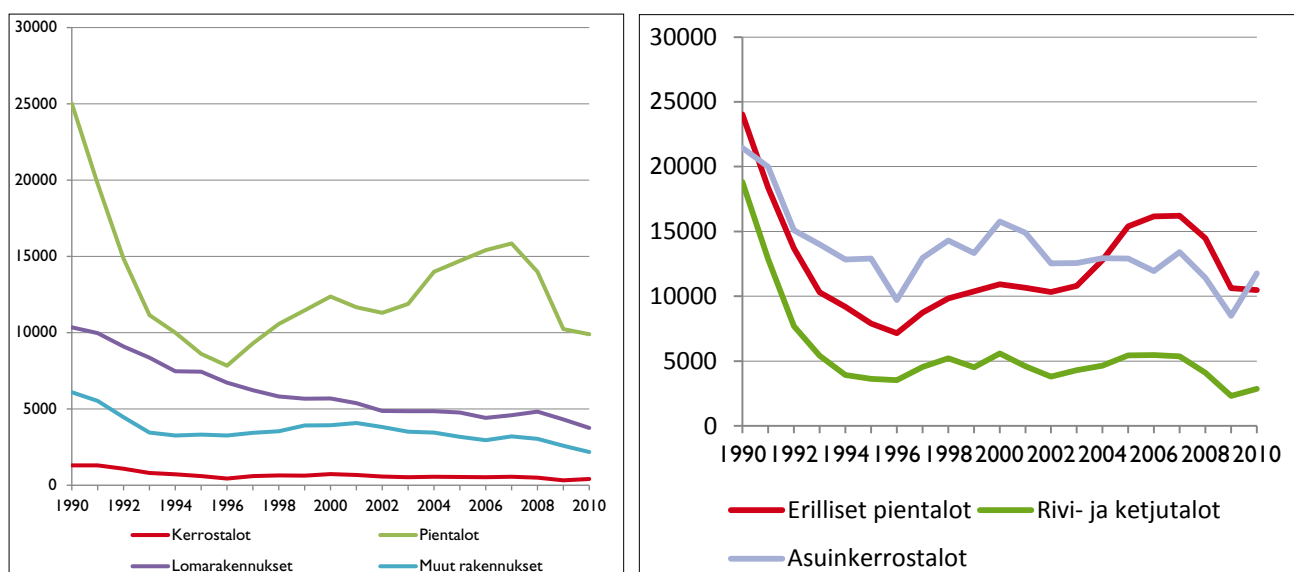
Taajamien asuinalueet ovat luokiteltavissa vallitsevan talotyyppin ja aluetehokkuuden perusteella kerrostalo-, pientalo- ja harvoin pientaloalueisiin. Asuinalueetyyppi kuvaa myös osaltaan rakentamisen tehokkuutta. Esim. harva pientaloalue on taajama-aluetta, jonka tehokkuus on 0,05 – siis alle yksi pientalo hehtaaria kohti. Tämän luonteinen alue on useimmiten riippuvainen henkilöauton käytöstä. Alla on esimerkkejä kohdealueiden asuinalueista.

Kuva 16. Taajamien asuinalueet 2010 Helsingin seudulla, Kotkan ympäristössä sekä Kemijärvellä. YKR/ELYSE/SYKE 2012.
Taustakartat: Karttakeskus Oy, Lupa L4659.

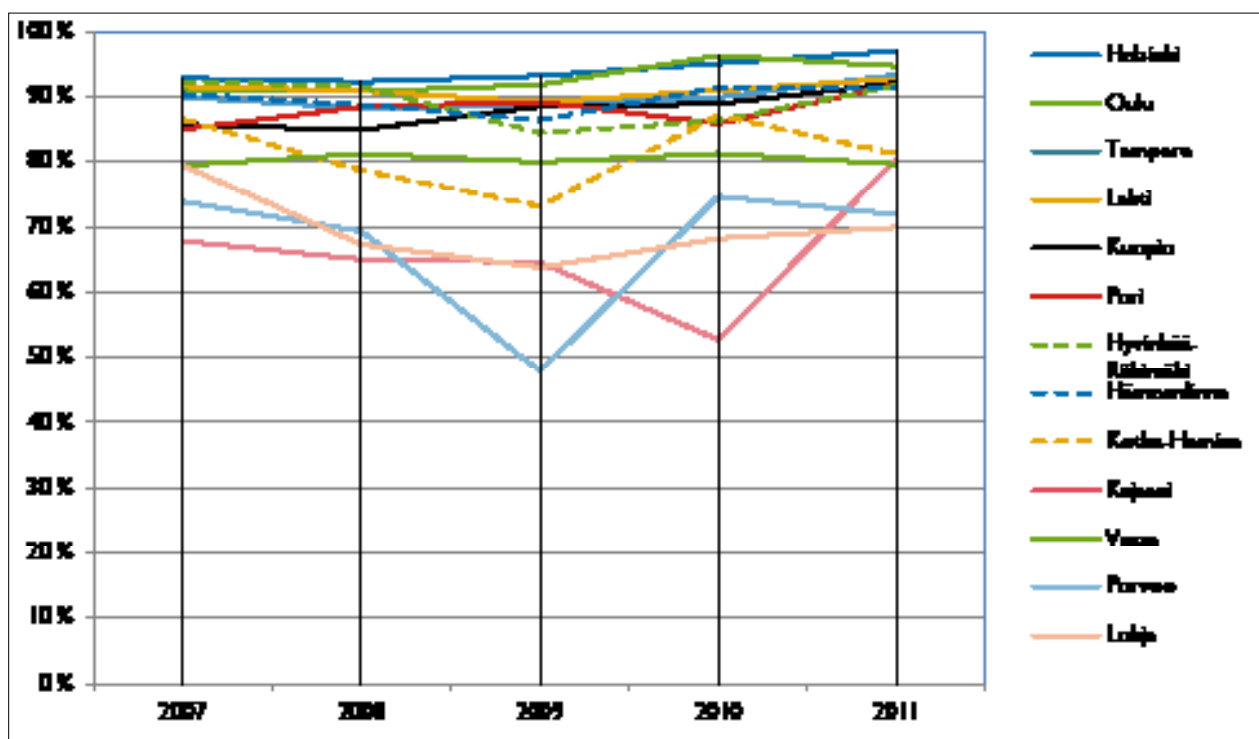
5 Rakentamisen kehitys

Sodan jälkeisen historian alhaisin asuntotuotannon vuosi oli 1995, jolloin aloitettiin vain alle 20 000 asunnon rakentaminen. Pientalojen rakentaminen romahti laman iskiessä 1990-luvun alussa, eikä ole sen jälkeen noussut vastaavalle tasolle. Aallonpohjasta, n. 8.000 vuosittaisesta pientalosta on määrä noussut tasaisesti aina vuoden 2008 pankkikriisiin asti, jolloin pientalojen määrä putosi n. 10 000 taloon vuodessa. Kerrostalotuotanto on aina ollut vakaampaa kuin pientalotuotanto. Uusien lomarakennusten määrä on laskenut jatkuvasti (lomarakennuksista on myös toisaalla luvussa 7). Lomarakennuksia on jo liki puoli miljoonaa. Lomarakennustuotantoon vaikuttaa myös se, että kohtuullisen ajomatkan päässä suurilta kaupunkiseuduilta ei enää löydy edullisia rantatontteja.

Kuva 17. Valmistuneet rakennukset Suomessa vuosina 1990–2010 (vasen kuvaaja). VTJ/VRK 4/2011. Valmistuneet asunnot (lukumäärä) Suomessa talotyypeittäin vuosina 1990–2010 (oikea kuvaaja). Tilastokeskus 2012.

Suurilla kaupunkiseuduilla noin 80–90 % uusista asunnoista sijoittuu asemakaavoitetulle alueelle. Pienemmillä kaupunkiseuduilla osuus vaihtelee vuosittain johtuen rakentamisen satunnaisista vaihteluista.

Kuva 18. Asemakaava-alueille sijoittuvien uusien asuntojen osuus kaikista asunnoista laajan kaupunkiseudun alueilla vuosina 2007–2011. Huomaa että Lohjan, Porvoon ja Hyvinkään osalta kyse ei ole kunnan alueesta vaan laajan kaupunkiseudun alueesta. Rehunen/SYKE 2011; ELY-keskukset 2011, VTJ/VRK 4/2008, VTJ/VRK 4/2009, VTJ/VRK 4/2010, VTJ/VRK 4/2011.

Alla on koko maan osalta vuoden 2008 rakennuslupien asuntojen ja kerrosalan jakaantuminen talotyyppeihin ja kaava-alueille. Rivi- ja kerrostalojen luvat ovat lähes poikkeuksetta asemakaava-alueella. Pientalojen luvista n. 2/3 sijoittuu asemakaava-alueille. Pientalo- ja kerrostaloasunnoille haettiin lupia suunnilleen saman verran, mutta pientalojen kerrosala on kaksinkertainen kerrostalojen kerrosalaan verrattuna.

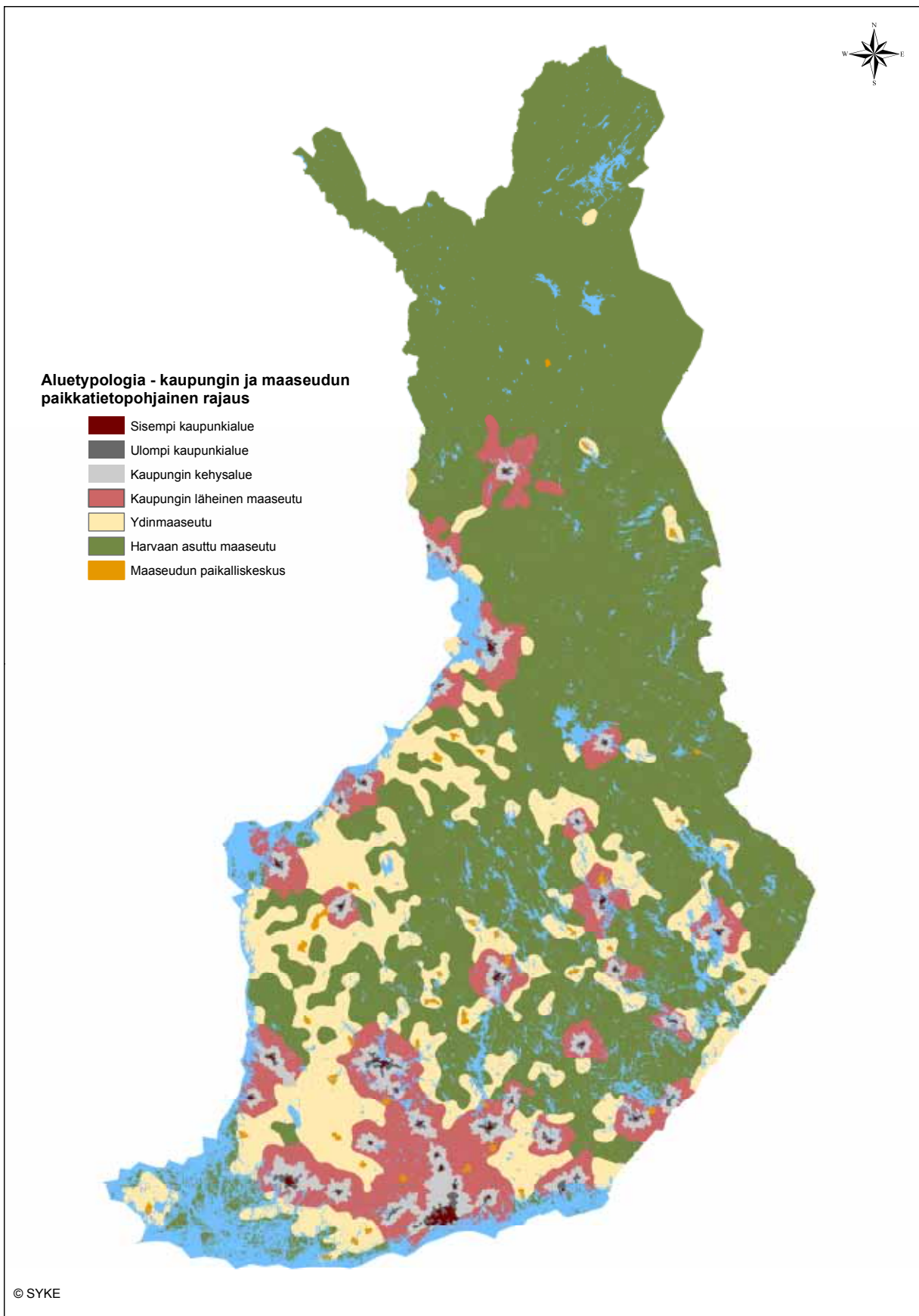
Talotyyppi	Lupia yht. v. 2008	Asuntojen lkm	Kerrosala yht.	Asunnot				Kerrosala			
				Asemakaava- alueella		Ei asemakaava- alueella		Asemakaava- alueella		Ei asemakaava- alueella	
Erillispientalo	10 474	11 147	1 847 172	7 074	63 %	4 073	37 %	1 166 653	63 %	680 519	37 %
Rivi- tai ketjutalo	777	3 456	308 324	3 362	97 %	94	3 %	300 665	98 %	7 659	2 %
Kerrostalo	406	10 918	894 841	10 858	99 %	60	1 %	888 557	99 %	6 284	1 %
Yhteensä	11 657	25 521	3 050 337	21 294		4 227		2 355 875		694 462	

Kuva 19. Asuinrakennusten rakennusluvut Suomessa vuonna 2008. VTJ/VRK 04/2009.

6 Kaupungistuminen ja maaseudun kehitys

Seuraavalla sivulla Suomi on kaupungistunut eurooppalaisittain katsottuna hyvin myöhään ja kaupungistumiskehitys on edelleen voimakasta. Alla olevassa kuvassa on esitetty kaupunki- ja maaseutualueita luonnehtiva, alueiden ominaispiirteisiin pohjautuva aluetypologia, sen luonnos. Urbaaneja, kaupunkimaisia alueita on Suomessa vähän ja ne ovat varsin pieniä pinta-alaltaan. Ne kuitenkin imevät jatkuvasti väestöä ja työpaikkoja.

Kaupunkiseutujen kehysalueet sitovat kaupunkiseutuja yhteen varsinkin Helsinki-Hämeenlinna-Tampere –akselilla, ja tähän akseliin liittyy myös muita metropolialueen kaupunkiseutuja, kuten Lohja, Porvoo, Hyvinkää ja Riihimäki. Myös Turku-Salo –akseli on yhtenäinen kehysalue, ja Heinola on osa Lahden kaupunkiseutua. Edellä mainittujen alueiden ympärille muodostuu kaupungin läheinen maaseutu, jonne kohdistuu aivan eritasoinen rakentamispaine kuin muualle maahan. Kaupunkialueilla, kehysalueilla ja kaupungin läheisellä maaseudulla asui vuonna 2010 75 % suomalaisista.

Kuva 20. Kaupunki-maaseutu –aluetypologia. Luonnos 03/2013. SYKE 2013.

Alla olevassa taulukossa on esitetty kaupunki-maaseutu –aluetytologian eri aluetyyppien väestömäärät.

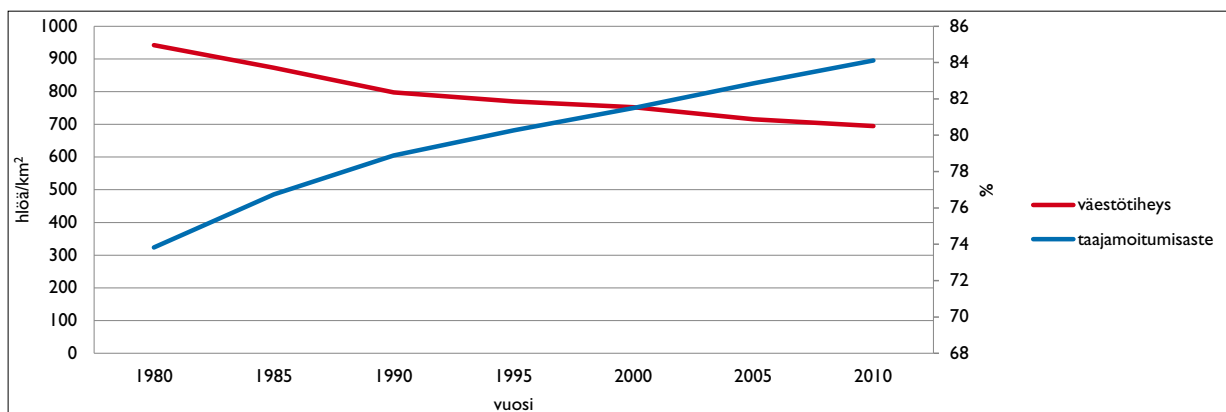
Aluetyyppi	Väestö 2010
Sisempi kaupunkialue	1 658 672
Ulompi kaupunkialue	1 405 927
Kaupungin kehysalue	571 168
Kaupungin läheinen maaseutu	365 945
Ydinmaaseutu	677 482
Harvaan asuttu maaseutu	305 128
Maaseudun paikalliskeskus	332 394
Yhteensä	5 316 716

Kuva 21. Kaupunki-maaseutu –aluetytologian mukaisten aluetyyppien väestömäärät v. 2010. Luonnos 03/2013. SYKE 2013.

6.1

Taajamoituminen

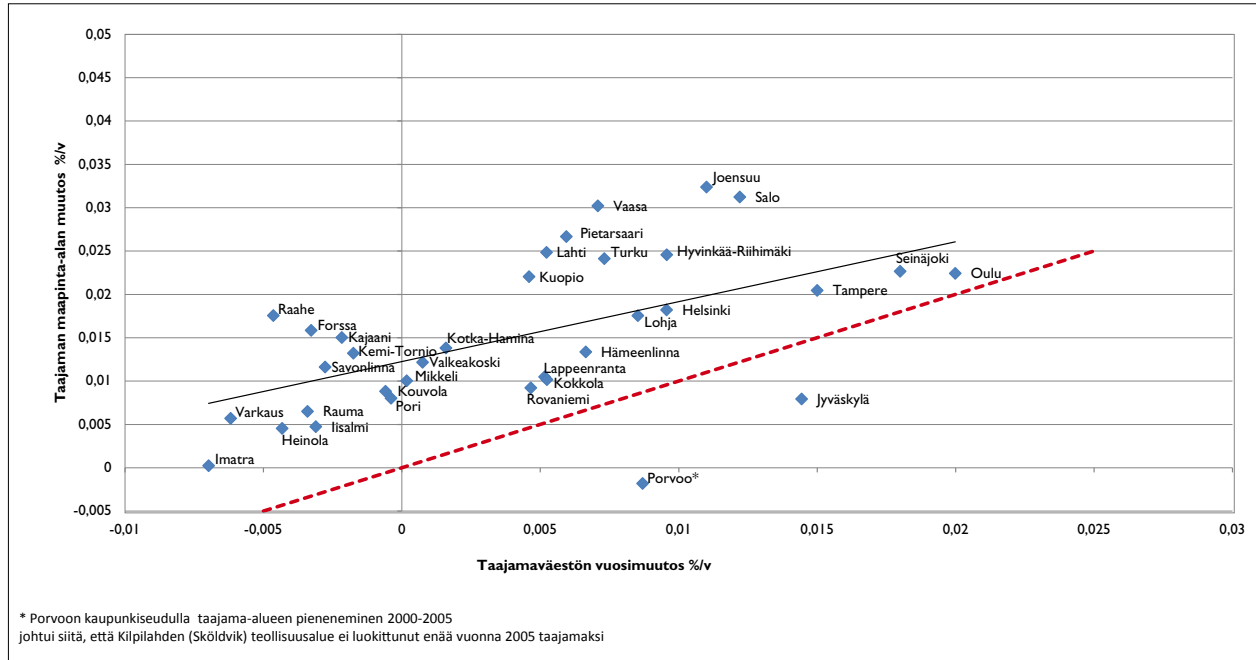
Suomen taajamoitumisaste on noussut tasaisesti ollen vuonna 2010 84 %. Vuonna 2010 taajamaväestön määrä oli 4,47 miljoonaa ihmistä. Taajamien lukumäärä nousi aina vuoteen 1995 saakka, mutta on sen jälkeen vähentynyt. Vähentymisen johtuu pääasiassa olemassa olevien taajamien kuroutumisesta yhteen taajamien laajetessa. Taajamien maapinta-ala on 6435 km² eli 2,1 % Suomen maapinta-alasta. Taajama-ala kasvoi 1990-luvulla 14 %, 2000-luvulla puolestaan 16 %. Taajamien väestötiheys on jatkuvasti laskevalla uralla ollen vuonna 2010 694 henkeä/km².

Kuva 22. Taajamien väestötiheys ja väestön taajamoitumisaste Suomessa vuosina 1980–2010. YKR/ SYKE ja TK 2012.

Taajamoituminen ja väestökehitys kulkevat käsi kädessä, mutta eivät samassa suhteessa. Jos taajamaväestön määrä kasvaa 1 %, kasvaa taajama-ala noin 2 %. Vaikka taajamaväestön määrä ei kasva lainkaan, kasvaa taajama-ala silti 1 %. Vaikka väestö vähenisi – kuten on tilanne esim. Imatran kaupunkiseudulla, jossa väestömuutos on 2000-luvun alussa ollut -0,7 % vuodessa – kasvaa taajama-ala silti. Toisaalta, taajama-ala ei juurikaan pienene, ellei rakennuksia pureta tai väestömäärä laske alle taajamakriteerin (200 henkeä). Taajaman alueellinen pieneneminen on käytännössä hyvin harvinainen tapahtuma. Väestötiheys on laskenut liki kaikilla kaupunkiseu-

duilla. Tämän seurauksena liikkumistarve lisääntyy. Alla olevassa kuvassa Porvoon kaupunkiseudun maapinta-alan väheneminen johtuu siitä, että osa Porvoon kaupunkiseutua on muuttunut osaksi Helsingin kaupunkiseutua vuonna 2005.

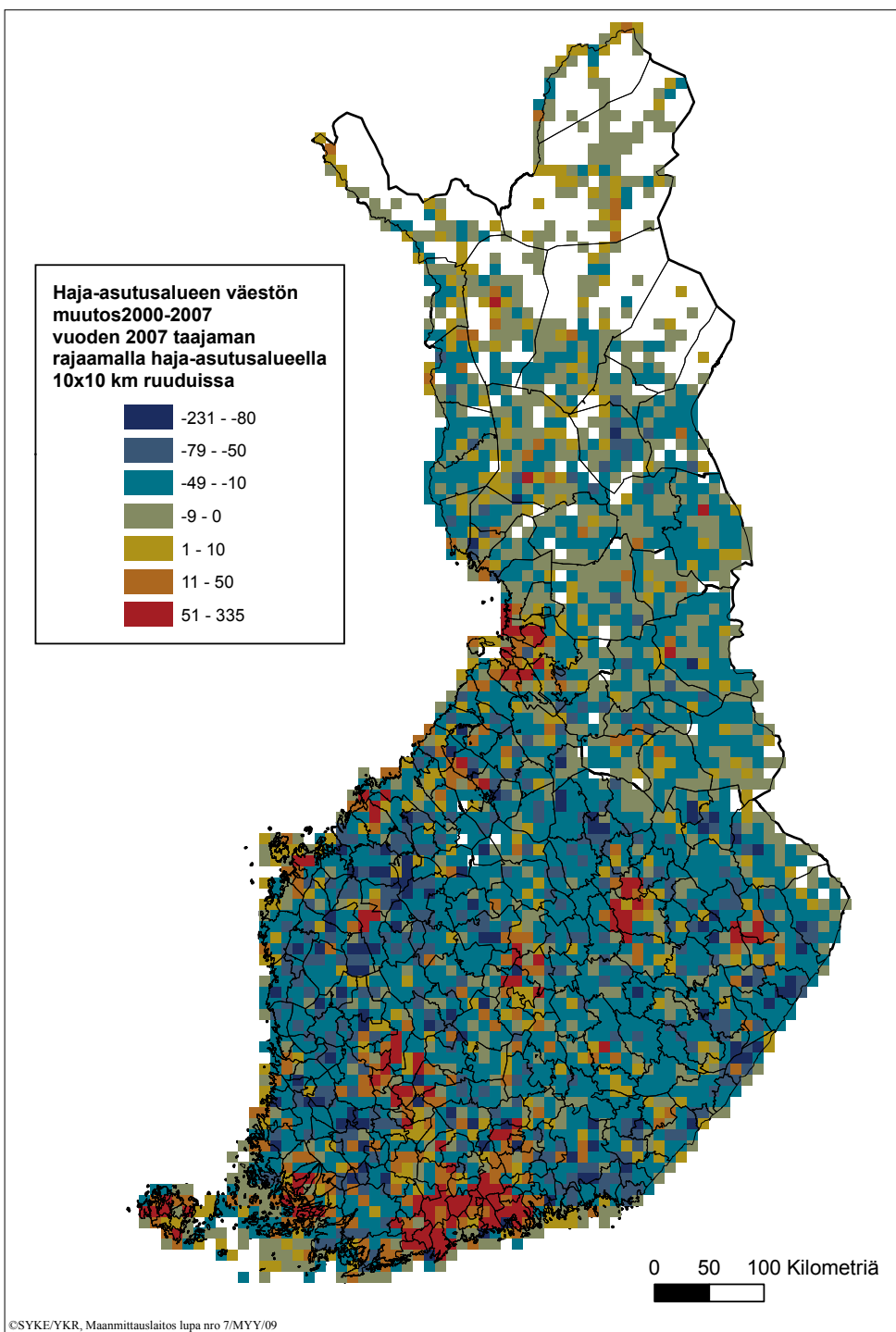

Kuva 23. Suomen kaupunkiseutujen väestömuutoksen ja taajaman pinta-alamuutoksen suhde vuosina 2000–2005. SYKE 2010.

6.2

Haja-asutuksen kehitys

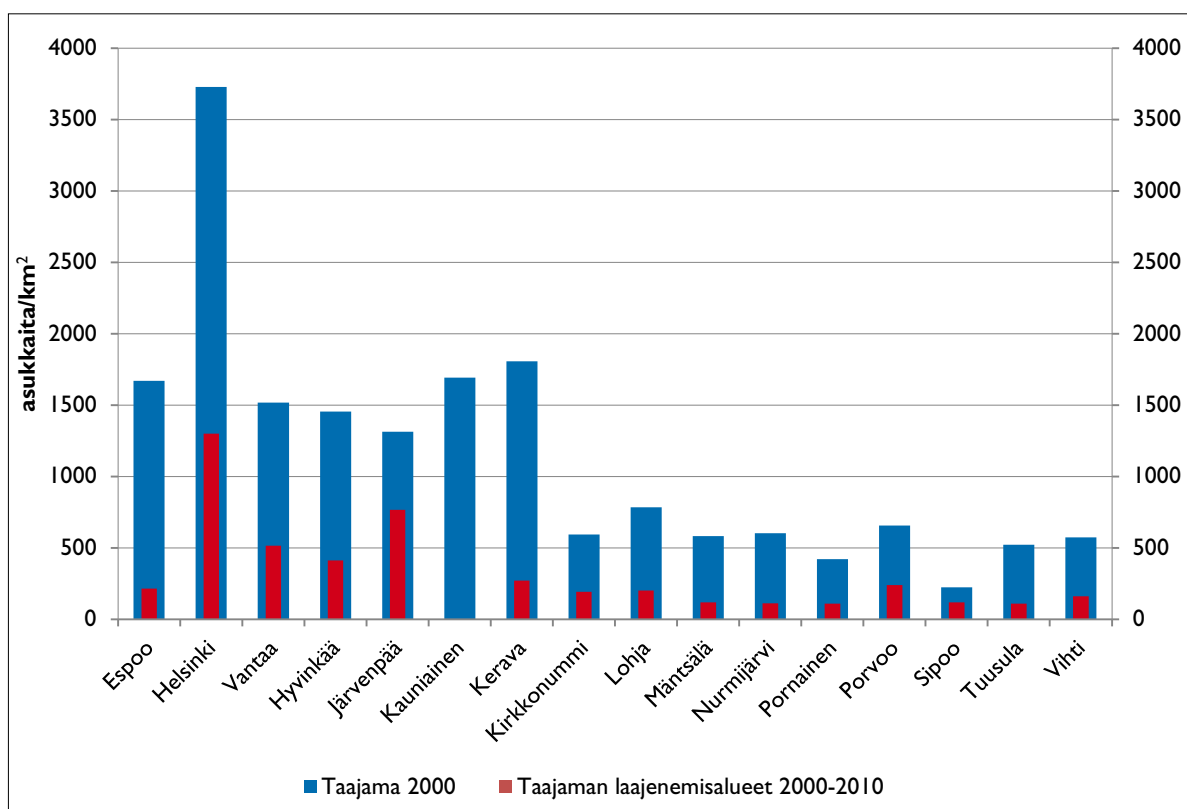
Haja-asutusalueella tarkoitetaan taajaman ulkopuolista aluetta. Siihen sisältyy sekä kaupungin läheistä maaseutua ja kaupunkiseutujen lievealueita että kyliä ja maa-seutua. Syrjäisimmillä haja-asutusalueilla väestön määrä on vähentynyt. Sen sijaan kaupunkiseutuja ympäröivällä haja-asutusalueilla väestömäärä on kasvanut, mutta vain osalla kaupunkiseutuja. Tähän joukkoon kuuluvat erityisesti Helsingin metro-polialue, Tampere, Kuopio, Oulu; vähäisemmässä määrin myös Jyväskylän, Turun, Joensuun, Vaasan, Seinäjoen ja Kokkolan kaupunkiseudut. Suurimpien kaupunki-seutujen työssäkäyntialueilla haja-asutuksen osuus kokonaisväestöstä jää suurten taajamien varjossa pieneksi, vaikka haja-asutusalueen asutus olisikin suhteellisen tiheää. Haja-asutusalueen alueen osuus väestöstä on aikaisemmin ollut selvästi korkeampi kuin nykyisin (Helminen & Ristimäki 2007).

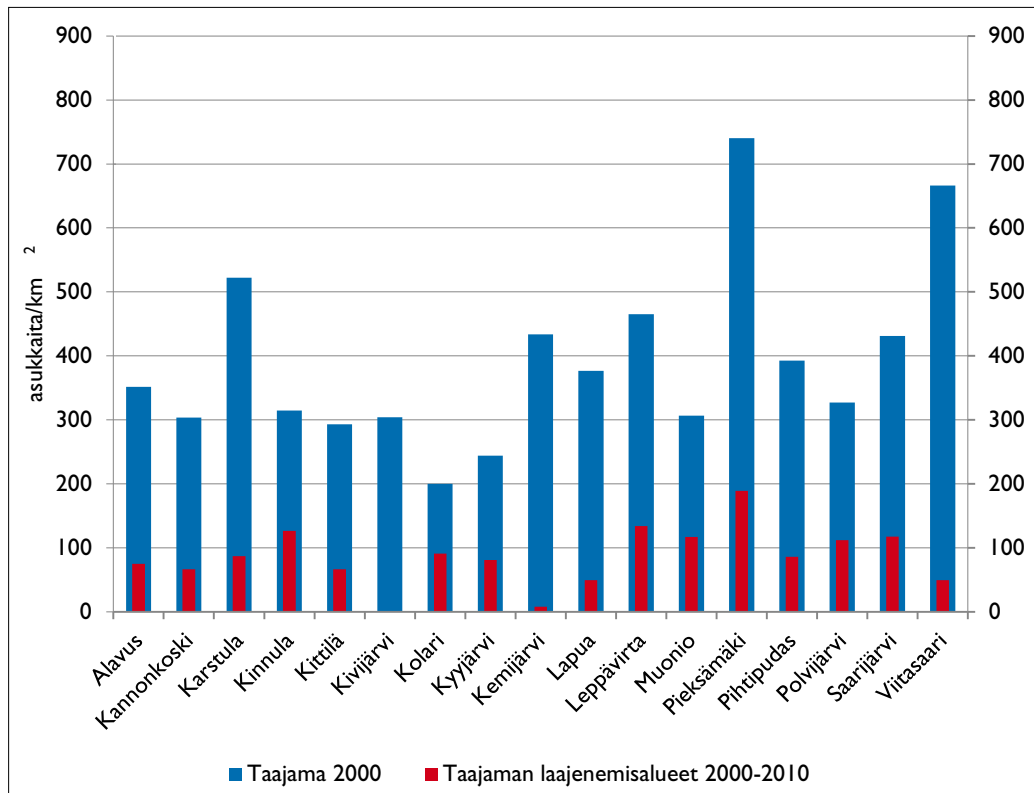
Kuva 24. Haja-asutusalueen väestön muutos vuosina 2000–2007 100 km² ruuduissa. Kuvassa on ainoastaan haja-asutusalueen väestö. YKR/SYKE/Helminen V ja TK 2010.

Kaupunkiseutujen kehitys

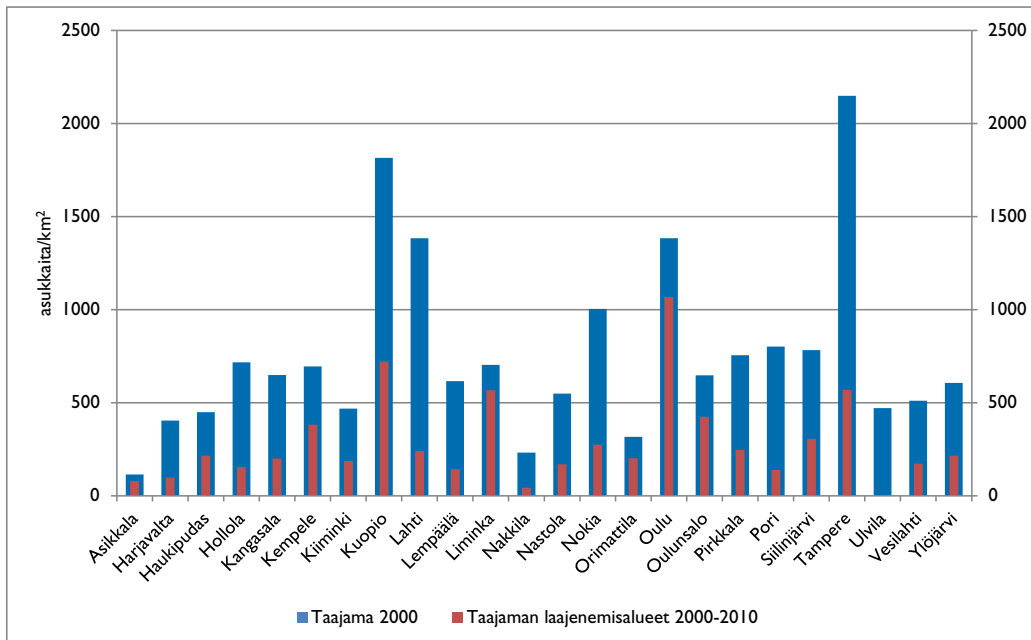
Taajamien asukastiheystarkastelut metropolialueelta osoittavat, että taajamien laajenemisaalueilla asukastiheys on useimmiten selvästi alhaisempi kuin vanhalla taajama-alueella. Se johtuu osittain siitä, että uudemmat kaavat eivät ole vielä ehtineet toteutua. Kaupunkiseutujen keskuskaupunkien taajamissa on selvästi korkeammat asukastiheydet kuin ympäryskuntien taajamissa. Osassa alueista ovat tarkastelussa mukana kaikki taajamat, osassa vain kaupunkiseututaajamat, joten tulokset eivät ole täysin vertailukelpoisia. Yleinen kehitys käy kuitenkin ilmi riittävän hyvin. Suomalaisen taajamien asukastiheys on eurooppalaisittain ja pohjoismaalaisittainkin alhainen. Ainoastaan Helsingin, Tampereen, Kuopion, Keravan, Kauniaisten ja Espoon kuntien alueiden taajamien asukastiheys on yli 1.500 as/km². Jos asukastiheyttä tarkasteltaisiin kaupunkiseututasolla, laskisi asukastiheys murto-osaan kuntapohjaisen tarkastelun tasosta.

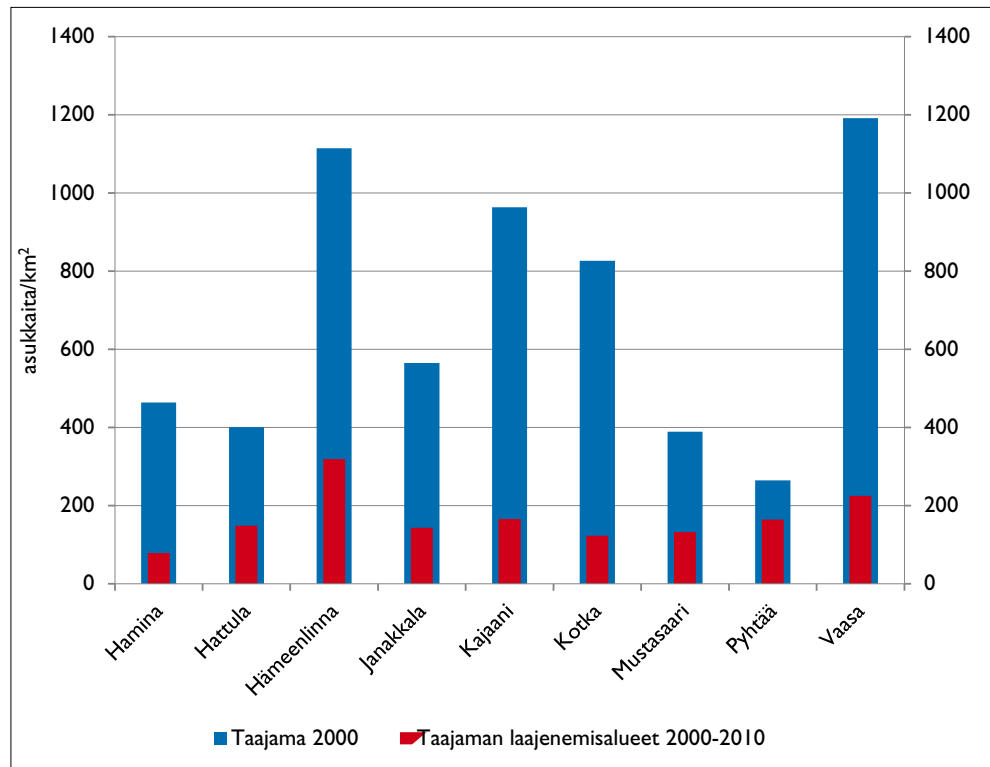
Kuva 25. Helsingin metropolialueen taajamien väestötiheys vuonna 2010 kunnittain. Olemassa olevan taajama-alueen (v. 2000 tilanne) sekä uuden taajama-alueen (taajaman laajentumisalue 2000–2010) kehitystä on tarkasteltu erikseen. YKR/SYKE ja TK 2012.

Kuva 26. Kohde kuntien taajamien väestötiheys vuonna 2010. Olemassa olevan taajama-alueen (v. 2000 tilanne) sekä uuden taajama-alueen (taajaman laajenemisa-alue 2000–2010) kehitystä on tarkasteltu erikseen. YKR/SYKE ja TK 2012.

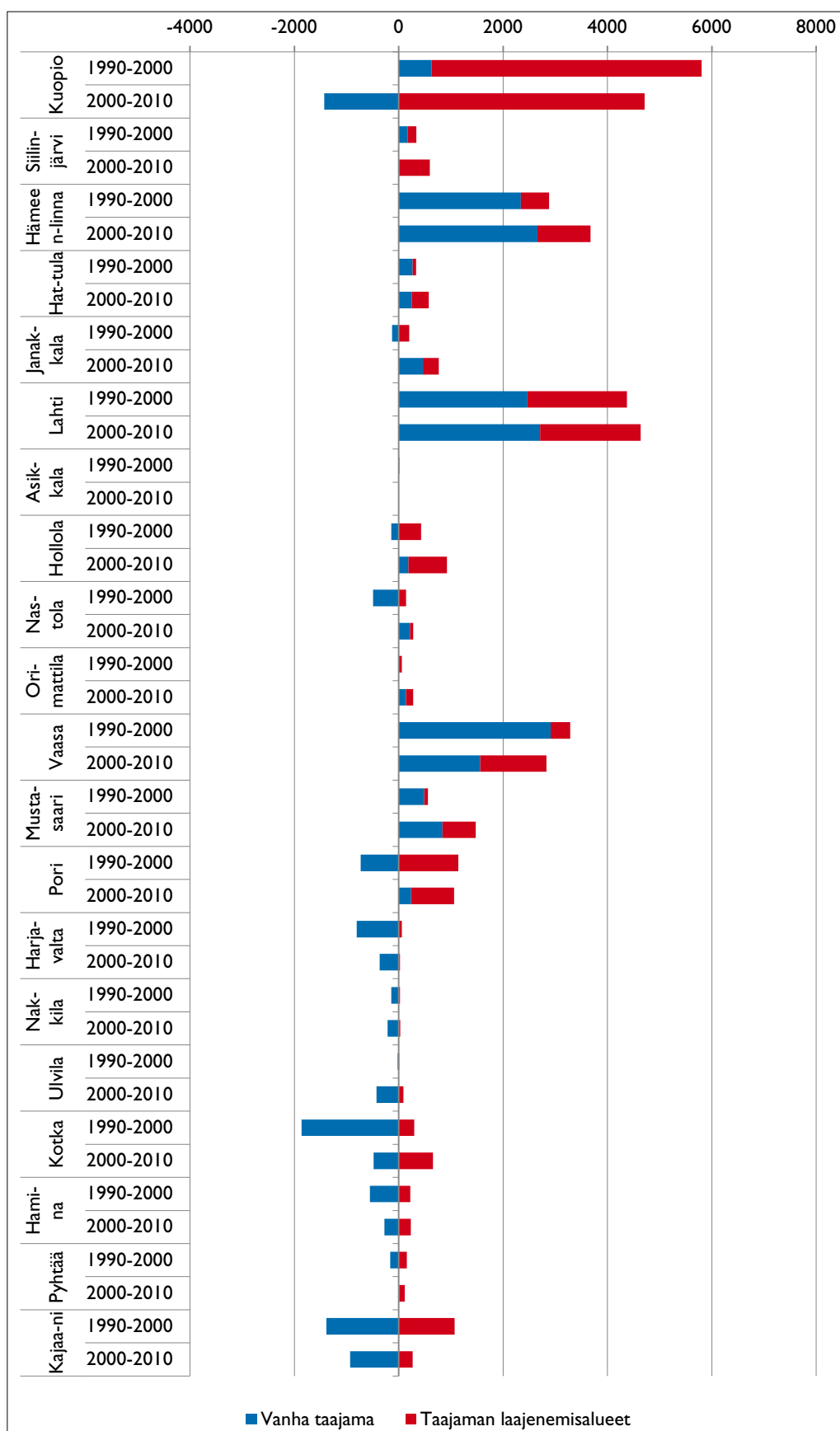
Kuva 27. Kohdekaupunkiseutujen taajamien väestötiheys vuonna 2010 kunnittain kaupunkiseutuihin kuuluvissa kunnissa. Olemassa olevan taajama-alueen (v. 2000 tilanne) sekä uuden taajama-alueen (taajaman laajenemisa-alue 2000–2010) kehitystä on tarkasteltu erikseen. YKR/SYKE ja TK 2012.

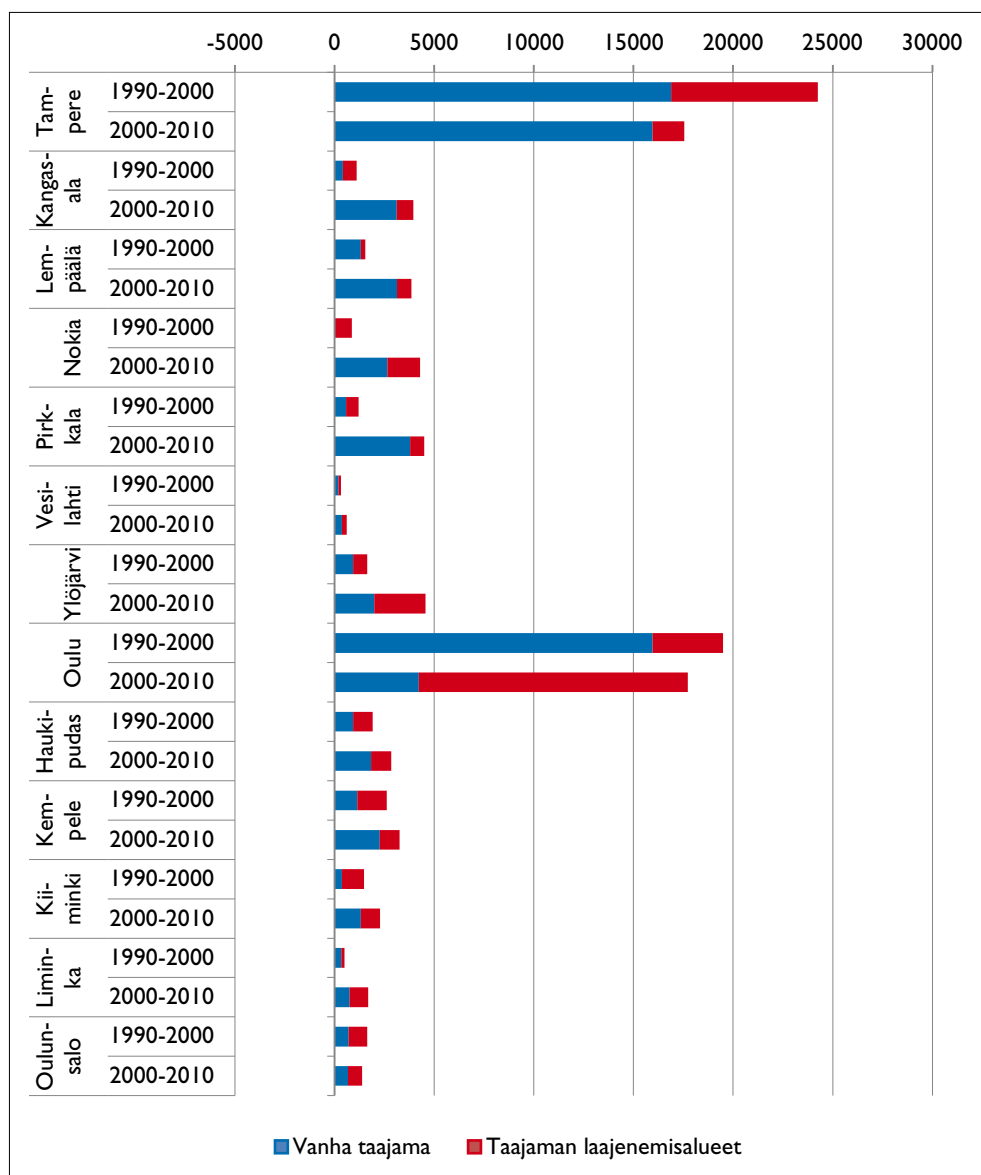
Kuva 28. Kohdekaupunkiseutujen taajamien väestötiheys vuonna 2010 kunnittain kaupunkiseutuihin kuuluvissa kunnissa. Olemassa olevan taajama-alueen (v. 2000 tilanne) sekä uuden taajama-alueen (taajaman laajenemisaalue 2000–2010) kehitystä on tarkasteltu erikseen. YKR/SYKE ja TK 2012.

Kaupunkiseutujen kehitystä on tarkastelu analysoimalla väestökehitystä olemassa olevassa taajamassa sekä uuden, tarkastelujakson aikana syntyneen taajaman alueella.

Seuraavilla sivuilla olevat diagrammit kuvaavat väestönmuutosta olemassa olevassa taajamassa ja taajaman laajenemisaueilla. Kuopio, joka aikaisemmin kasvoi hyvin sisäänpäin, on ottanut käyttöön uusia alueita sekä 1990- että 2000-luvuilla. Suuri uutta taajamaa luova hanke Kuopiossa on 2000-luvulla ollut Saaristokaupunki. 2000-luvulla olemassa olevan taajaman väestömäärä on vähentynyt, mitä aikaisemmin ei ole tapahtunut Kuopiossa. Kuopio on kuitenkin edelleenkin Suomen tiheimpiä kaupunkiseutuja. Kuopion pohjoispuolella Siilinjärvellä kaikki 2000-luvun väestönkasvu on suuntautunut uusiin taajama-alueisiin. Lahden kehitys on ollut vakaata molemmilla tarkastelujaksoilla. Lahden kaupunkiseutuun kuuluvassa Hollolassa kehitys on 2000-luvulla suuntautunut liki pelkästään uusille taajama-alueille. Porin kaupunki kasvaa pitkälti laajenemisaueillaan, ja väestötiheys laskee. Porin kaupunkiseudun muiden kuntien taajamien väestökehitys on joko staattista tai negatiivista. Kotka, joka sukelsi syvälle laman aikana, on päässyt takaisin kasvu-uralle, mutta kasvaa pelkästään uusilla taajama-alueilla. Kajaanin taajamien väestökehitys on vähenevää, mutta taajama laajenee ja väestö lisääntyy uusilla taajama-alueilla.

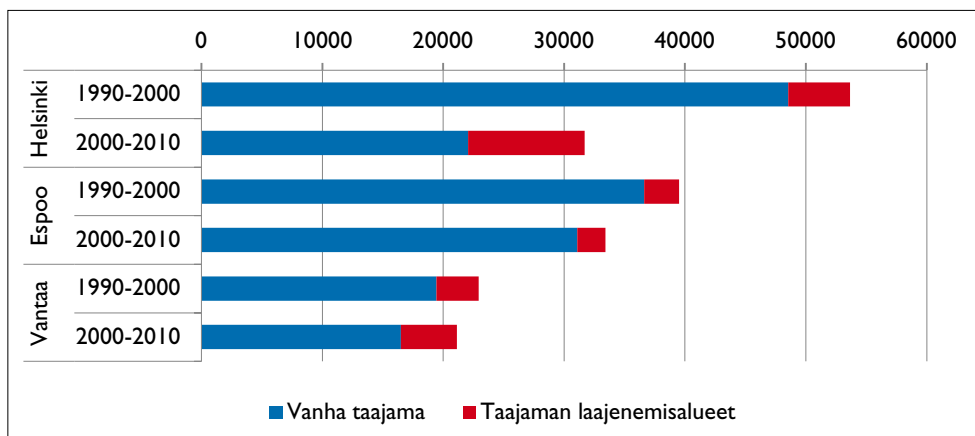

Kuva 29. Kohdekaupunkiseutujen taajamien väestömuutos kunnittain summattuna vuosina 1990–2000 ja 2000–2010. YKR/SYKE ja TK 2012.

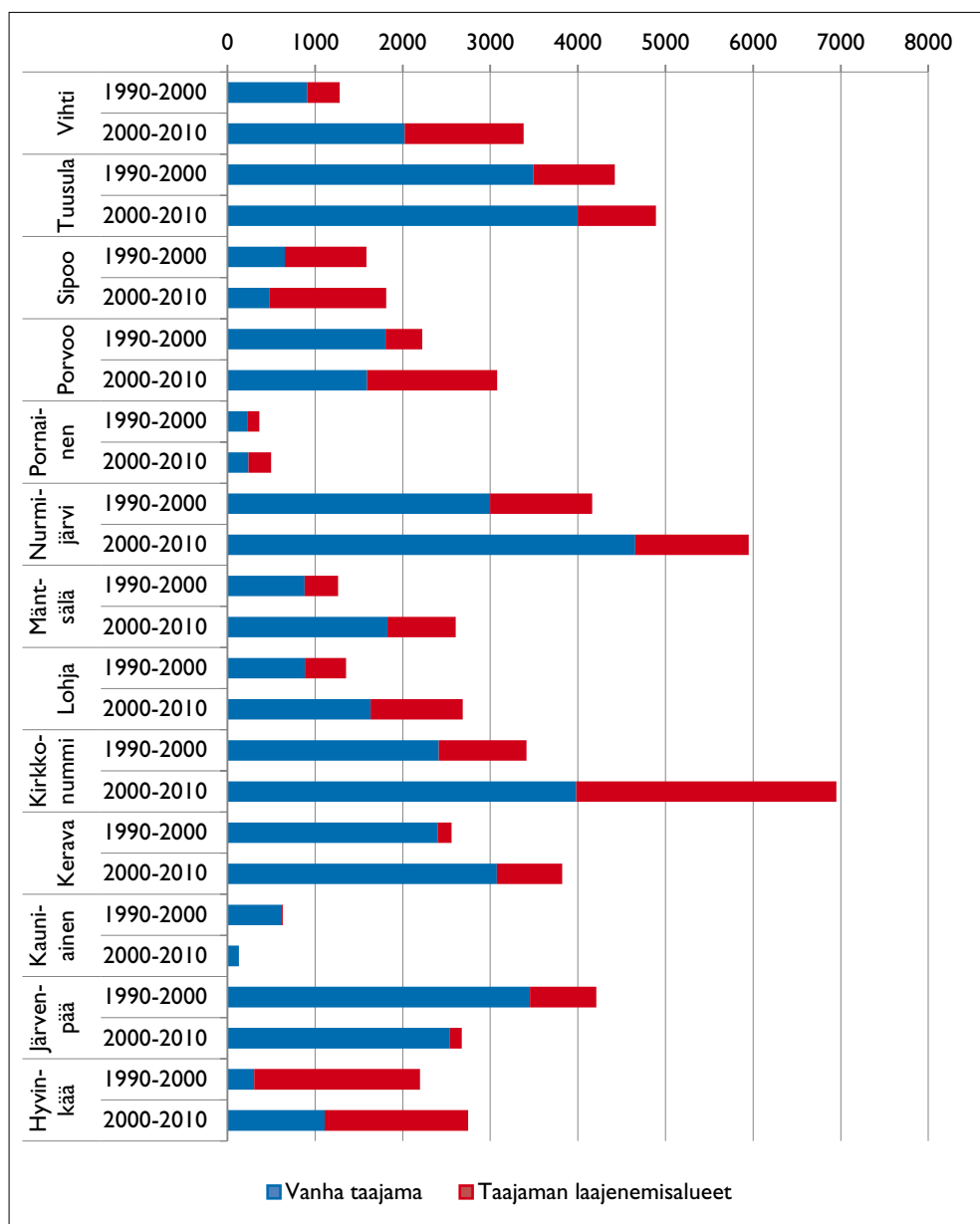
Kuva 30. Kohdekaupunkiseutujen taajamien väestömuutos kunnittain summattuna vuosina 1990–2000 ja 2000–2010. YKR/SYKE ja TK 2012.

Pääkaupunkiseudulla (pl. Kauniainen) kasvu on sekä 1990- että 2000-luvulla suuntautunut pitkälti olemassa oleviin taajamiin. Helsingin osalta näkyy selkeästi uusien asuinalueiden käyttöönotto 1990-loppupuolella, mikä heijastuu väestökehitykseen 2000-luvulla. 2000-luvulla väestön määrä on lisääntynyt uusilla alueilla kuten Vuosaaressa, Viikissä, Ruoholahti-Jätkäsaassa, Kivikossa ja Arabiassa (Helsinki alueittain 2011).

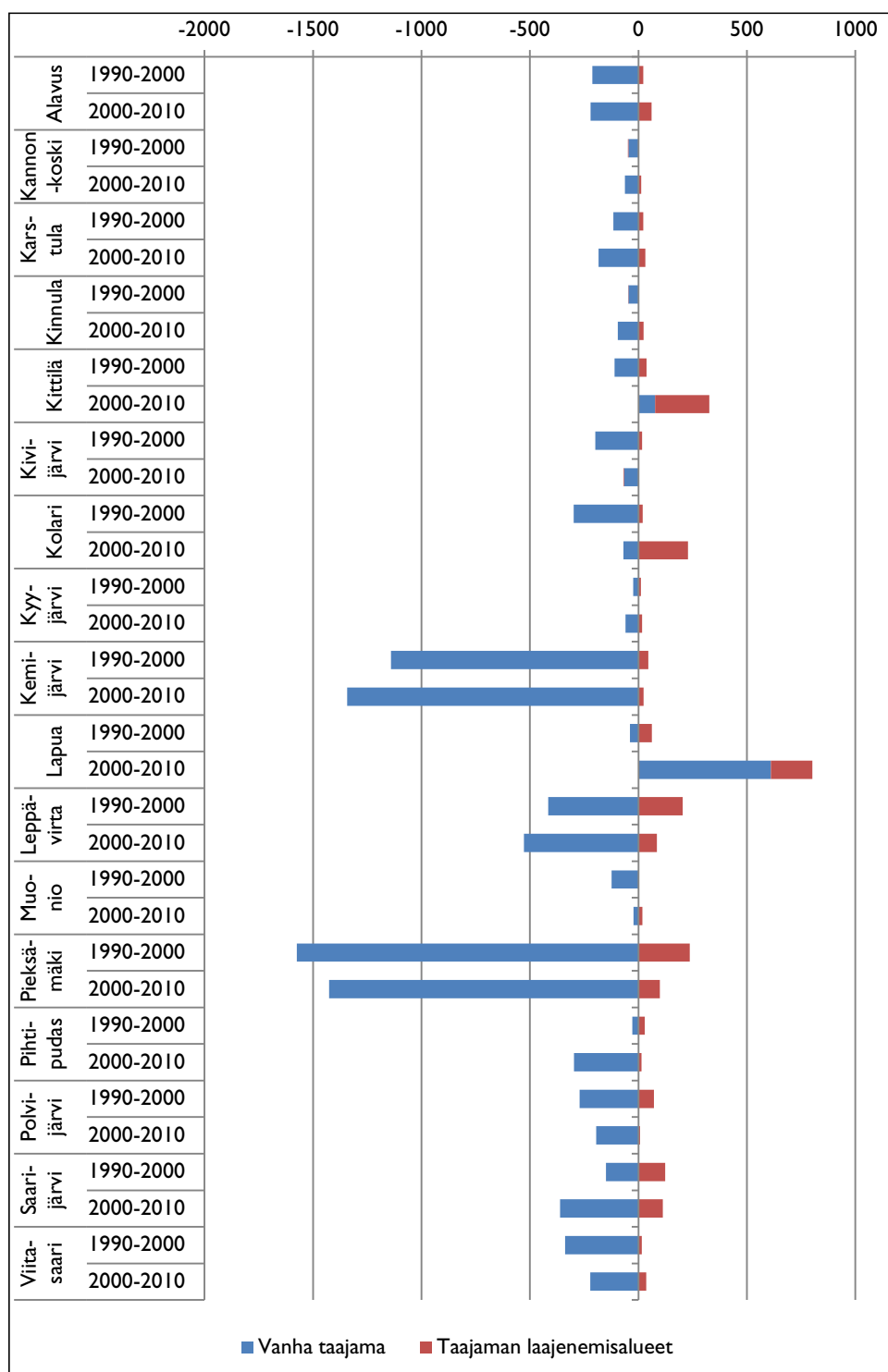

Kuva 31. Pääkaupunkiseudun (pl. Kauniainen) taajama-alueiden väestömuutos vuosina 1990–2000 ja 2000–2010 kunnittain summattuna. Olemassa olevan taajama-alueen (kunkin tarkastelujakson alun tilanne) sekä uuden taajama-alueen (taajaman laajentumisalue tarkastelujakson aikana) kehitystä on tarkasteltu erikseen. YKR/SYKE ja TK 2012.

KUUMA-kunnissa metropolialueen vaikutus, erityisesti reuna-alueilla tapahtuva kasvu, näkyy selkeästi. Väestönkasvu on ollut sekä 1990- että 2000-luvulla hyvin voimakasta erityisesti Tuusulassa, Nurmijärvellä ja Kirkkonummella. 2000-luvulla, metropolialueen laajetessa ja erityisesti työpaikkojen siirtyessä edemmäs kaupunkiseudun keskustasta – Helsingin keskustasta - alakeskuksiin (kuten esim. Leppävaaraan) ja hyviin liikenteellisiin sijainteihin (kuten esim. Kehä III:n varrelle), on väestömäärän kasvu kiihtynyt erityisesti Kirkkonummella, Nurmijärvellä ja Vihdissä. Varsinkin Kirkkonummella ja Vihdissä tämä on merkinnyt taajama-alueiden voimakasta laajenemista. Hyvinkää on pitkään ollut hallitun yhdyskuntarakenteen kaupunki. Se on sitä edelleenkin, vaikka diagrammit osoittavatkin valtaosan kasvusta suuntautuvan uusille taajama-alueille. Tämä johtuu siitä, että Hyvinkää ottaa tarpeen mukaan käyttöön uusia alueita, jotka rakennetaan täyteen ennen seuraavia uusia alueita.

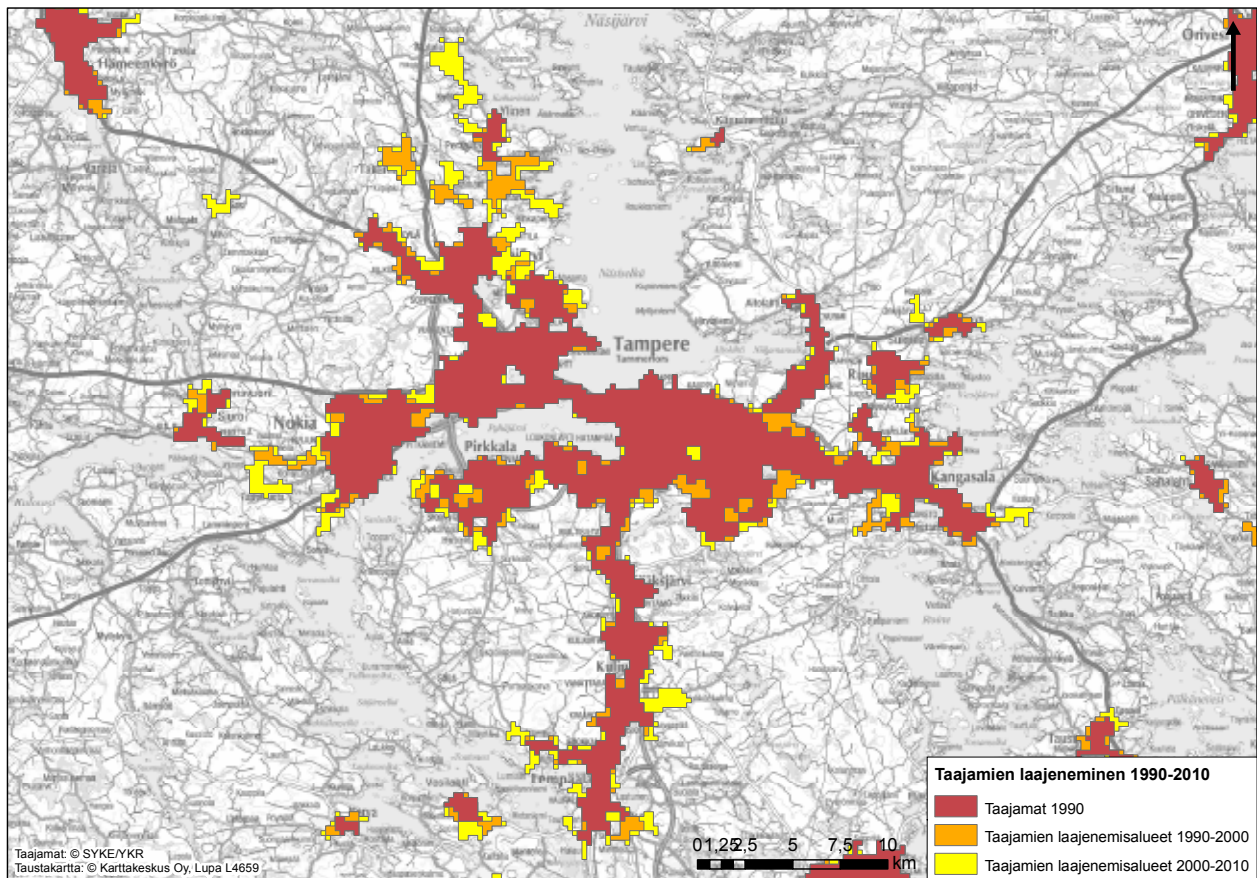

Kuva 32. Metropolialueen reuna-alueen kuntien taajamien väestömuutos vuosina 1990–2000 ja 2000–2010 kunnittain summattuna. Olemassa olevan taajama-alueen (kunkin tarkastelujakson alun tilanne) sekä uuden taajama-alueen (taajaman laajentumisalue tarkastelujakson aikana) kehitystä on tarkasteltu erikseen. YKR/SYKE ja TK 2012.

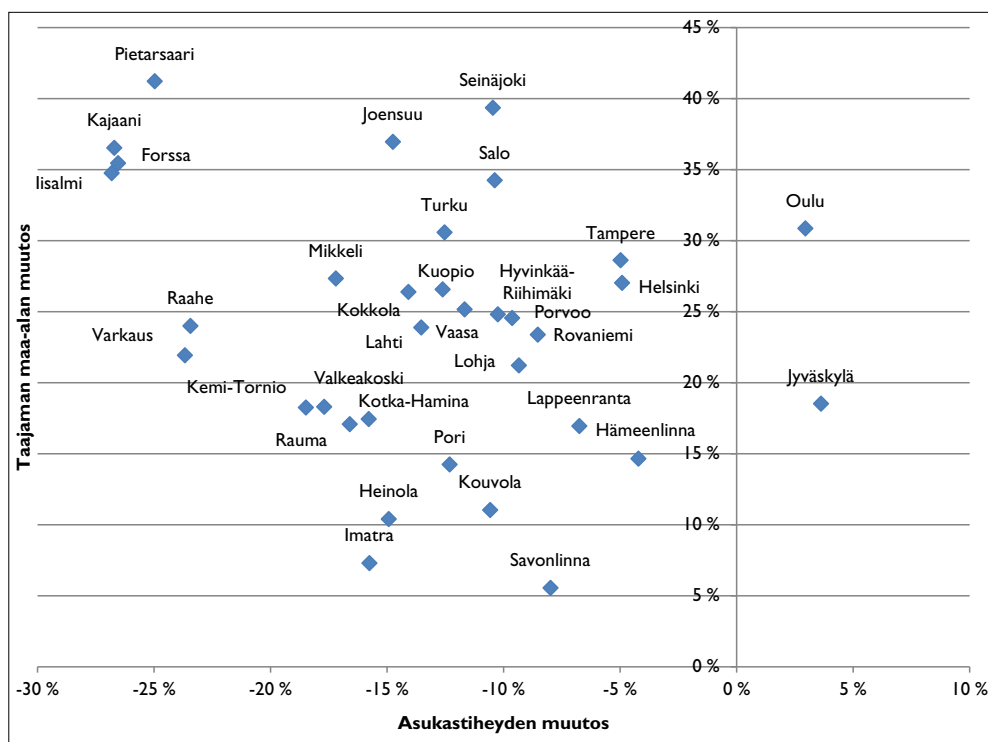
Kuva 33. Kohdekuntien taajamien väestömuutos vuosina 1990–2000 ja 2000–2010 kunnittain summattuna. Olemassa olevan taajama-alueen (kunkin tarkastelujakson alun tilanne) sekä uuden taajama-alueen (taajaman laajentumisalue tarkastelujakson aikana) kehitystä on tarkasteltu erikseen. YKR/SYKE ja TK 2012.

Esimerkkinä taajamarakenteen kehittymisestä on seuraavalla sivulla oleva Tampereen kaupunkiseutu. Kaupunkiseudun keskustaajama on kehittynyt varsin mallillisesti. Ainoastaan Ylöjärven suunnassa on syntynyt runsaasti uutta, aiemmasta rakenteesta irrallaan olevaa taajama-aluetta. Tämä kehitys on jatkunut molempien tarkastelujaksojen ajan.

Kuva 34. Tampereen kaupunkiseudun taajamien alueellinen ulottuvuus vuosina 1990, 2000 ja 2010. YKR/SYKE ja TK 2012.

Suomen 34 suurimman kaupunkiseudun asukastiheyden ja taajamapinta-alan muutosta on tarkasteltu seuraavalla sivulla olevassa kuvassa. Aikavälillä 1990-2005 ainoastaan Jyväskylän ja Oulun kaupunkiseutujen asukastiheys kasvoi. Muilla kasvavilla kaupunkiseuduilla – kuten Helsingissä, Tampereella, Turussa tai Kuopiossa – taajamapinta-ala on 15 vuodessa kasvanut yli neljänneksen asukastiheyden laskiessa. Useimmiten tämä ilmiö johtuu siitä, että uudet taajama-alueet taajamien reuna-alueilla ovat tiheydeltään alhaisia. Osa taajamien reuna-alueista on muodostunut taajamiksi vähitellen haja-asutuksen lisääntymisen myötä. Tällaiset uudet taajama-alueet lisäävät taajamien pinta-alaa niin paljon, että suunnitelmalliset syntyneet uudet taajama-alueet tai tiivistyvät vanhat taajamat eivät pysty kumoamaan vaikutusta.

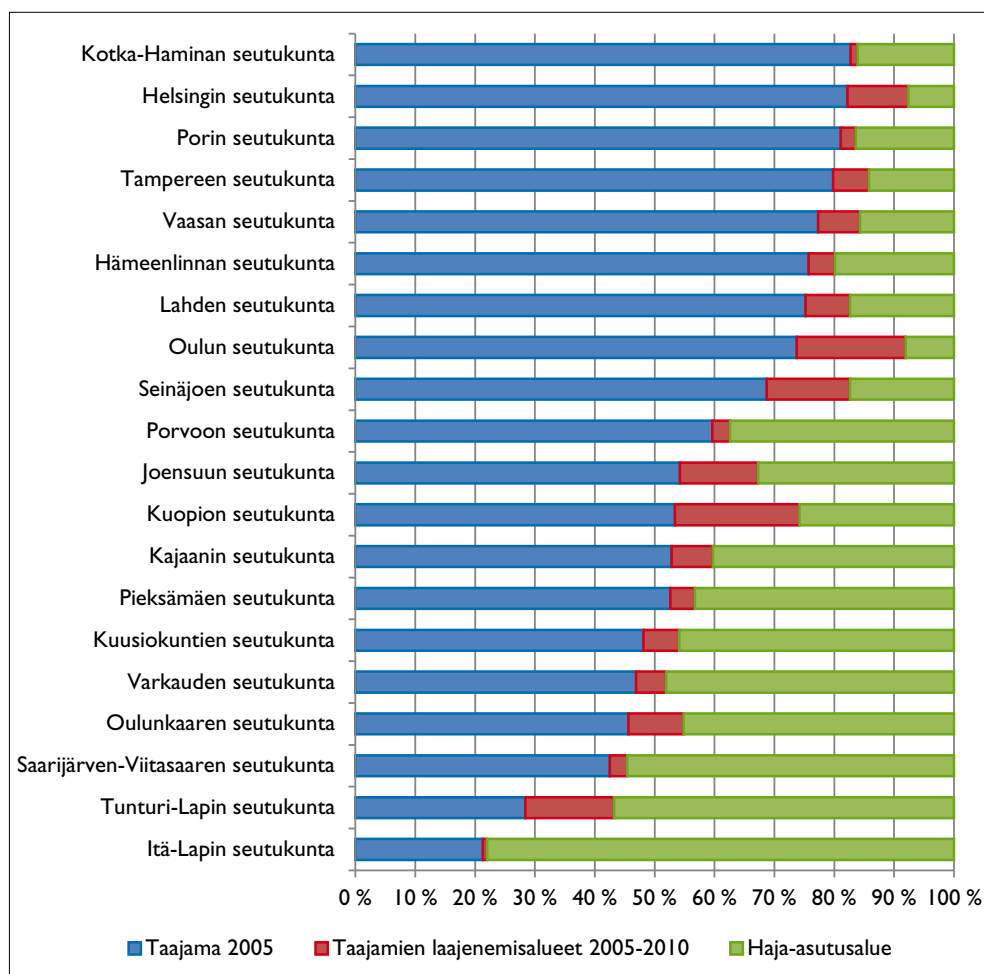
Kuva 35. Asukastiheyden ja taajamien pinta-alan muutos 34 suurimmalla kaupunkiseudulla vuosivälillä 1990–2005. YKR/SYKE ja TK 2010.

6.4

Täydennys- ja laajenemismrakentaminen

Kotka-Haminan, Helsingin ja Porin seutukunnissa yli 80 % vuosina 2005–2010 valmistuneista asunnoista on rakennettu vanhojen taajamien sisään täydentämään olemassa olevaa rakennetta (kuva seuraavalla sivulla). Taajamien laajenemisaluiden osuus on suurin Oulun ja Kuopion seutukunnissa (noin viidennes valmistuneista asunnoista). Kohdealueiden seutukunnista Tunturi-Lapissa, Itä-Lapissa ja Saarijärven-Viitasaaren seudulla yli puolet uusista asunnoista on valmistunut haja-asutusalueelle.

Taajamien laajeneminen voi merkitä yhdyskuntarakenteen hajautumista, mutta toisaalta se voi merkitä myös vanhojen taajama-alueiden kaavojen hyvää toteutumisastetta. Jos vanhat taajama-alueet on rakennettu tiiviisti, on kasvavilla seuduilla taajamien laajennuttava.

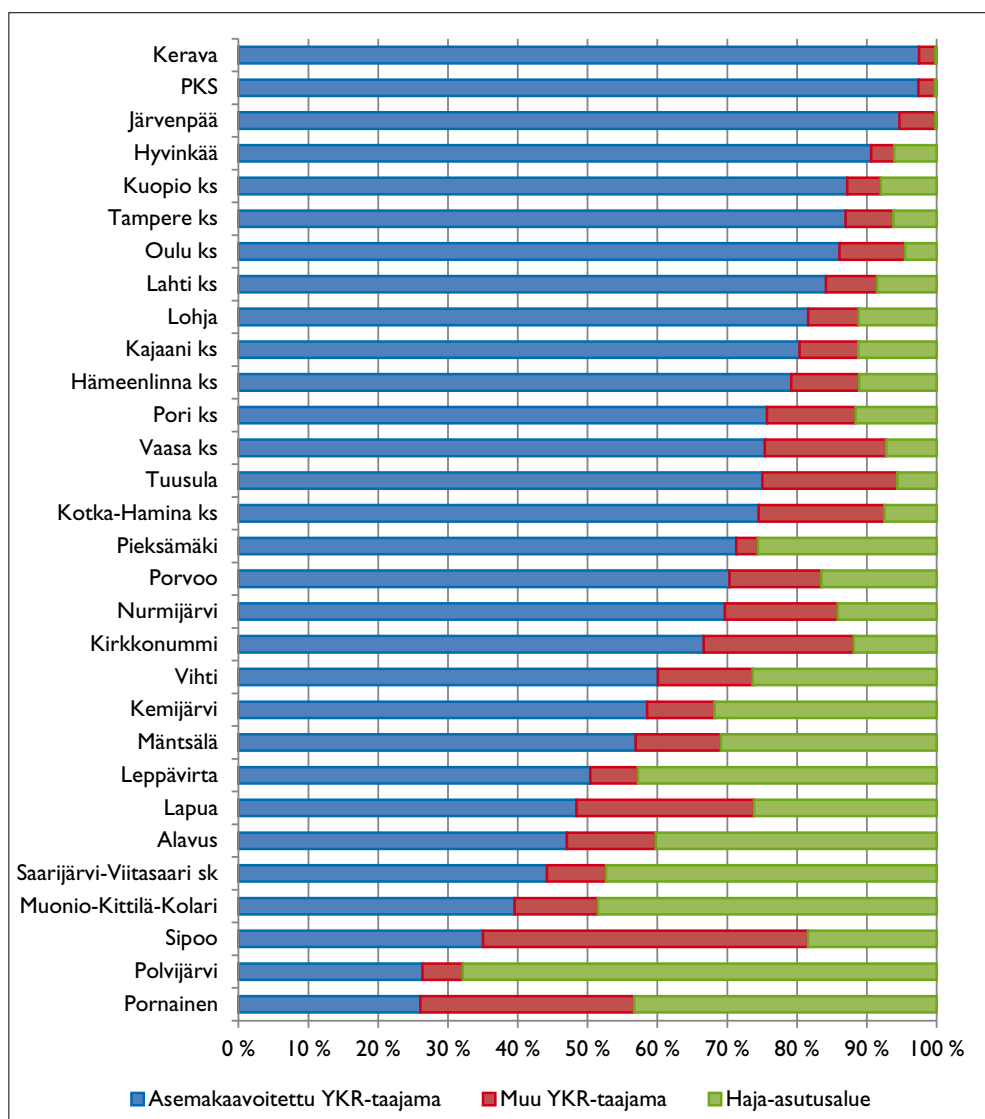

Kuva 36. Aikavälillä 2005–2010 valmistuneiden asuntojen jakautuminen taajamiin, taajamien laajenemisalueille ja haja-asutusalueelle kohdealueiden seutukunnissa. ELYSE 2012.

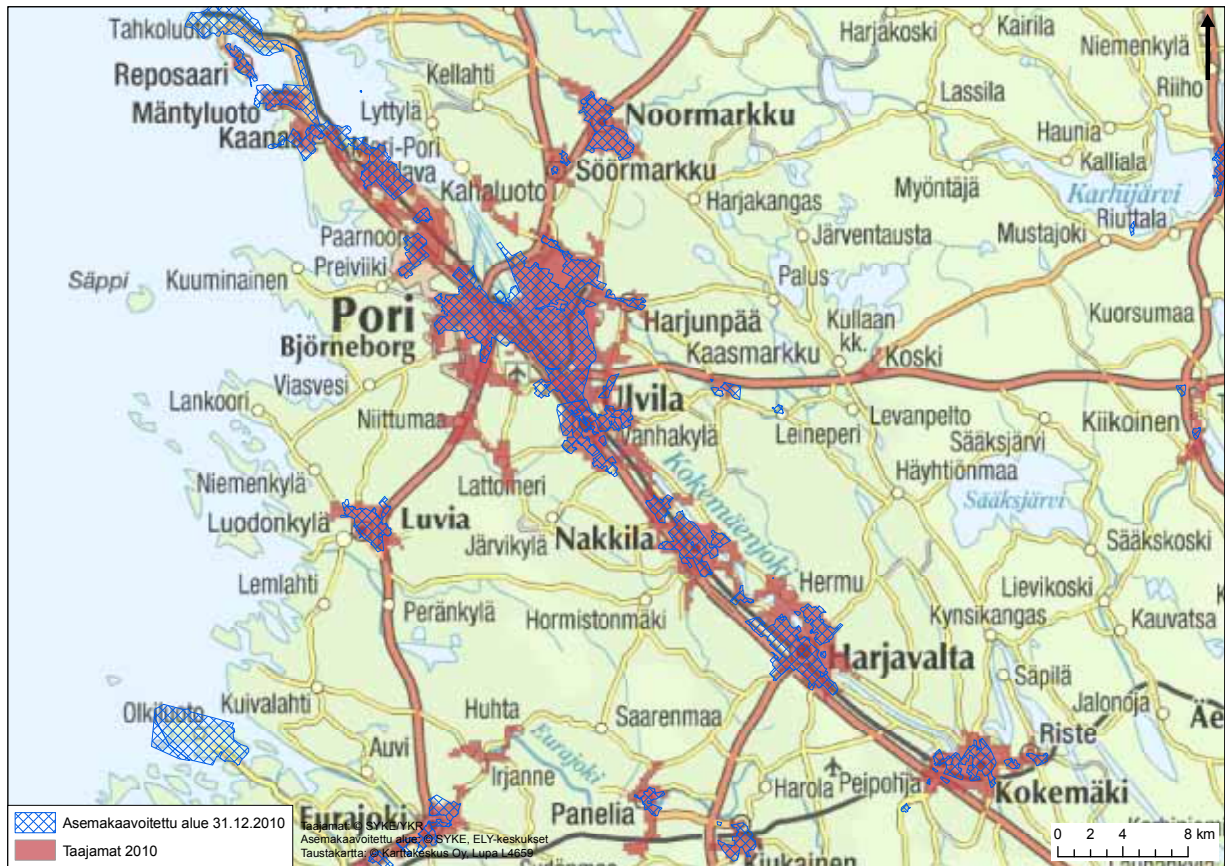
6.5

Rakentaminen asemakaavoitetuille alueille

Asemakaavoitetulla alueella asui vuoden 2010 lopussa 79 % väestöstä, kun taajamissa asui 84 %. Asemakaavoitetun alueen väestön määrä kasvaa n. 25 000–30 000 hengellä vuosittain – hieman nopeammin kuin yleinen väestönkasvu. Osin uutta taajamaa syntyy suunnittelematta – ilman asemakaavaa – olemassa olevien taajamien reunoille haja-asutuksen asteittaisen lisääntymisen myötä. Tämä on varsinkin kasvavien kaupunkiseutujen reuna-alueiden ongelma, kuten seuraavalla sivulla olevasta Helsingin metropolialueen esimerkkikarttakuvasta näkyy. Kartassa on vuoden 2010 taajama-alue sekä vuoden 2011 asemakaavoitettu alue Helsingin metropolialueella.

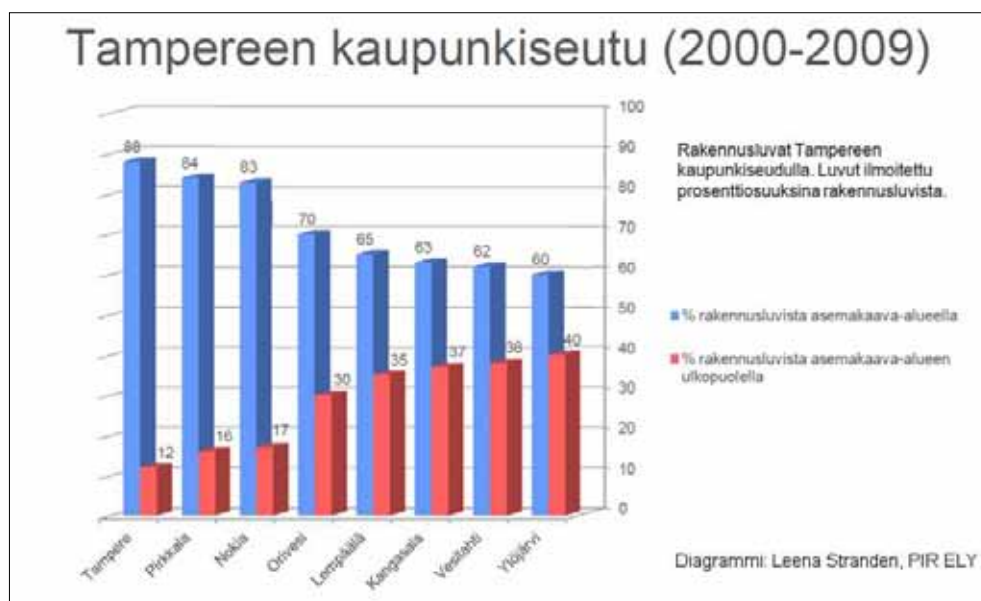

Kuva 38. Väestön jakautuminen alueluokittain kohdealueilla vuonna 2010. YKR/SYKE ja TK 2012.

Kuva 39. Taajamat ja asemakaavoitettu alue Porin seudulla vuonna 2010. SYKE 2012. Taustakartta: Karttokeskus Oy, Lupa L4659

Kuvassa 40 oleva esimerkki kuvaa Tampereen kaupunkiseudun pientalojen rakennuslupien sijoittumista asemakaava-alueille ja asemakaava-alueiden ulkopuolelle 2000-luvulla. Esimerkki valottaa erinomaisesti suurten, kehittyvien kaupunkiseutujen kehitystä: merkittävä osa kaupunkiseudun reuna-alueiden pientalorakennusluvista sijoittuu asemakaava-alueen ulkopuolelle.

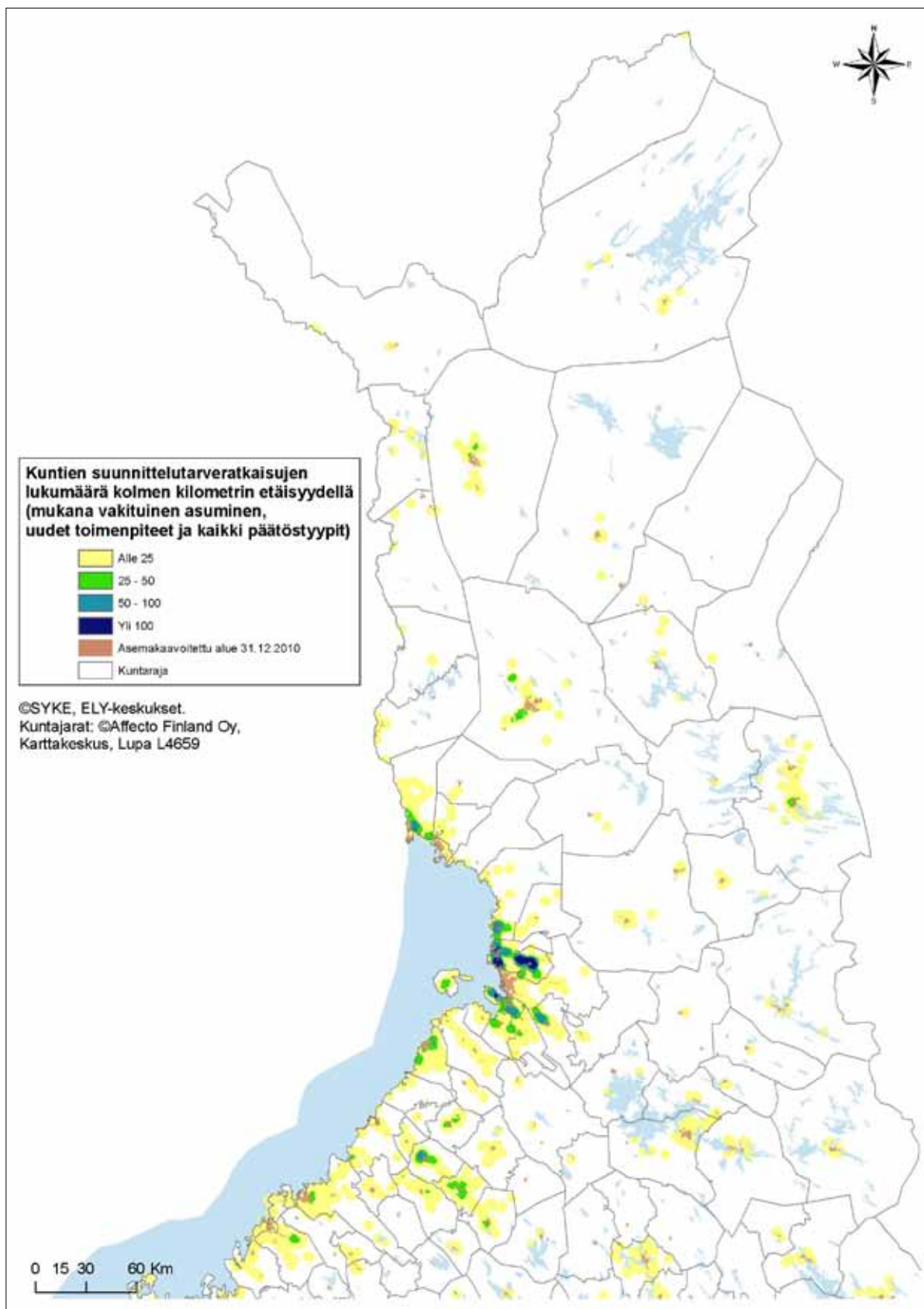

Kuva 40. Pientalojen rakennusluvut Tampereen kaupunkiseudulla vuosina 2000–2009 (Pirkanmaan ELY-keskus 2012).

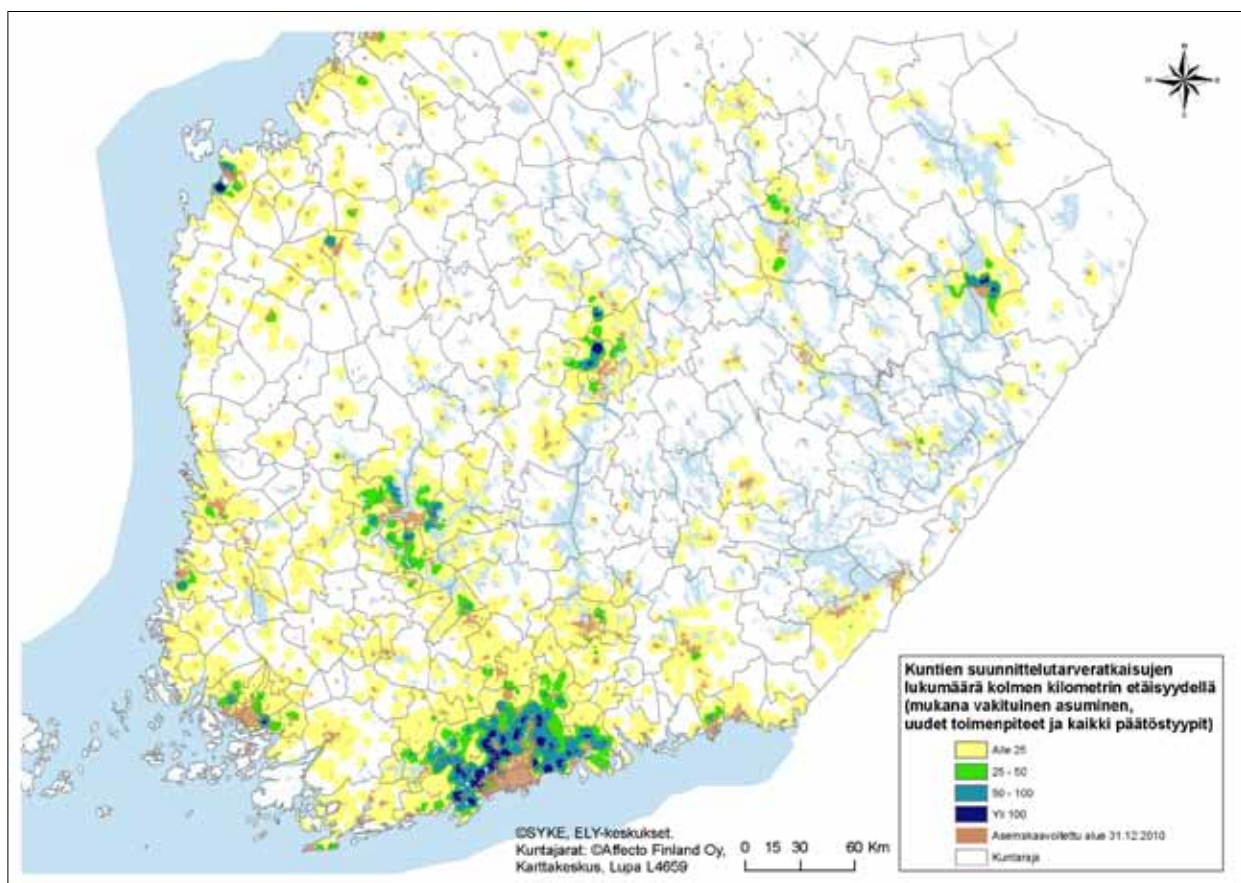
6.6

Suunnittelutarveratkaisut

Kuntarajat vaikuttavat monesti hajauttavasti yhdyskuntarakenteeseen. Kunnat kilpailevat asukkaista ja työpaikoista ja tämä on monella kaupunkiseudulla johtanut kaupunkiseutujen reunakuntien alhaisen tiheyden alueiden lisääntymiseen ja kasvuun. Lainsäädäntö ei ole vaikuttanut asiaan, vaan hajaantuminen on jatkunut varsinkin kasvavilla kaupunkiseuduilla. Se tapahtuu usein suunnittelutarveratkaisuilla. Suunnittelutarveratkaisujen määrä kertoo toisaalta hajarakentamispaineesta ja toisaalta maapolitiikan (epä)toimivuudesta. Seuraavat kartat kertovat kuntien tekemien suunnittelutarveratkaisujen painottumisesta Suomessa. Suunnittelutarveratkaisut tulevat vahvasti esiin kasvavilla kaupunkiseuduilla.

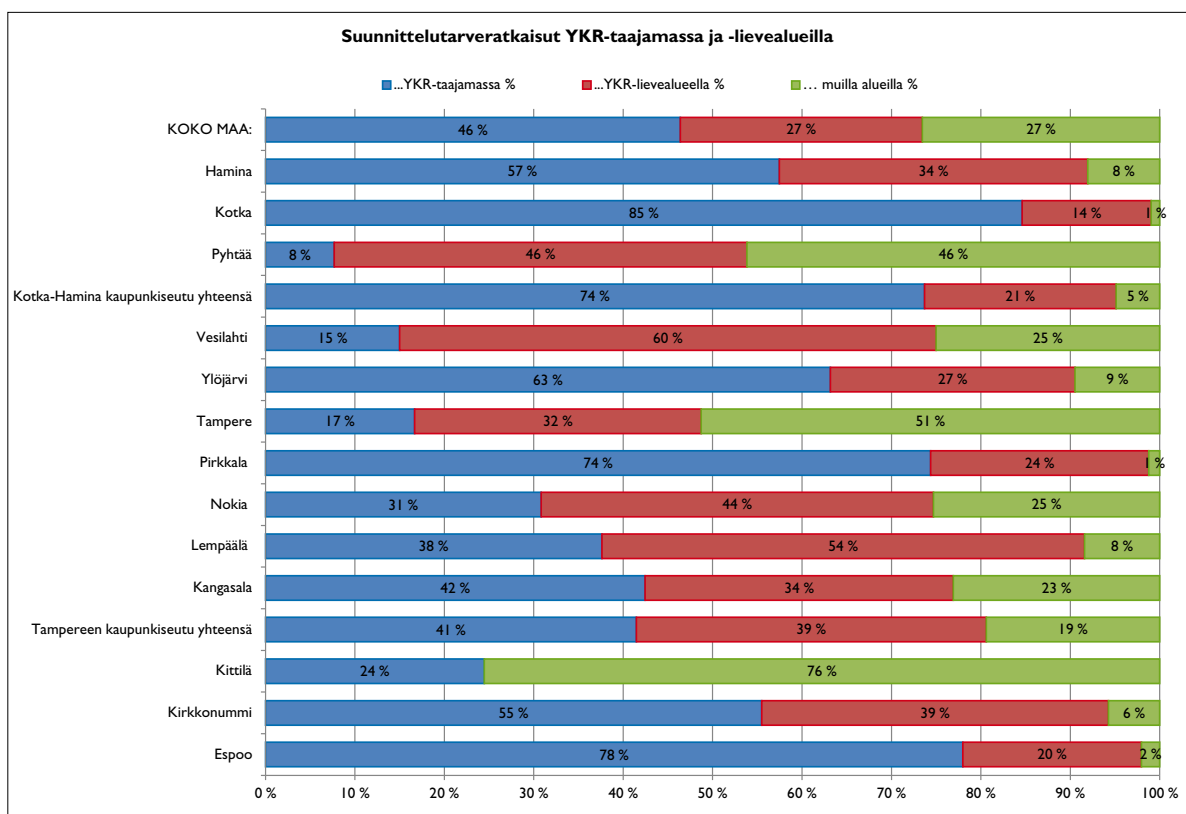

Kuva 41. Kuntien suunnittelutarveratkaisujen lukumäärä 3 km etäisyydellä keskeisessä ja pohjoisessa Suomessa. Mukana vakituinen asuminen, uudet toimenpiteet ja kaikki päätöstyytit. ELY-keskukset ja SYKE 2011.

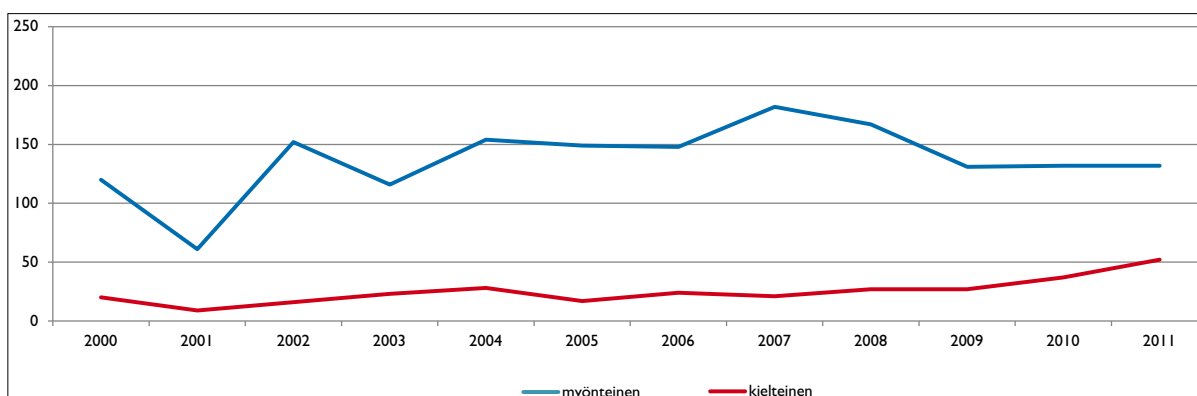
Kuva 42. Kuntien suunnittelutarveratkaisujen lukumäärä 3 km etäisyydellä keskeisessä ja eteläisessä Suomessa. Mukana vakituinen asuminen, uudet toimenpiteet ja kaikki päätöstyypit. ELY-keskukset ja SYKE 2011.

Suunnittelutarveratkaisusta noin kolme neljäsosaa sijoittuu YKR-taajamien alueille tai niiden lievealueille, tosin kuntakohtaiset vaihtelut ovat melko suuria.

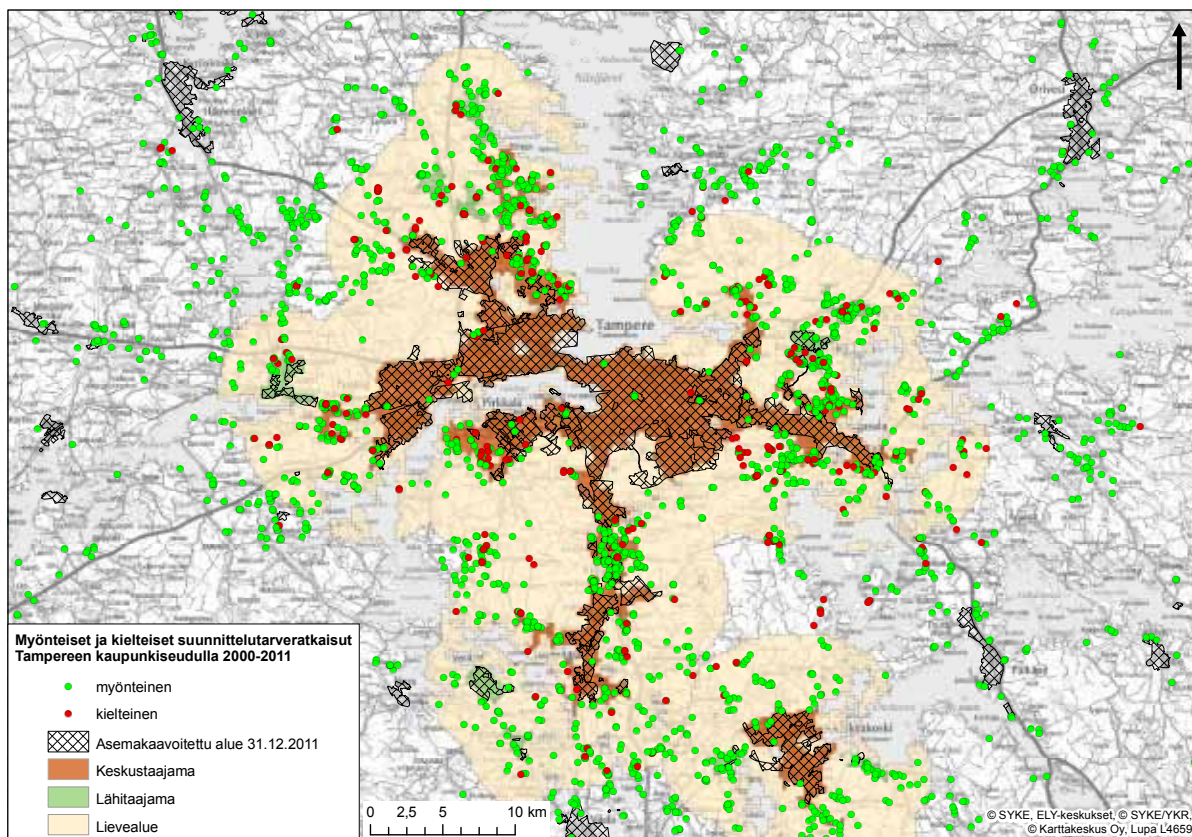

Kuva 43. Suunnittelutarveratkaisujen sijoittuminen YKR-taajamiin, YKR-lievealueille ja muille alueille Kotka-Haminan ja Tampereen kaupunkiseuduilla sekä Kittilässä, Kirkkonummella ja Espoossa. Ahponen, M. ja Herkkola, H. / Ramboll Oy 2012; ELY-keskukset 2012.

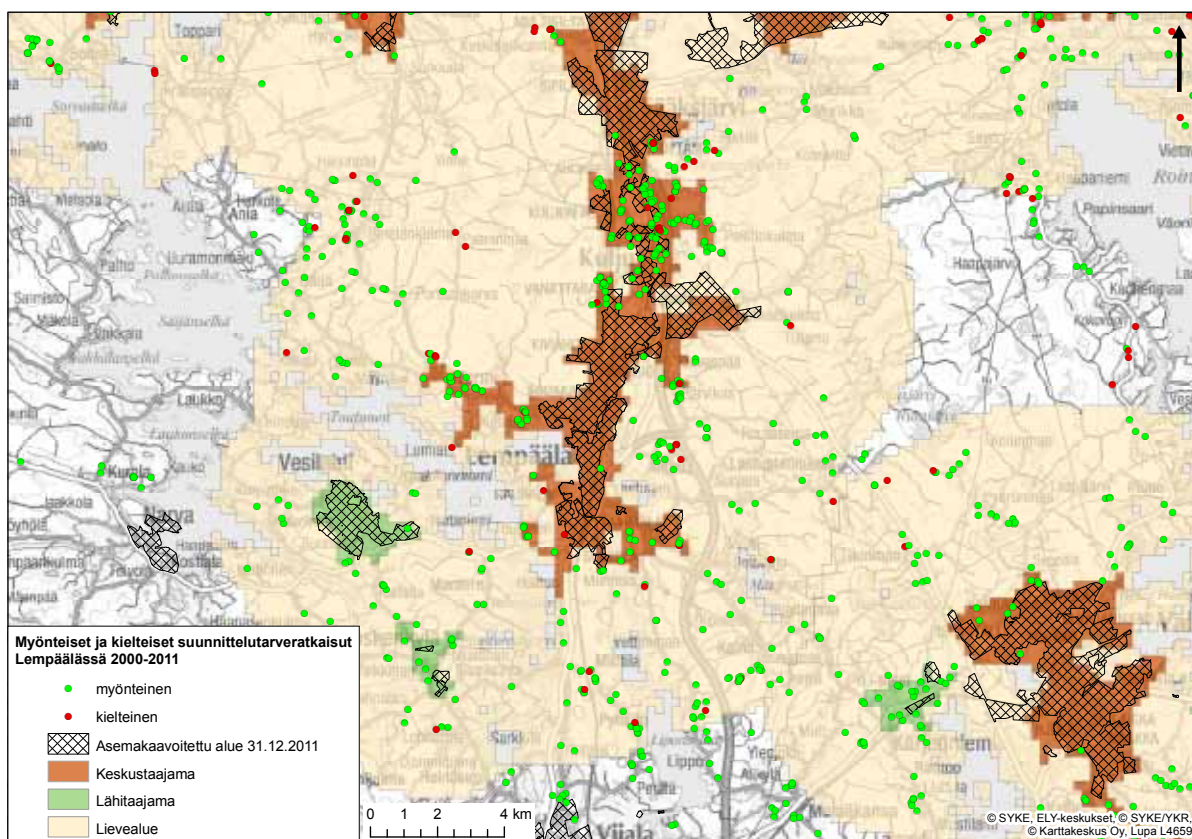
Esimerkkejä kuntien tekemistä suunnittelutarveratkaisuksista on seuraavassa Tampereen kaupunkiseudulla. Suunnittelutarveratkaisuille luodaan varsin tiivistä hajakenttämistä asemakaavoitettujen alueiden lievealueille ja siellä erityisesti teiden varsille. Tämän kehityksen seurausten hallinta voi myöhemmin olla haasteellista. Kielteisten suunnittelutarveratkaisujen määrä on viime vuosina ollut kaupunkiseudulla pienessä nousussa.

Kuva 44. Kuntien myönteiset ja kielteiset suunnittelutarveratkaisut Tampereen kaupunkiseudun kunnissa (Kangasala, Lempäälä, Nokia, Pirkkala, Tampere, Vesilahti, Ylöjärvi) vuosina 2000–2011. Ahponen, M. ja Herkkola, H. / Ramboll Oy 2012; ELY-keskukset 2012.

Kuva 45. Kuntien tekemät myönteiset ja kielteiset suunnittelutarveratkaisut Tampereen kaupunkiseudulla vuosina 2000–2011. SYKE 2013.

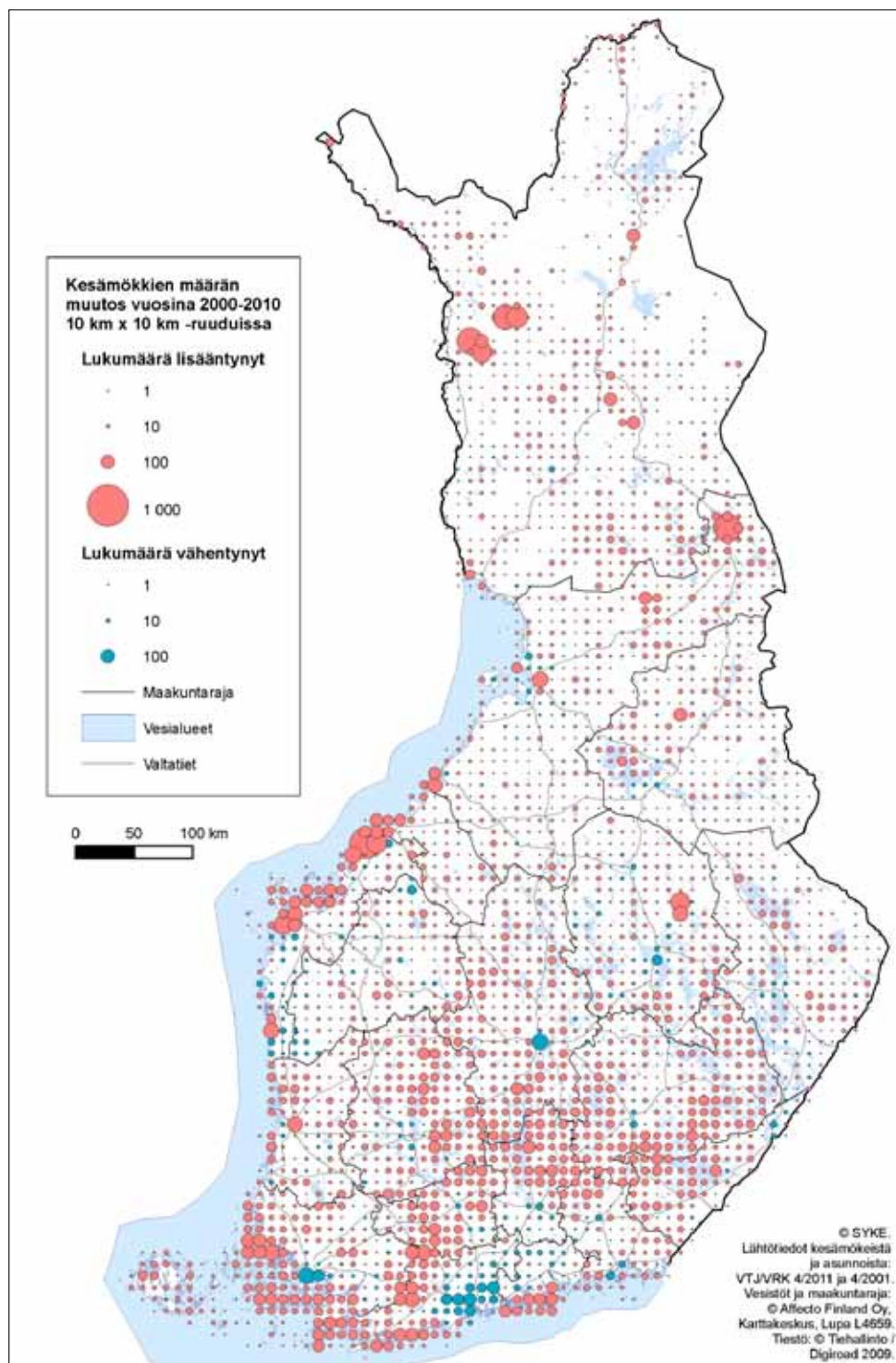

Kuva 46. Kuntien tekemät myönteiset ja kielteiset suunnittelutarveratkaisut Lempäälässä vuosina 2000–2011. SYKE 2013.

7 Lomarakentaminen

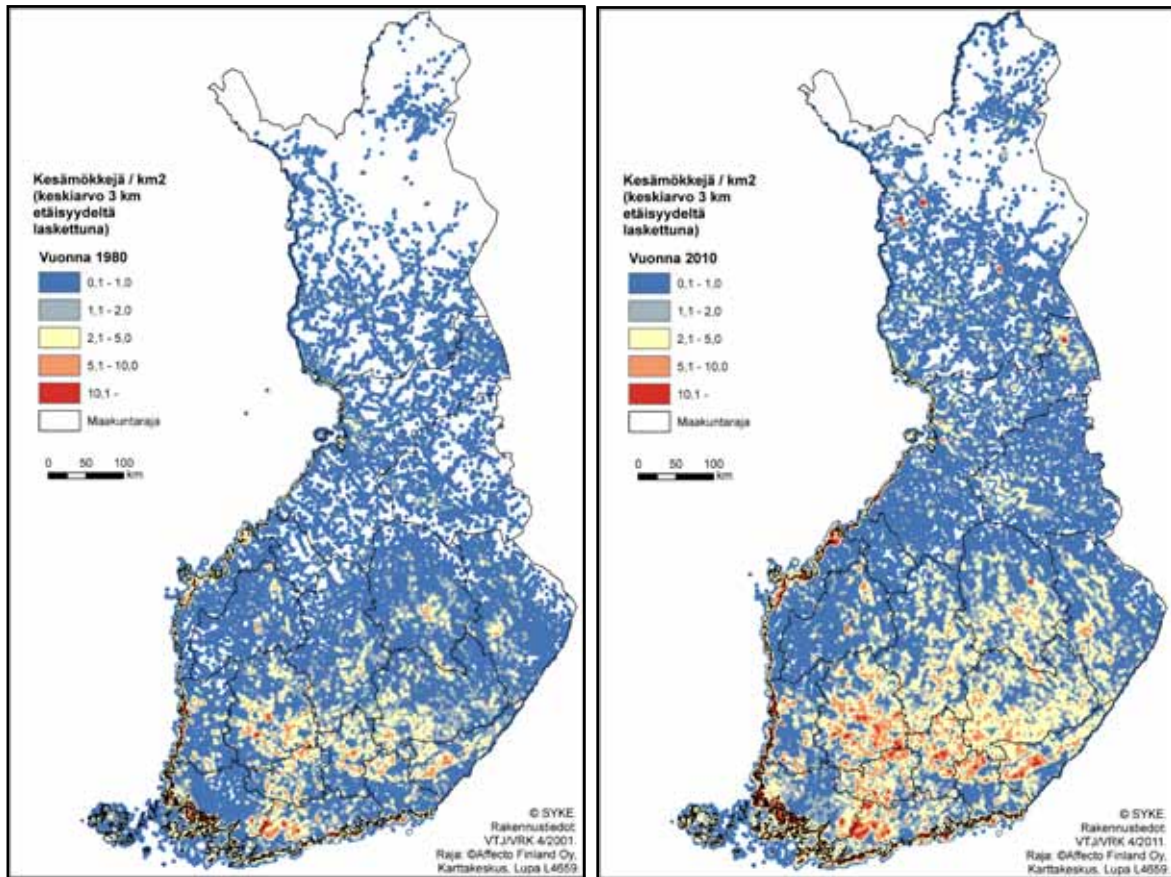
Vuonna 2010 Suomessa oli 489 200 lomarakennusta (kesämökkiä) (TK 2011). 1990-luvulla lomarakennuksia valmistui 83 000 kappaletta, 2000-luvulla puolestaan 38 000 kappaletta eli alle puolet 1990-luvusta. Vertailun vuoksi, 1980-luvulla valmistui 116 000 lomarakennusta. Nykyinen rakennustahti on siis vain kolmannes kiihkeimmän rakentamisvaiheen vauhdista. Toisaalta lomarakennusten koko on kasvanut ja laatu ja varustetaso ovat parantuneet. 2000-luvulla uuden lomarakennuksen keskikoko on ollut 64 m². Uudet lomarakennukset tehdään usein ympärivuotiseen käyttöön. Niissä on jatkuva lämmitys ja juokseva vesi, joten energiankulutus ja vesihuoltotarkaisut ovat täysin erilaisia kuin aikaisemmin. Lomarakentaminen on 2000-luvulla ollut vilkkainta Etelä-Savossa, Lapissa ja Varsinais-Suomessa. Näille alueille rakennetaan n. kolmannes kaikista lomarakennuksista. Lapissa lomarakennuksia rakennetaan varsinkin matkailukeskuksiin, kuten Leville ja Ylläkselle. Myös Kuusamon Rukan alueen lomarakentaminen on merkillepantavaa. Tilastokeskuksen mukaan 2/3 lomarakennuksen omistajista asuu samassa maakunnassa, jossa lomarakennus on. Lomarakennukset ovat varttuneet väestön harrastus. Lomarakennusten omistajien keski-ikä on 61 vuotta ja alle 40-vuotiaat omistavat vain 6 % lomarakennuksista (TK 2011).

Lomarakennusten käyttötarkoituksen muuttumista vakituiseksi asumiseksi tapahtuu harvoin, eikä sillä ole käytännön merkitystä. KUUMA-kuntien alueella vain alle prosentilla lomarakennuksista käyttötarkoitus muuttui pysyväksi asumiseksi aikavälillä 2007–2010. Epävirallisesti pysyvässä asuinkäytössä olevien lomarakennusten määrästä ei ole saatavissa luotettavaa tietoa. Hyvin varustetuissa uusissa lomarakennuksissa pysyvä asuminen on helppoa. Huomattavasti yleisempää varsinkin syrjäseuduilla on, että asuinrakennus muuttuu vapaa-ajan asunnoksi. Vailla vakituisia asukkaita olevista pientaloista on vapaa-ajan käytössä 70 %. Tämä tarkoittaa puolen miljoonan lomarakennuksen päälle n. 100 000 rakennuksen lisäystä (Rehunen 2012).

Kuva 47. Kesämökkien määrän muutos vuosina 2000–2010 100 m² ruuduissa. SYKE 2011.

1980-luvun alussa lomarakennusten keskittymät olivat meren rannikoilla, Etelä-Suomen suurilla järvillä sekä Järvi-Suomessa. Vuoteen 2011 tultaessa eteläisen Suomen lomarakentamisen alueet ovat tihentyneet ja laajentuneet. Myös Järvi-Suomessa rakentaminen on tihentynyt kaikkialla sekä laajentunut pohjoiseen aina Pohjois-Savoon ja eteläiseen Pohjois-Karjalaan asti. Uusi piirre ovat matkailukeskusten yhteyteen tai läheisyyteen syntyneet lomarakennusalueet erityisesti Kuusamossa, Kittilässä, Muoniossa, Pelkosenniellä/Kemijärvellä ja Nilsissä.

Kuva 48. Lomarakennusten (kesämökkien) määrä/km² 3 km etäisyydellä laskettuna. Rehunen/SYKE 2011.

Suomessa on selvitetty merien rantaviivan sulkeutuneisuutta (Laurila & Kalliola 2008); selvityksen tiedot ovat käytettävissä kunnittain. Rannikolla sijaitsevien kohdealueiden kaupunkikunnissa (Espoo, Helsinki, Vaasa, Oulu, Kotka, Pori) yli puolet rantaviivasta on sulkeutunut rakentamisen vuoksi. Pohjois-Pohjanmaan rannikon suhteellisen pieni sulkeutuneisuusaste johtuu merkittävältä osaltaan luonnonmaantieteellisistä tekijöistä: alue on tasaista aluetta, jonka pinta-alan muutokseen maankohoamisella on merkittävä vaikutus. Tasaisuudesta johtuen myöskään rakentaminen ranta-alueelle ei ole mahdollista mm. tulvariskien vuoksi. Limingan osalta poikkeukselliseen sulkeutumisasteeseen vaikuttavat lisäksi rakentamismahdollisuuksiin vaikuttavat luonnonarvot ja -piirteet.

Kunta	Rantaviivan pituus (km)	Vapaa ranta (km)	Rakennettu ranta (km)	Sulkeutuneisuus-aste (%)
Espoo	256	79	176	69
Sipoo	415	142	273	66
Helsinki	438	163	275	63
Vaasa	631	246	386	61
Porvoo	1021	462	559	55
Kotka	496	233	263	53
Oulu	86	41	45	52
Pori	857	432	425	50
Pyhtää	410	220	190	46
Hamina	531	315	217	41
Kirkkonummi	600	379	221	37
Mustasaari	2169	1448	722	33
Haukipudas	188	133	55	29
Oulunsalo	104	83	21	20
Liminka	38	37	2	3

Kuva 49. Rakennettu merenranta kunnittain vuonna 2005. Laurila & Kalliola 2008.

8 Keskustat ja alakeskukset

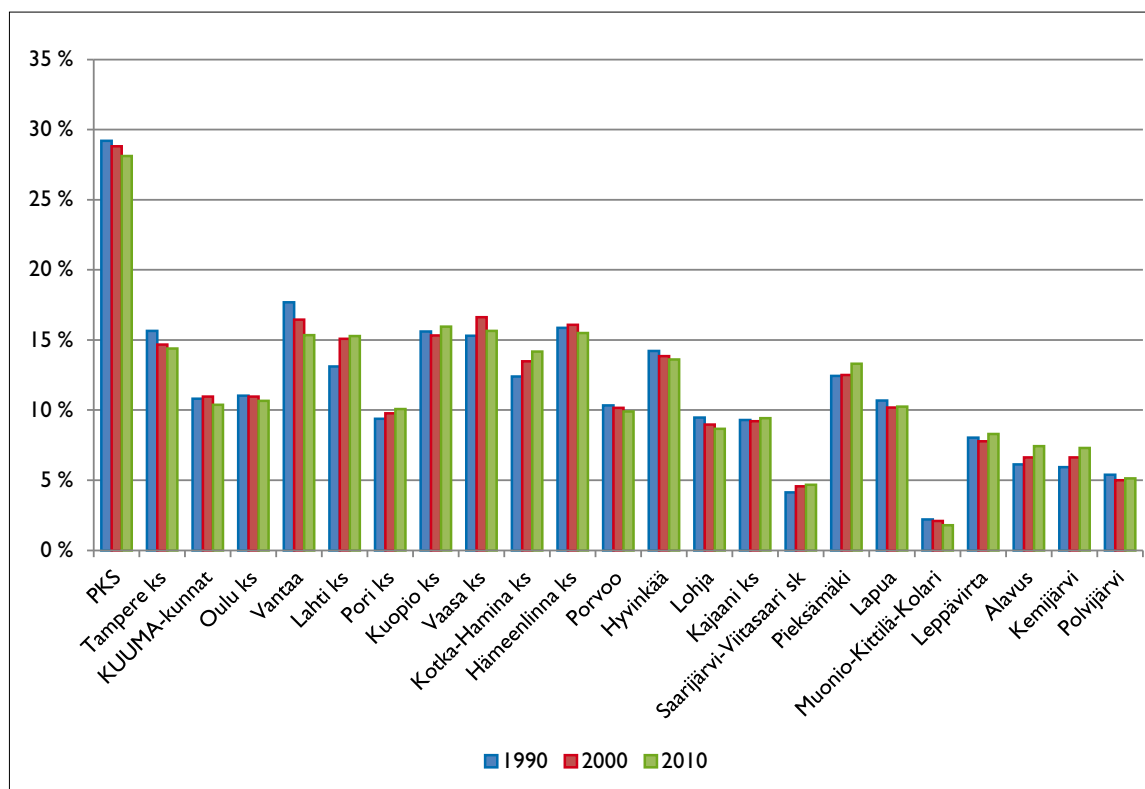
Keskustojen määrittäminen perustuu SYKEssä kehitettyyn vuoden 2010 YKR-keskustarajaukseen, jota on käytetty myös vuosien 1990 ja 2000 tietojen laskennassa. Analyysissä ovat mukana kaupunkiseutujen keskustat sekä suurimmat kaupunkiseutujen alakeskukset ja maaseudun kuntakeskukset (esimerkkikuva alla). Pienimmät kuntakeskukset ja alakeskukset on jätetty analyysin ulkopuolelle. Keskusta on aluetta, jossa jalankulkuehtaisyydella sijaitsee ympäröivään alueeseen verrattuna tiiviimmin palveluiden ja vähittäiskaupan työpaikkoja sekä väestöä. Keskusta-alueen tulee myös olla palveluiltaan monipuolinen, eli siellä tulee sijaita useita erityyppisiä toimintoja kuten julkisia palveluita, ravintola- ja hotellipalveluita, pankkeja sekä terveys- ja sosiaalipalveluita. Keskusta-alueet on luokiteltu niiden koon ja monipuolisuuden mukaan. Kaupunkiseuduilla keskustat on luokiteltu pääkeskuksiksi ja alakeskuksiksi.

Kuva 50. Esimerkki YKR-keskustarajauksesta Oulun seudulta. YKR/SYKE 2011.

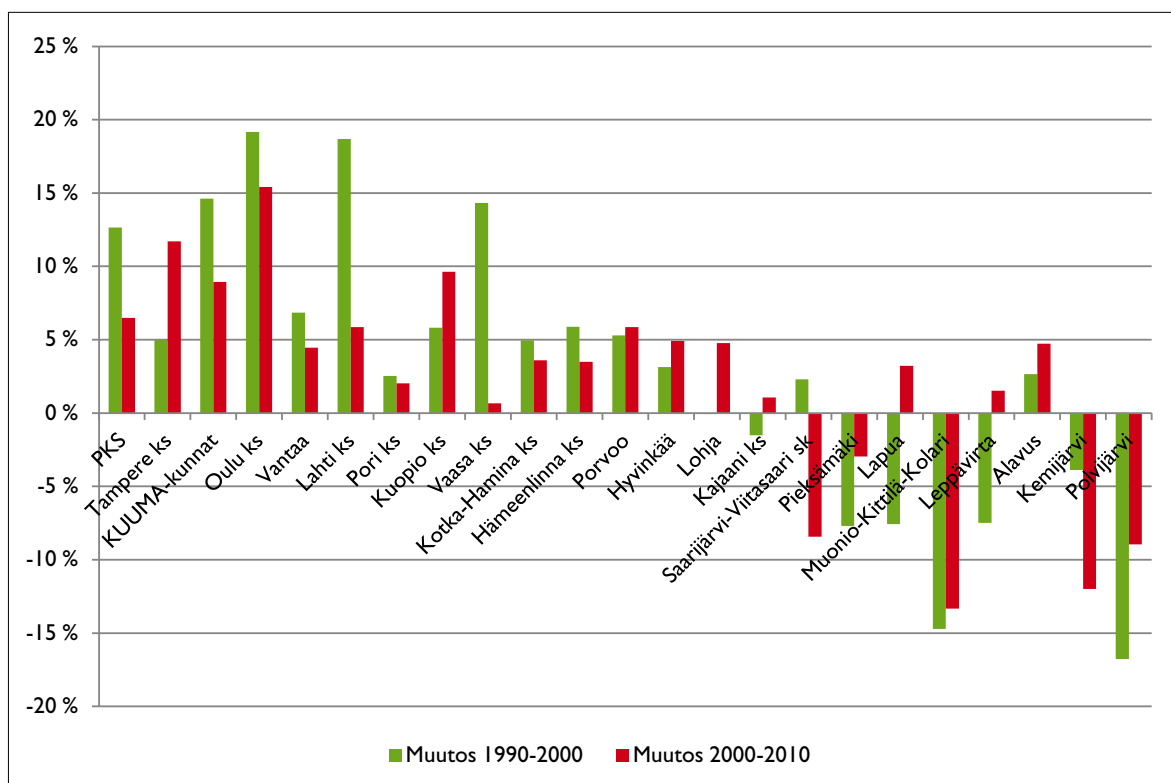
Keskustojen väestökehitys

Keskusta-asuminen on pitänyt pintansa, eivätkä muutokset kohdealueilla suuntaan tai toiseen ole olleet merkittäviä 1990- tai 2000-luvulla. Keskusta-alueella asuu pääkaupunkiseudulla noin neljännes väestöstä. Suurilla kaupunkiseuduilla keskustaväestön osuus on 10–15 % väestöstä.

Kuva 51. Keskusta-alueiden osuus koko alueen väestöstä kohdekaupunkiseuduilla vuosina 1990, 2000 ja 2010. Kaupunkiseutuna laaja kaupunkiseutu. YKR SYKE ja TK 2012.

2000-luvulla väkiluku on laskenut vain Vaasan ja Pieksämäen keskusta-alueilla. Pienet keskukset eivät ole mukana tarkastelussa. Monilla kohdealueilla keskustojen osuus väestöstä on laskenut, mutta keskustojen väestö on lisääntynyt. Toisaalta Pieksämäellä keskustan väestön osuus on kasvanut, mutta keskustan väestö on vähentynyt. Tämä johtuu siitä, että väestön väheneminen on ollut vielä voimakkaampaa keskustojen ulkopuolella.

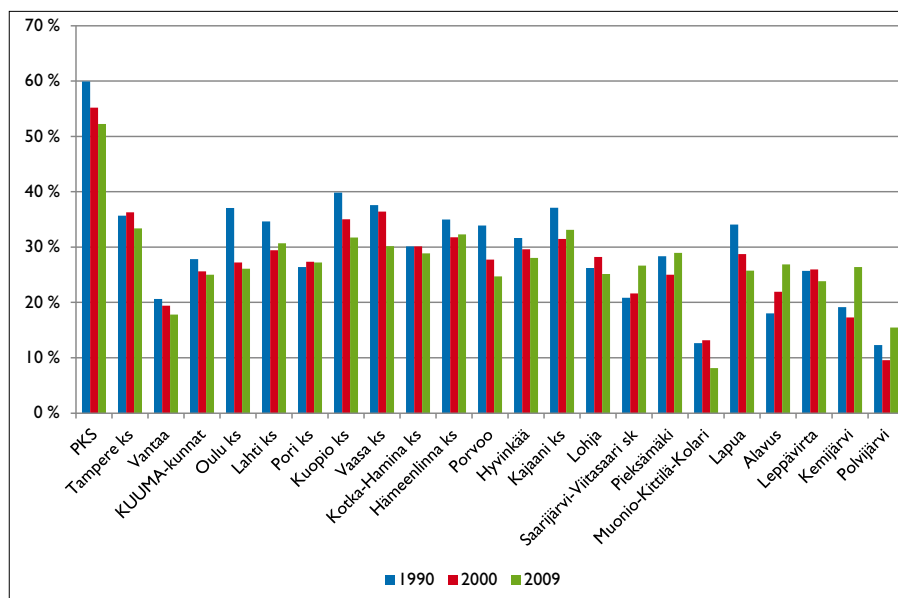

Kuva 52. Keskusta-alueiden väestömuutos kohdealueilla vuosina 1990–2000 ja 2000–2010. Kohdealueina ovat kaupunkiseutujen osalta laajat kaupunkiseudut. YKR/SYKE ja TK 2012.

8.2

Keskustan työpaikat

Keskustojen osuus työpaikoista on laskenut jonkin verran monilla kohdealueilla, mutta alueiden välillä on eroja kehityksessä. Keskustat ovat kuitenkin pitäneet pintansa varsin hyvin, mutta niiden asema ei kuitenkaan ole vahvistunut työpaikoilla mitattuna.

Kuva 53. Keskustan osuus alueen työpaikoista kohdealueilla vuosina 1990, 2000 ja 2009. Kohdealueina ovat laajat kaupunkiseudut. YKR/SYKE ja TK 2012.

1990-luvun ja 2000-luvun työpaikkamäärien muutosten vertaaminen keskenään on kyseenalaista. 1990-luvun kehitys oli ainutlaatuista, sillä laman takia suuri määrä työpaikkoja väheni hyvin nopeasti. Oleellisin kysymys lienee, miten keskusta-alueet ovat toipuneet 1990-luvun kurituksesta. Työpaikkojen siirtyminen Helsingin kaupunkiseudun keskustasta ulospäin näkyy KUUMA-kuntien keskusta-alueiden työpaikkojen määrän kasvuna. 2000-luvulla keskustojen merkitys työpaikka-alueina on korostunut Hämeenlinnan ja Kajaanin kaupunkiseuduilla, Kemijärvellä, KUUMA-kunnissa ja Pieksämäellä. Polvijärvellä suhteelliset muutokset ovat olleet suuria.

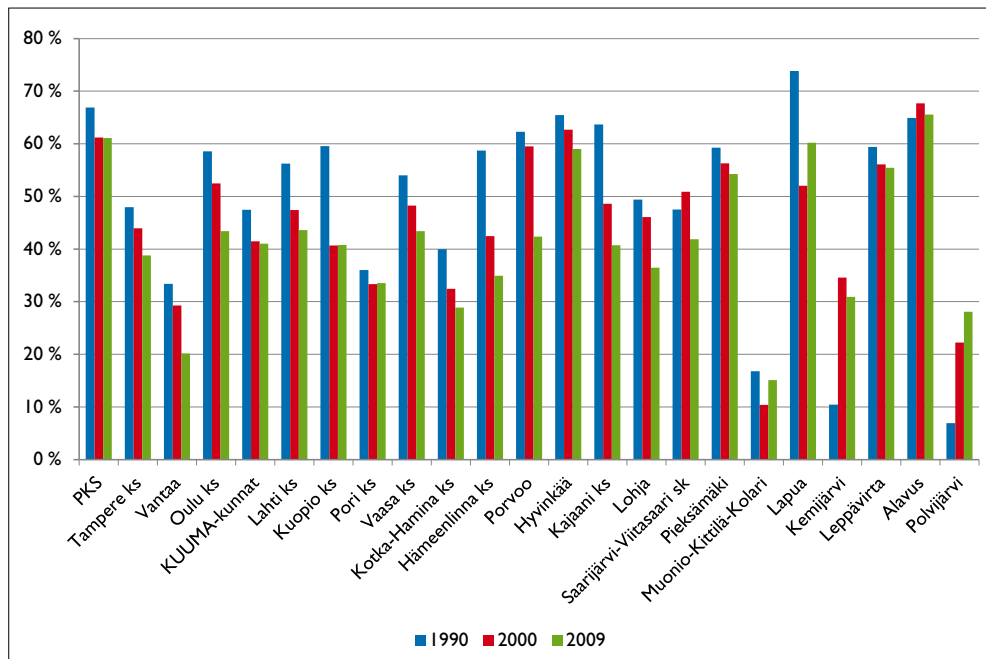
Alue	Työpaikat 2009	Muutos 1990-2000	Muutos 2000-2010
PKS	285 480	4 %	-1 %
Tampere ks	48 030	-27 %	6 %
Oulu ks	22 220	-14 %	8 %
KUUMA-kunnat	21 980	-2 %	12 %
Lahti ks	18 280	-20 %	2 %
Vantaa	16 770	20 %	5 %
Kuopio ks	14 680	-17 %	2 %
Pori ks	12 650	-11 %	6 %
Vaasa ks	12 360	-8 %	0 %
Hämeenlinna ks	10 010	-18 %	19 %
Kotka-Hamina ks	9 050	-14 %	-4 %
Hyvinkää	4 800	-1 %	3 %
Kajaani ks	4 650	-30 %	18 %
Porvoo	4 590	-27 %	6 %
Lohja	3 400	5 %	-6 %
Saarijärvi-Viitasaari sk	2 610	-9 %	9 %
Pieksämäki	2 010	-33 %	13 %
Lapua	1 080	-27 %	-10 %
Alavus	800	-1 %	13 %
Leppävirta	650	-22 %	-8 %
Kemijärvi	630	-36 %	15 %
Muonio-Kittilä-Kolari	370	-28 %	7 %
Polvijärvi	180	-44 %	47 %

Kuva 54. Keskusta-alueiden työpaikat kohdealueilla vuonna 2009 sekä työpaikkojen määrän suhteellinen muutos 1990- ja 2000-luvuilla. Kohdealueina ovat laajat kaupunkiseudut. YKR/SYKE ja TK 2012.

Kauppa ja keskustat

Pääosa vähittäiskaupoista sijaitsee keskustojen yhteydessä. Noin 46 % kaupan toimipaikoista ja 51 % työpaikoista sijaitsi vuonna 2009 joko kaupunkien keskusta-alueilla, alakeskuksissa tai maaseudun kuntakeskuksissa. Lisäksi noin 13 % niin toimipaikoista kuin työpaikoistakin sijaitsi enintään puolen kilometrin etäisyydellä keskusta-alueiden ulkopuolella. Keskusta-alueille sijoittui päivittäistavarakaupan toimipaikkojen työpaikoista noin 54 %, tavaratalokaupan työpaikoista noin 66 % ja erikoistavarakaupan (ei tilaa vaativa) työpaikoista noin 74 % (Rehunen 2011).

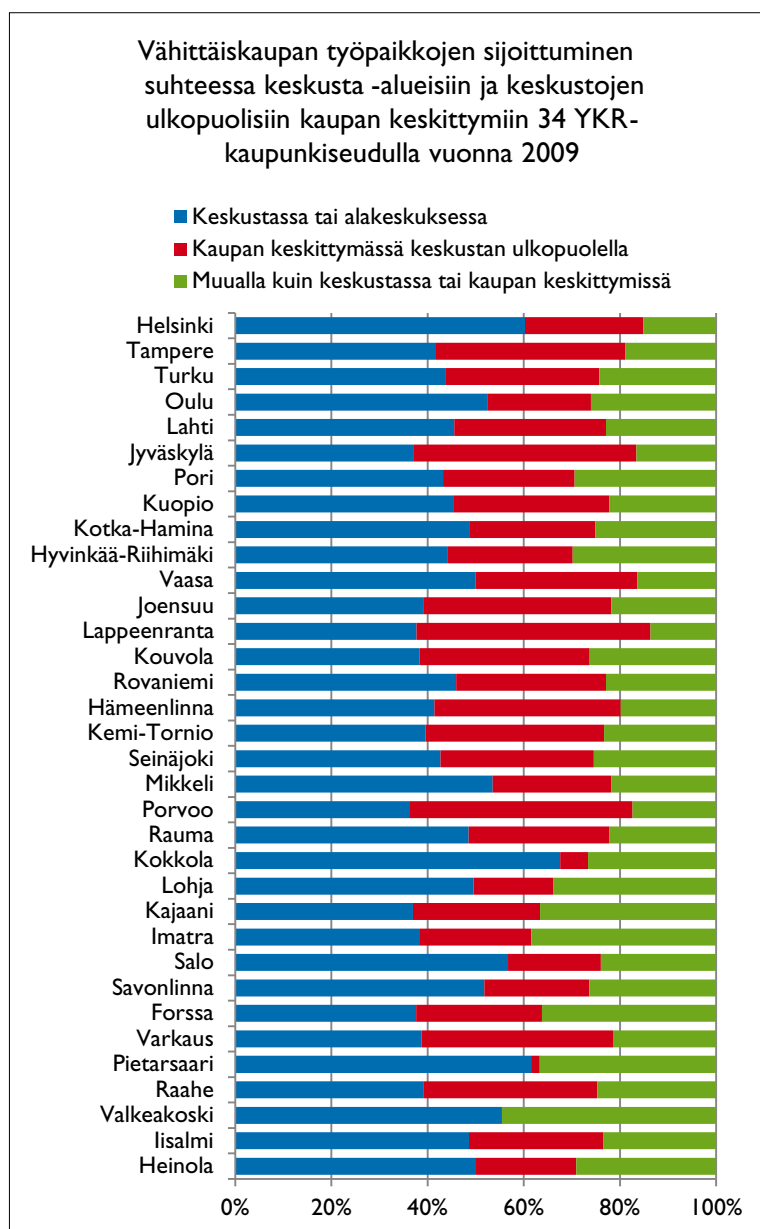
Vähittäiskaupan työpaikkojen osalta keskustojen osuus työpaikoista on selkeämässä laskussa kuin kaikissa työpaikoissa yhteensä.

Kuva 55. Keskustojen osuus vähittäiskaupan työpaikoista kohdekaupunkiseuduilla vuosina 1990, 2000 ja 2009. Kohdealueina ovat laajat kaupunkiseudut. YKR/SYKE ja TK 2012.

Keskusta-alueiden ulkopuolelle sijoittuu noin 40 % vähintään 50 työntekijän kaupan keskittymistä. Muutamilla seuduilla keskustojen ulkopuolisissa kaupan keskittymisissä on yhtä paljon tai enemmän kaupan työpaikkoja kuin keskusta-alueilla. Osa keskustojen ulkopuolisista kaupan keskittymistä on kooltaan hyvin suuria, esimerkiksi Vantaan Varisto, Jumbo ja Tammisto, Espoon Suomenoja ja Lommila, Hämeenlinnan Tiiriö, Porin Mikkola, Pirkkalan Partola, Lappeenrannan Myllymäki ja Kouvolan Tommola.

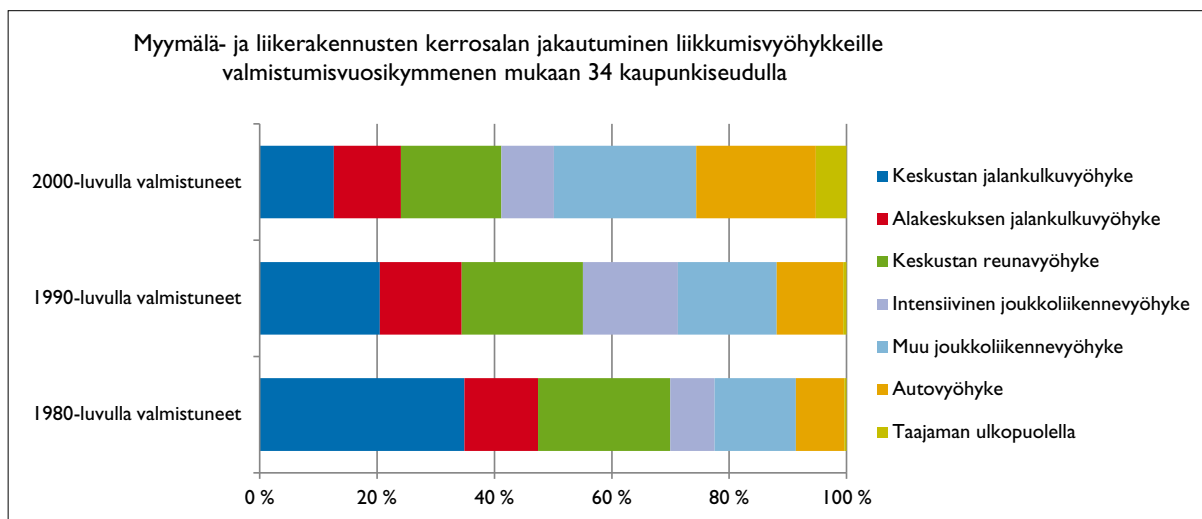
Keskustan ulkopuolisten kaupan keskittymien vähittäiskaupan työpaikkamäärä on suuri verrattuna vähittäiskaupan työpaikkamäärään varsinaisissa keskustoissa. Viidellä kaupunkiseudulla keskustojen ulkopuolisissa kaupan keskittymisissä oli yhtä paljon tai enemmän työpaikkoja kuin keskusta-alueilla. Tällaisia seutuja olivat Jyväskylä, Joensuu, Lappeenranta, Porvoo ja Varkaus (Rehunen 2011).

Kuva 56. Vähittäiskaupan työpaikkojen sijoittuminen keskustoihin, keskustojen ulkopuolelle ja muualle vuonna 2009. Rehunen/SYKE 2011.

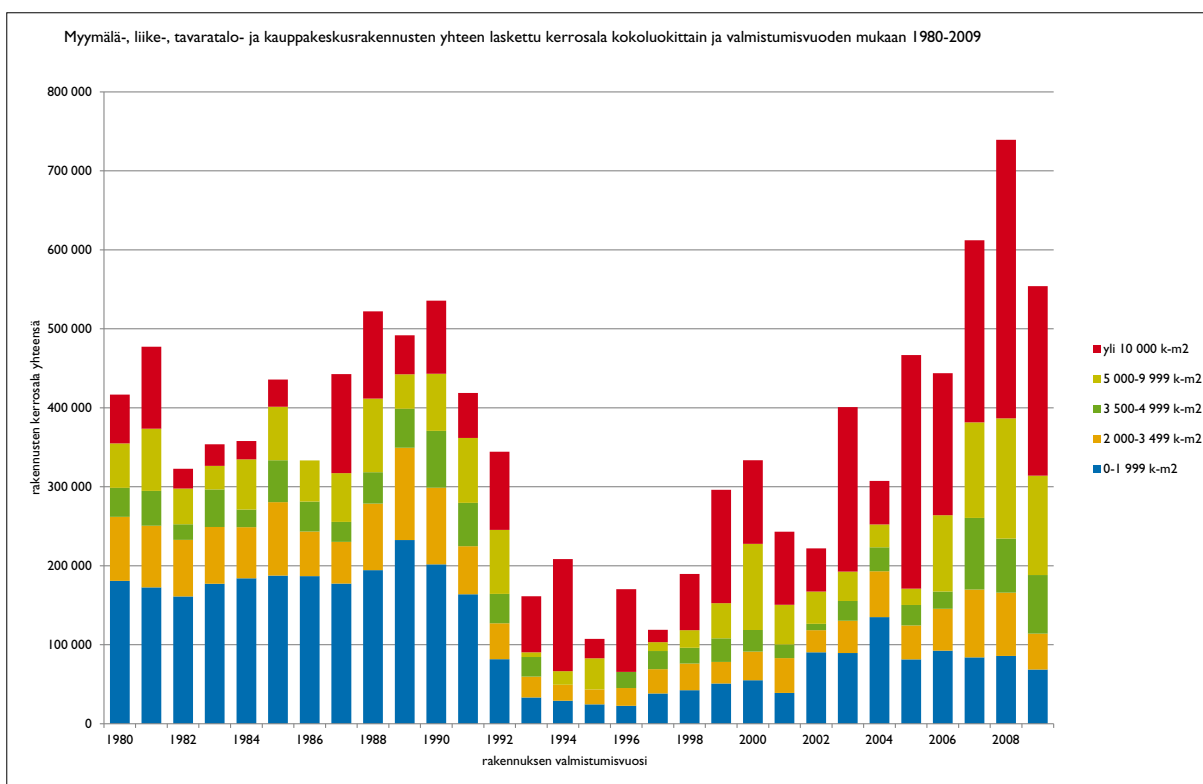
Kaupunkiseuduilla erikoistavarakaupan, joka ei ole tilaa vaativaa, ja tavaratalokaupan työpaikoista yli kaksi kolmasosaa sijoittui vuonna 2009 keskustojen ja alakeskusten jalankulkuvyöhykkeelle. Autovyöhykesijainnin osuus oli erikoistavarakaupassa noin kuusi prosenttia. Paljon tilaa vaativan erikoiskaupan ja moottoriajoneuvokaupan tyypillisin sijaintipaikka kaupunkiseuduilla oli joukkoliikennevyöhyke tai keskustojen ja alakeskusten jalankulkuvyöhykkeen reunavyöhyke (Rehunen 2011).

Keskustojen osuus uudesta rakennetusta myymälä- ja liikerakennusten kerrosalasta on pienentynyt koko ajan. Osuus 1990-luvulla oli reilut puolet 1980-luvun rakentamisesta, ja osuus 2000-luvulla on samoin reilut puolet 1990-luvun rakentamisesta. 1990-luvun jälkeen osuuttaan myymälä- ja liikerakentamisesta ovat kasvattaneet erityisesti muu joukkoliikennevyöhyke sekä autovyöhyke. Autovyöhykkeelle tapahtuneen myymälä- ja liikerakentamisen kasvu on ollut kaikkein voimakkainta. Kaupan tilojen rakentaminen intensiiviselle joukkoliikennealueelle oli 1990-luvun ohimenevä ilmiö. Taajaman ulkopuoliselle alueelle sijoittunut kaupan rakentaminen puolestaan on 2000-luvun uusi ilmiö.

Kuva 57. Myymälä- ja liikerakennusten kerrosalan jakautuminen yhdyskuntarakenteen vyöhykkeille valmistumisvuosikymmenen mukaan Suomen kaupunkiseuduilla. Rehunen/SYKE 2011.

1980-luku oli alle 2 000 m² myymälärakennusten aikaa. 1990-luvulla kaupan rakentaminen ylipäänsä oli vaatimatonta ja 1980-luvun kaltaisiin volyymeihin päästiin vasta 2000-luvun jälkipuolella. Kaupparakentaminen 2000-luvulla on painottunut hyvin suuriin yksiköihin. Liki puolet uudesta kaupan pinta-alasta on yli 10 000 m² rakennuksissa, lisäksi 5 000–9 999 m² rakennusten osuus on vajaa neljännes rakentamisesta.

Kuva 58. Kaupan rakennusten kerrosala kokoluokittain ja rakennuksen valmistumisvuoden mukaan Suomessa vuosina 1980–2009. Rehunen/SYKE 2011.

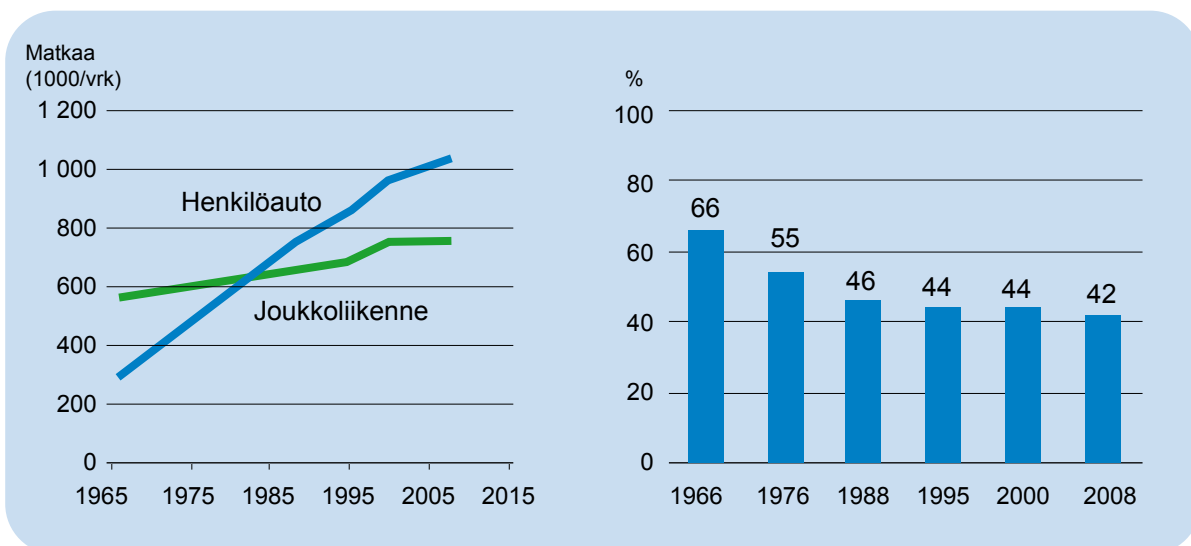
9 Liikkuminen

9.1

Arkiliikkuminen

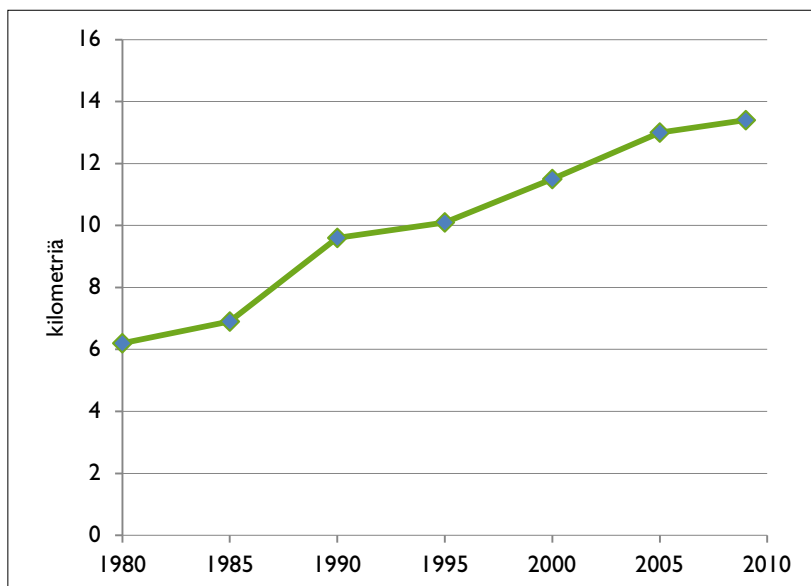
Uusimman henkilöliikennetutkimuksen (2010–2011) mukaan suomalaiset tekevät vuorokaudessa keskimäärin kolme kotimaan matkaa, ja matkojen pituus on keskimäärin 15 kilometriä. Vuorokauden aikana liikutaan kotimaassa keskimäärin yhteensä 41 kilometriä, ja liikkumiseen käytetään aikaa tunti ja kuusi minuuttia. Matkoista 30 % tehdään kevyellä liikenteellä, 58 % henkilöautolla ja 8 % julkisella liikenteellä.

Pääkaupunkiseudulla julkisen liikenteen käyttö on selvästi yleisempää kuin muualla maassa, mutta myös pääkaupunkiseudulla henkilöautolla tehdyt matkat lisääntyvät selvästi nopeammin kuin joukkoliikenteellä tehdyt matkat (kuva alla). Vuonna 2008 joukkoliikenteen osuus pääkaupunkiseudun asukkaiden tekemistä seudun sisäisistä moottoriajoneuvoliikenteen matkoista oli 42 %.

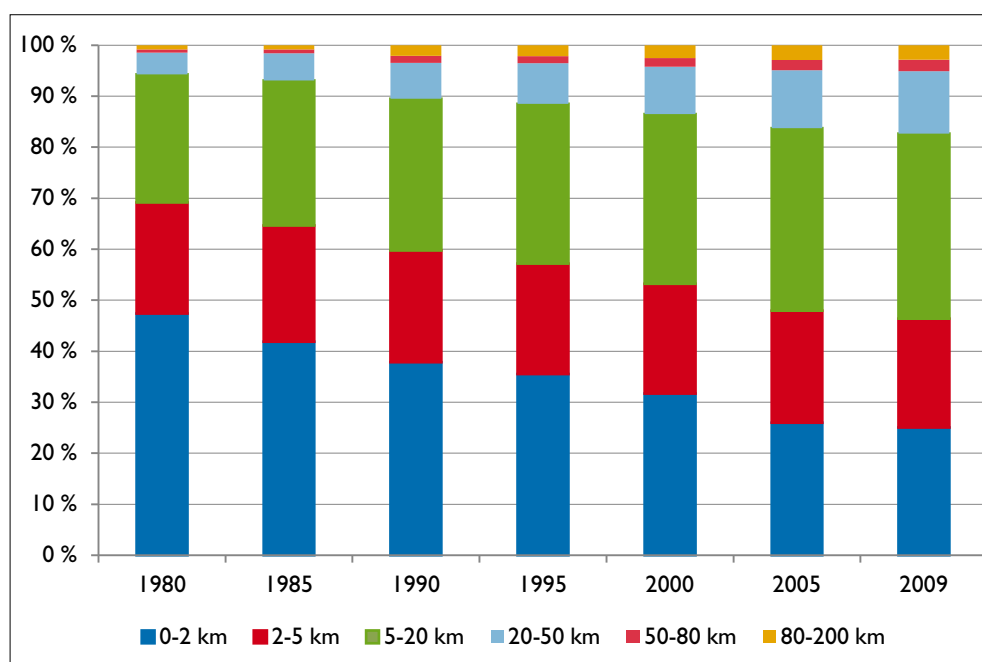
Kuva 59. Henkilöautolla ja joukkoliikenteellä tehdyt matkat pääkaupunkiseudulla (vasen kuva) ja joukkoliikenteen osuus pääkaupunkiseudun sisällä tehdyistä moottoriajoneuvoliikenteen matkoista (oikea kuva). Mukana ovat vain pääkaupunkiseudun asukkaiden tekemät matkat. HSL 2010.

Alle 200 kilometrin pituisten työmatkojen keskimääräinen pituus Suomessa vuonna 2009 oli 13,4 kilometriä (kuva alla). Vuoteen 1990 verrattuna työmatkojen keskipituus on kasvanut 3,8 kilometrillä (YKR 2012). Työmatkojen keskipituus on kasvanut kaikilla kohdealueilla. Helsingin metropolialueella pääkaupunkiseudun kuntien keskimääräiset työmatkat ovat lyhyempiä kuin metropolialueen reunalla KUUMA-kunnissa. Kaupunkiseutujen keskustaupungeissa työmatkat ovat lyhyempiä kuin ympäröivissä kunnissa, paitsi Tampereen kaupunkiseudulla. Työmatkojen keskipituus Suomessa v. 2005 oli yleensä sitä lyhyempi, mitä suuremman kokoluokan taajamasta oli kyse. Kuitenkin yli 100 000 asukkaan taajamissa työmatkojen keskipituus oli suurempi kuin 50 000 – 100 000 asukkaan taajamissa (ELYSE 2012). Työmatkat ovat suurten kaupunkiseutujen reuna-alueilla pitempiä kuin kaupunkiseudun ydinalueilla. Manner-Suomen maakunnista lyhimmat työmatkat vuonna 2009 ovat keskimäärin Pohjanmaalla (10,0 km) ja Keski-Pohjanmaalla (11,1 km). Pisimmät työmatkat ovat Kanta-Hämeessä (17,8 km), Päijät-Hämeessä (15,7 km) ja Varsinais-Suomessa (15,4 km) (YKR/ELYSE SYKE ja TK 2013).

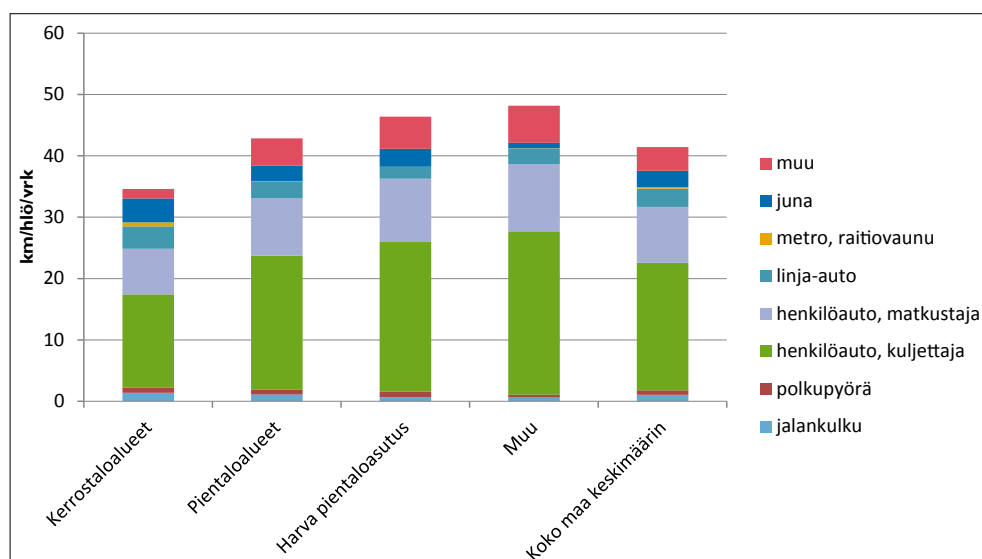
Kuva 60. Alle 200 kilometrin pituisten työmatkojen keskimääräinen pituus Suomessa vuosina 1980–2012. YKR/SYKE ja Tilastokeskus 2012.

Yli viiden kilometrin työmatkojen osuus työmatkoista on jo pitkään ollut kasvussa, kun taas erityisesti alle kahden kilometrin mittaisten työmatkojen osuus on vastaavasti laskenut. Vaikka pitkien työmatkojen osuus työmatkoista on varsin pieni, aiheuttavat ne merkittävän osan työmatkasuoritteesta.

Kuva 61. Työmatkojen pituusjakauman muutos Suomessa vuosina 1980–2009. YKR/SYKE ja TK 2011.

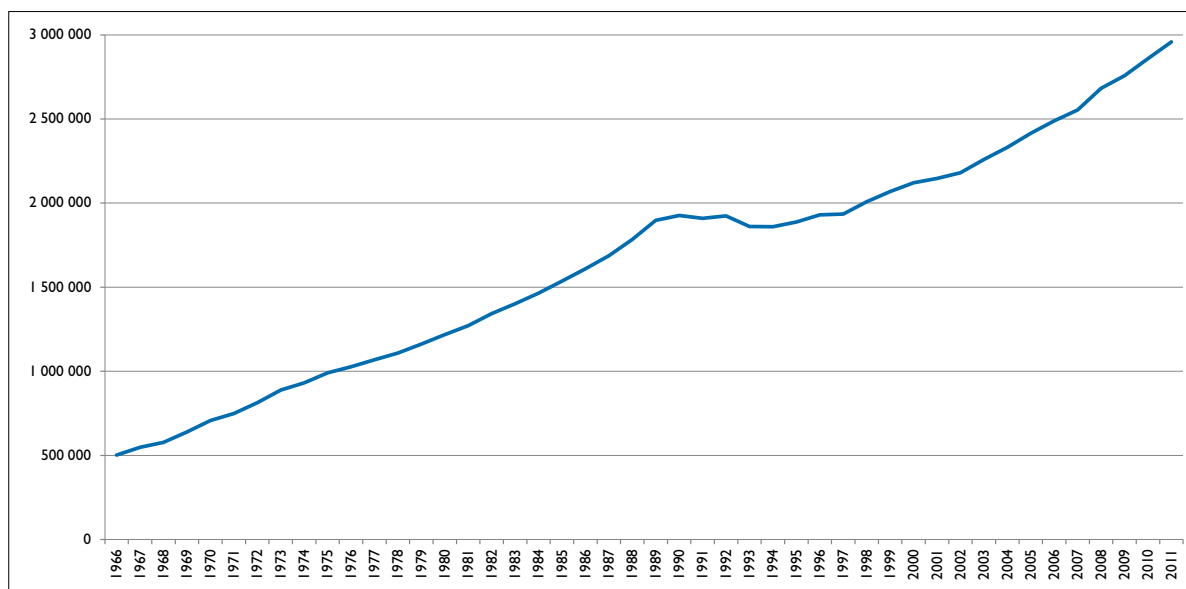
Henkilöliikennetutkimuksen (2010–2011) tulokset osoittavat, että asukkaiden matkasuoritteiden määrä ja kulkutapajakauma vaihtelevat asuinaluetyypeittäin (kuva alla). Matkasuorite on sitä suurempi, mitä harvempaan rakennetusta alueesta on kyse. Tiiviimmillä alueilla matkustetaan vähemmän henkilöautolla ja liikutaan enemmän joukkoliikenteellä ja kävellen. Joukkoliikennematkojen määrä on hieman vähentynyt edellisestä henkilöliikennetutkimuksesta. Erityisesti joukkoliikennematkojen määrä on vähentynyt maaseudulla sekä pienissä ja keskisuurissa kaupungeissa. Pääkaupunkiseudulla ja suurissa kaupungeissa joukkoliikennematkojen määrä on lisääntynyt jonkin verran (HLT 2012b).

Kuva 62. Asuinalueen tyyppi ja matkasuorite kulkutavoittain. HLT 2010–2011.

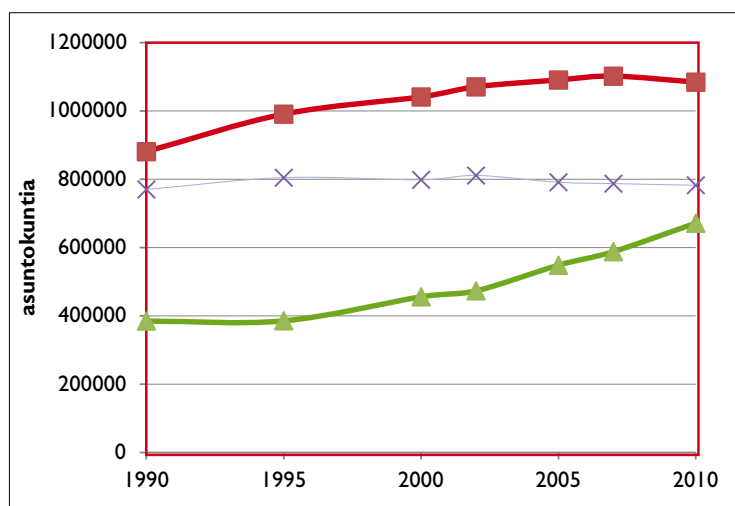
Autoistuminen

Suomen henkilöautokanta kasvanut koko ajan lukuun ottamatta 1990-luvun alun lamaa. Tätä aikaisemmin henkilöautokanta on supistunut ainoastaan 1930-luvun alussa ja sotavuosina. Vuoden 2011 lopussa Suomessa oli 2,96 miljoonaa henkilöautoa. 2000-luvulla henkilöautojen lukumäärä kasvoi puoli miljoonaa autoa enemmän kuin 1990-luvulla. Autojen määrä on kasvanut myös suhteutettuna väestöön, sillä esimerkiksi vuonna 2000 Suomessa oli 412 henkilöautoa 1.000 asukasta kohden, mutta vuonna 2010 jo 534 autoa (ELYSE 2012). Merkillepantavaa on myös se, että mopojen lukumäärä on liki 3-kertaistunut vuoden 2000-luvulla. Myös moottoripyörien määrä on yli 2-kertaistunut 2000-luvulla.

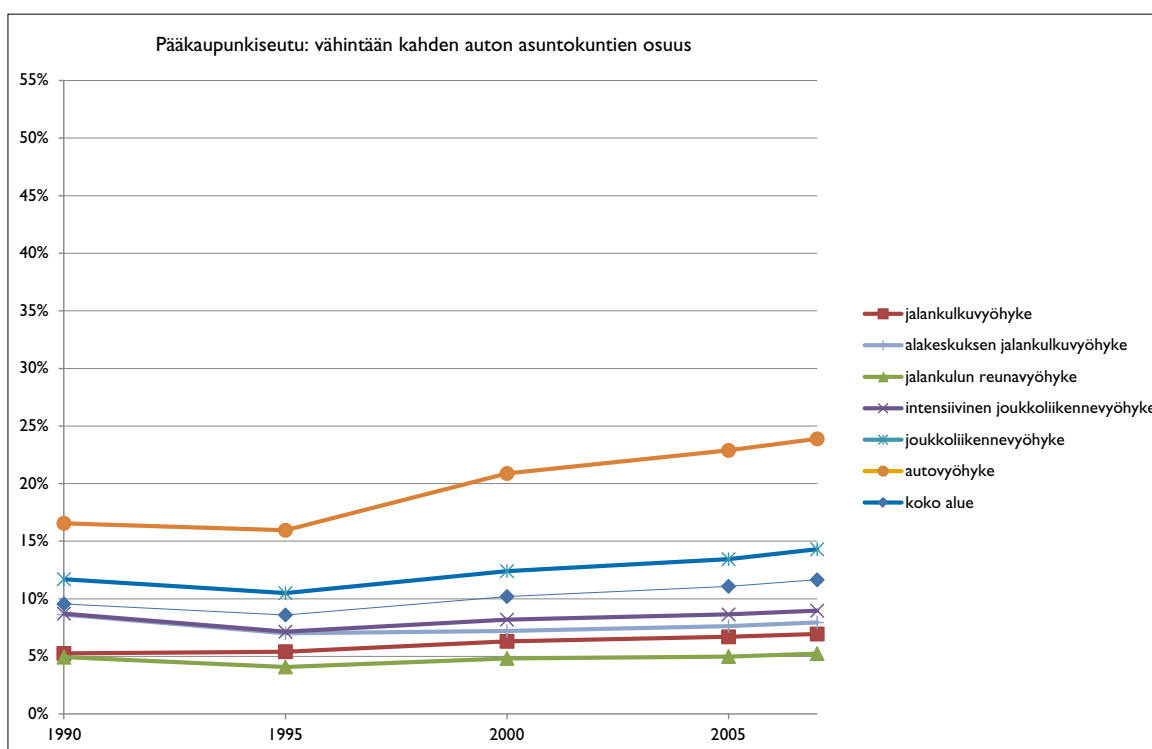
Kuva 63. Henkilöautojen lukumäärän kehitys vuosina 1966–2011. Trafi 2012.

Autottomien asuntokuntien määrä on 1990- ja 2000-luvuilla pysynyt melko vakaina, mutta osuus kaikista asuntokunnista on laskenut. Moniautoisten asuntokuntien (asuntokunnat, joilla on käytössään vähintään kaksi autoa) määrä ja osuus ovat sen sijaan kasvaneet. Erityisesti 2000-luvulla tällaisten asuntokuntien määrä on lisääntynyt selvästi.

Kuva 64. Asuntokuntien autonomistus Suomessa vuosina 1990–2010. YKR/SYKE ja TK 2011.

Kahden tai useamman auton talouksissa asuvien osuus on kasvanut eniten suurten kaupunkiseutujen kehysalueilla. Eri yhdyskuntarakenteen vyöhykkeistä moniautoisuus on yleistynyt eniten autovyöhykkeillä. Helsingin metropolialueen sisemmällä kehysalueella moniautoisuus selvästi yleisempää kuin pääkaupunkiseudulla.

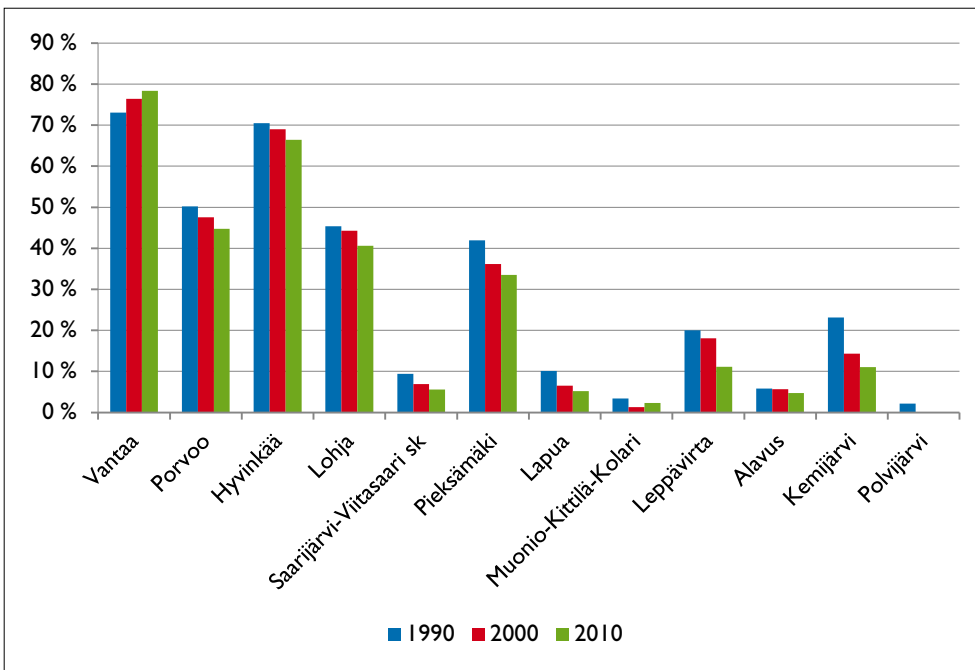
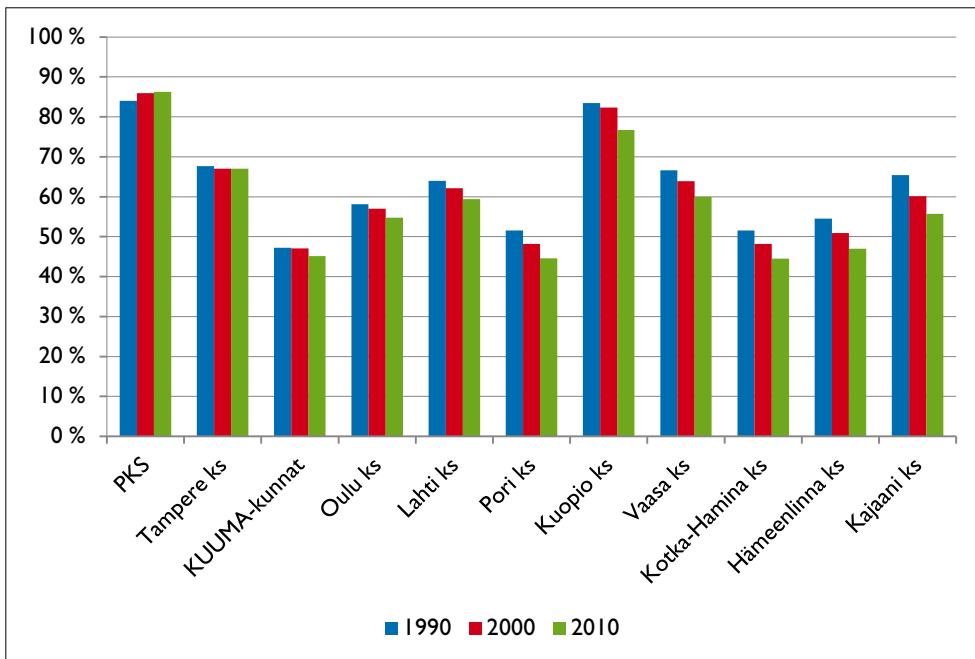
Kuva 65. Vähintään kahden auton asuntokuntien osuus eri yhdyskuntarakenteen vyöhykkeillä pääkaupunkiseudulla vuosina 1990–2007. SYKE/YKR 2012.

9.3

Joukkoliikenteen asema

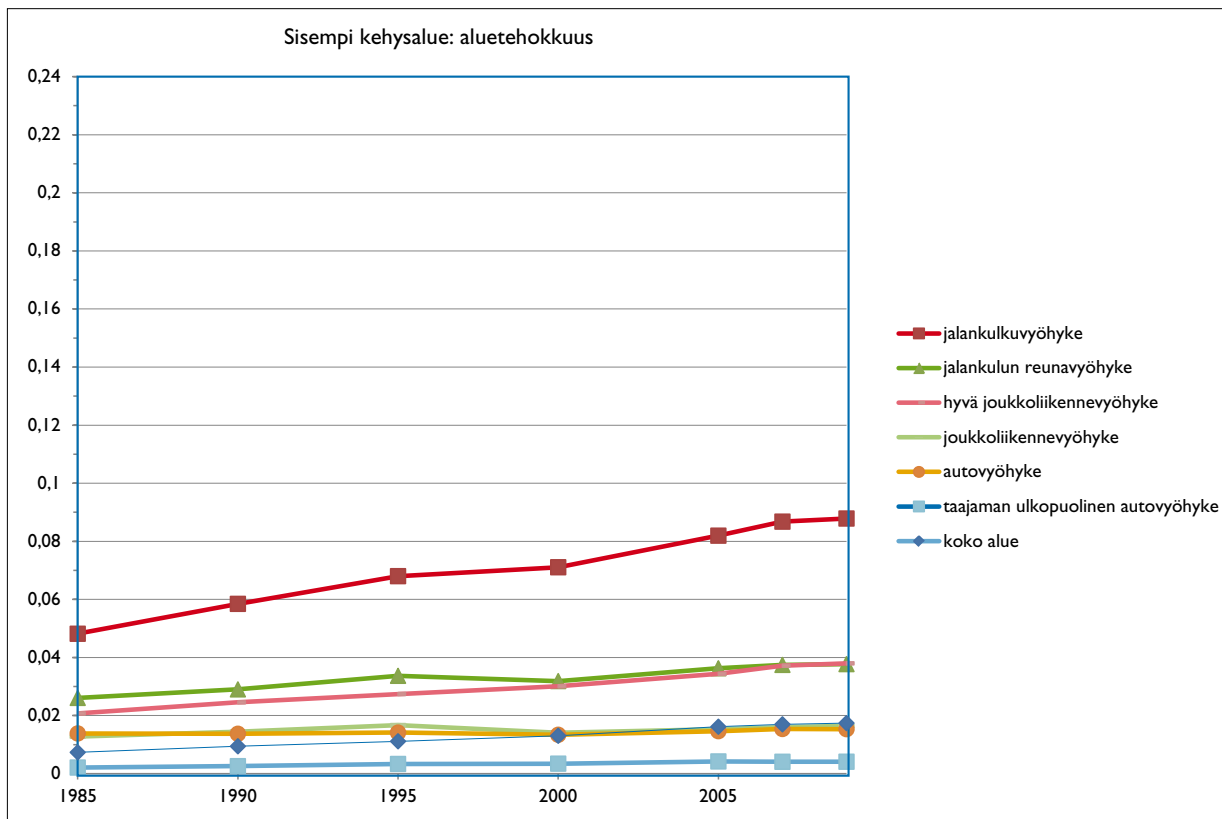
Kannattavan joukkoliikenteen edellytyksenä pidetään yleensä noin 20 asukasta hehtaarilla. Kyseessä on lähinnä indikaattorimainen arvo, joka kuvastaa alueen luonnetta; joukkoliikenteen kannattavuutta se ei itsessään määrittele. Kannattavan joukkoliik-

kenteen alueilla asuvien osuus väestöstä on vuoteen 1990 verrattuna laskenut useimmilla kohdealueilla. Ainoastaan pääkaupunkiseudulla osuus on hieman noussut. Pääkaupunkiseutu ja Kuopion kaupunkiseutu erottuvat korkeimmilla osuuksillaan. Pienimmillä kohdealueilla riittävän väestötiheyden alueita ei juurikaan ole.

Kuva 66. Vähintään 20 asukasta/hehtaari alueilla asuvan väestön osuus koko alueen väestöstä vuosina 1990, 2000 ja 2010. Tarkastelu on tehty 250m x 250m tilastoruuduissa. 'ks' tarkoittaa ko. kaupunkiseudun kaupunkiseututaajamia. YKR/SYKE ja TK 2011.

Helsingin metropolin sisemmällä kehysalueen aluetehokkuus on noussut kaupunkiseudun jalankulkuyöhykkeillä. Myös jalankulun reunavyöhykkeen ja hyvän joukko-liikennevyöhykkeen aluetehokkuus on noussut: viimeksi mainitun yhdyskuntarakenteen vyöhykkeen tehokkuus on kaksinkertaistunut 25 vuodessa. Autovyöhykkeiden aluetiheys on pysynyt koko ajan ennallaan, sekä taajamissa että niiden ulkopuolella.

Kuva 67. Helsingin metropolialueen sisemmän kehysalueen aluetehokkuuden kehitys yhdyskuntarakenteen vyöhyketyypeillä vuosina 1985–2009 (SYKE/YKR 2012).

10 Yhteenvedo ja johtopäätökset

Selvityksessä on tarkasteltu lähinnä yleisiä kehityslinjoja, aluerakenteen kehitystä sekä yhdyskuntarakenteen kehitystä.

Suomen aluerakenne on pitkään polarisoitunut. Syrjäisten alueiden väestö on vähentynyt, ja 2000-luvulla myös useiden kaupunkiseutujen väestö on vähentynyt. Väestönkasvua on pääasiassa kaupunkiseuduilla ja niiden välittömässä läheisyydessä. Siellä kaupungistuminen on ollut erityisen voimakasta. Väestö myös ikääntyy, erityisen selvästi Itä-Suomessa, mutta myös keskisen Suomen vyöhykkeellä. Maa-seudun tyhjeneminen on totaalisesti muuttanut ja muuttamassa haja-asutusalueiden luonnetta.

Työpaikkojen sijoittuminen vaikuttaa aluerakenteeseen ja myös yhdyskuntarakenteeseen. 1990-luku oli laman aikaa. Helsingin, Tampereen ja Oulun alueet selvisivät lamasta parhaiten. 2000-luvulla työpaikkojen määrä on lisääntynyt kaupunkiseuduilla, mutta myös Helsinki-Tampere-vyöhykkeellä. Poikkeuksiakin on, kuten Länsi-Lapin matkailuun perustuva menestys osoittaa. Alkutuotannon työpaikat ovat 2000-luvulla vähentyneet kolmanneksella. Työpaikkarakenteen muutos osassa Suomea on 2000-luvullakin ollut hyvin voimakasta.

Asuntokuntakoko on pienentynyt koko ajan ja yli kahden hengen asuntokuntien määrä on laskenut tuntuvasti. Voimakkaimmin on kasvanut ja kasvaa yhden hengen asuntokuntien määrä.

Asumisväljyys on kasvanut tasaisesti asuntokuntakoon pienenemisen, muuttoliikkeen aiheuttamisen rakentamisen sekä varallisuuden kasvun myötä. Väljimmin asutaan pienissä taajamissa.

Kerrostaloasumisesta tuli yleisin asumismuoto laman aikoihin pientalorakentamisen hiipuessa. Talotyyppien määrän suhde on pysynyt vakiona tuon ajanjakson jälkeen. Kerrostalotuotanto on ollut varsin vakaata verrattuna pientalotuotannon voimakkaisiin suhdannevaihteluihin.

Taajamoitumisaste on noussut tasaisesti, ja taajamien väestötiheys on alentunut tasaisesti. Taajamat kasvavat alueellisesti, vaikka taajamaväestön määrä ei lisääntyisikään. Suurten kaupunkiseutujen haaste on hallita kaupunkiseudun reuna-alueiden rakentamisen sijoittumista – siellä merkittävä osa pientaloista rakennetaan asemakaavoittamattomille alueille. Näillä alueilla suunnittelutarveratkaisuihin liittyvät linjaukset ovat ratkaisevassa asemassa alueen kehittymisen kannalta. Suurten kaupunkiseutujen alueilla 80–90 % asuntotuotannosta kohdistuu olemassa oleviin taajamiin. Asemakaavoitetun alueen väestömäärä kasvaa hieman nopeammin kuin väestömäärä yleensä.

Keskustojen osuus työpaikoista on hienoisessa laskussa. Osin kyse on kaupunkiseudun sisäisestä eri alueiden välisestä dynamiikasta. Kuitenkin vähittäiskaupan työpaikkojen osalta keskustat ovat menettäneet osuuttaan selkeästi muille alueille. Samaan aikaan kaupan yksikkökoko on kasvanut voimakkaasti. Keskustojen väestökehitys ja osuus alueiden väestöstä on vakaa.

Työmatkat pitenevät koko ajan. Joukkoliikenne on kilpailukykyinen liikenneväline ainoastaan osassa Suomea. Helsingin kaupunkiseudun keskeisillä osilla joukkoliikenne on toimivaa. Henkilöautojen määrä on kasvanut liki miljoonalla 2000-luvulla. Yhdyskuntarakenteellisesti hajanaisilla alueilla asuminen edellyttää usein henkilöauton käyttöä.

Suomessa on puoli miljoonaa lomarakennusta. 2000-luvulla niitä rakennettiin n. kolmannes 1980-luvun lomarakennusrakentamisesta. Lomarakentaminen keskittyy tietyille alueille. Lomarakennusten käyttötarkoitusten muutoksia vakituisiksi asunnoiksi ei tapahdu merkittävästi. Toisensuuntainen kehitys on paljon merkittävämpää.

Suomi on monimuotoinen maa. Auerakenteelliset, yhdyskuntarakenteelliset ja jopa elinympäristöä koskevat muutokset tapahtuvat niin hitaasti, että niitä ei havaitse arjessa. Ympäristömme muuttuu myös monista välillisistä syistä, kuten teknologian, informaatioteknologian, talouden, maailmankaupan ja globalisaation aiheuttamien muutosten takia.

Väestö vanhenee ja aluerakenne polarisoituu edelleen tapahtuvan kaupungistumisen myötä. Suuret kaupunkiseudut ovat jo pitkään olleet kasvun moottoreita ja valtaosa kasvusta ja rakentamisesta on kohdentunut niille. Suuria muutoksia on tulossa myös tulevaisuudessa. Kasvun hallinta on tärkeää: miten varmistetaan kustannustehokkaat ja hyvät palvelut, hyvä ympäristö ja ekotehokas yhdyskunta. Miten varmistetaan hallittu ja suunniteltu rakentaminen myös kasvavien kaupunkiseutujen reuna-alueilla? Selvitys osoittaa, että tapahtuneen rakentamisen suurimmat ongelmat ovat nimenomaan kasvavien kaupunkiseutujen reuna-alueilla. Siellä syntyy suunnittelematonta taaja-asutusta, jossa käyttökustannukset (palvelut, työssäkäynti, infrastruktuuri) pitemmällä ajanjaksolla ovat suuria niin asukkaille kuin kunnillekin.

Toisaalta Suomessa on kuntia, joissa rakennetaan kaksi asuntoa vuodessa ja jossa maankäytön ongelmat ovat aivan erilaisia. Näiden alueiden on löydettävä tulevaisuutensa strategian ydin muista tekijöistä kuin väestönkasvusta. Tuo ydin voi olla esim. matkailussa, osa-aikaisessa asumisessa, luonnonarvoissa, luonnonvarojen hyödyntämisessä – paikan mahdollisuuksien ja näkemyksien mukaan.

LÄHTEET

- Ahponen, M., Herkkola, H. / Ramboll Oy (2012). Tutkimus alueidenkäytön kehittämisestä ja ympäristössä tapahtuneista muutoksista valituilla kohdealueilla. Ympäristöministeriö. Julkaisematon
- Elinympäristön seurannan tietojärjestelmä (ELYSE) (2012). Suomen ympäristökeskus.
- GISALU-Tietojärjestelmä (2012). ELY-keskukset ja Suomen ympäristökeskus.
- Helminen, V., Ristimäki, M. (2007). Kaupunkiseutujen haja-asutusalueen väestömuutokset Suomessa 1980–2005. Suomen ympäristö 9 | 2007. Ympäristöministeriö.
- Helminen, V., Ristimäki, M. & Oinonen, K. Taajamakasvun perusuran laskentamalli Suomen 34 suurimmalle kaupunkiseudulle 2005–2050. <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=117829&lan=fi>
- Helsingin kaupungin tietokeskus (2011). Helsinki alueittain.
- Henkilöliikennetutkimus 2010–2011 (2012). Suomalaisten liikkuminen. Liikennevirasto.
- Henkilöliikennetutkimus 2010–2011 (2012b). Joukkoliikenne. Faktakortti. Liikennevirasto.
- Helsingin seudun liikenne (2010). Liikkumistottumukset Helsingin seudun työssäkäyntialueella vuonna 2008.
- Kaavoituksen seurannan tietojärjestelmä (2012). Suomen ympäristökeskus.
- Laurila, L., Kalliola, R. (2008). Rakennetut meren rannat 2005. Ympäristöministeriön raportteja 3/2008. <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=83462>
- Palttila, Y., Niemi, E. (2003). Työvoimavirta kaupunkiin, rahavirta maalle päin. Tietoaika 03/2003. Tilastokeskus
- Rehunen, A. (2011). Vähittäiskaupan toimipaikkojen ja suurten kaupan rakennusten sijoittuminen. Kaupunkiseutujen yhdyskuntarakenteen monikeskuksisuus ja kauppa –hanke. <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=127639&lan=fi>
- Rehunen, A. (2012). Maaseudun asuinrakennuskannan muutokset. Vaille vakinaisia asukkaita jääneiden talojen sijainti ja käyttö. Esitys Alueidenkäytön tietojärjestelmät –seminaarissa 25.9.2012.
- Suomen ympäristökeskus (2012). Kaupunki-maaseutu –aluetytologia työn materiaali. Julkaisematon.
- Tilastokeskus (2011). Rakennukset ja kesämökit. http://www.stat.fi/til/rakke/2010/rakke_2010_2011-05-26_kat_001_fi.html
- Trafi (2012). Ajoneuvokantatilastot.
- Yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmä (YKR) (2012). Suomen ympäristökeskus.

KUVAILULEHTI

Julkaisija	Ympäristöministeriö Rakennetun ympäristön osasto	Julkaisu-aika Huhtikuu 2013		
Tekijä(t)	Kari Oinonen, Satu Vesala ja Mika Ristimäki			
Julkaisun nimi	Rakennetun ympäristön kehityspiirteitä. Alueidenkäytön muutokset 1990- ja 2000-luvuilla			
Julkaisusarjan nimi ja numero	Ympäristöministeriön raportteja 12 2013			
Julkaisun teema				
Julkaisun osat/ muut saman projektin tuottamat julkaisut				
Tiivistelmä	Raportissa on tarkasteltu Suomen alue- ja yhdyskuntarakenteen kehitystä 1990- ja 2000-luvuilla. Tavoitteena on ollut tuottaa tietoa maankäyttö- ja rakennuslain toimivuuden arvioinnin tueksi. Tarkasteluajanjakso on valittu siten, että siihen sisältyy sekä rakennuslain että vuoden 2000 alusta voimaan tulleen maankäyttö- ja rakennuslain aikaista kehitystä. Tapahtunut kehitys ei luonnollisestikaan riipu pelkästään lainsäädännöstä; erityisesti 1990-luvun alun lama vaikutti myös alueidenkäytön kehitykseen riittävän ja tämä on otettava huomioon, kun verrataan 1990-luvun ja 2000-luvun kehitystä. Riittävän pitkä 20 vuoden aikajänne antaa kuitenkin hyvän kuvan rakennetun ympäristön pitempiaikaisista muutoksista. Muutoksia on tarkasteltu aluerakenteen osalta koko maan tasolla. Muilta osin tarkastelu on painottunut työtä varten valittujen, Suomen erilaisia olosuhteita ja erilaista kehitystä kuvaavien alueiden tarkasteluun. Työssä on tarkasteltu - kaupungistumiskehityksen voimakkuutta ja maaseudun kehitystä, - valtakunnallista väestö- ja työpaikkakehitystä eri alueilla, - lomarakentamisen kehitystä - asumisen muutoksia - autoistumiskehitystä ja joukkoliikenteen asemaa - keskustojen muutosta - kaupan kehitystä sekä - taajamakehityksen luonnetta. Tärkeimmät havainnot ovat: - Suomen kehitys on voimakkaasti eriytyvää. Väestö ja työpaikat keskittyvät tietyille kaupunkiseuduille ja syrjäinen maaseutu tyhjenee. Väestö vanhenee vauhdilla, ja muutos vaihtelee alueittain. - kasvavien kaupunkiseutujen kehitys on haaste: kaupunkiseutujen reuna-alueet rakentuvat paikoin suunnittelemattomasti - päivittäistavarakauppa on siirtynyt keskustoista muualle - kaupan yksikkökoko on kasvanut merkittävästi - työmatkat pidentyvät koko ajan - joukkoliikenteen asema on vaikea monilla alueilla.			
Asiasanat	aluerakenne, rakentaminen, yhdyskuntarakenne, asuminen, liikkuminen, taajamoituminen, kauppa, keskustat, maankäytön suunnittelu			
Rahoittaja/ toimeksiantaja	Ympäristöministeriö			
		ISBN 978-952-11-4163-8 (PDF)		ISSN 1796-170X (verkkokj.)
	Sivuja 74	Kieli suomi	Luottamuksellisuus julkinen	
Julkaisun myynti/ jakaja	Julkaisu on saatavana vain internetistä: www.ym.fi/julkaisut			
Julkaisun kustantaja	Ympäristöministeriö			
Painopaikka ja -aika	Helsinki 2013			

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Miljöministeriet Avdelningen för den byggda miljön	Datum April 2013
Författare	Kari Oinonen, Satu Vesala och Mika Ristimäki	
Publikationens titel	Rakennetun ympäristön kehityspiirteitä. Alueidenkäytön muutokset 1990- ja 2000-luvuilla (Utvecklingsdrag i den byggda miljön. Förändringar i områdesanvändningen på 1990- och 2000-talet)	
Publikationsserie och nummer	Miljöministeriets rapporter 12 /2013	
Publikationens tema		
Publikationens delar/ andra publikationer inom samma projekt		
Sammandrag	I rapporten studeras hur region- och tätortsstrukturen har utvecklats i Finland på 1990- och 2000-talet. Målet har varit att ta fram information som stöd för bedömningen av hur markanvändnings- och bygglagen fungerar. Granskningsperioden har valts så att den inbegriper den utveckling som skett under dels den tidigare byggnadslagen och dels markanvändnings- och bygglagen, som trädde i kraft vid ingången av år 2000. Utvecklingen är naturligtvis dock inte enbart beroende av lagstiftningen. I synnerhet recessionen i början av 1990-talet påverkade också områdesanvändningen och dess utveckling, och det bör beaktas när man jämför utvecklingen under 1990-talet och 2000-talet. En tidsperiod på 20 år kan anses vara tillräcklig för att ge en bra bild av de långvariga förändringar som den byggda miljön genomgått. De ändringar som hänför sig till regionstrukturen har studerats i riksomfattande täckning. Till övriga delar har granskningen fokuserats på de regioner som valts ut för arbetet och som skildrar olika förhållanden och varierande utveckling i Finland. Arbetet har varit inriktat på - urbaniseringens genomslag och utvecklingen på landsbygden - den riksomfattande befolknings- och arbetsplatsutvecklingen - utvecklingen när det gäller fritidsbyggande - förändringar i boendet - utvecklingen när det gäller bilismen samt kollektivtrafikens roll - förändringen i centrumen - handelsutvecklingen och - tätortsutvecklingens art. De viktigaste observationerna: - det finns stora skillnader i den utveckling som sker i Finland. Befolkningen och arbetsplatserna är koncentrerade till vissa stadsregioner, och glesbygden avbefolkas. Befolkningen åldras i rask takt, och förändringen varierar mellan olika regioner. - de växande stadsregionernas utveckling är en utmaning: i randområdena kring stadsregionerna sker byggandet ställvis planlöst - dagligvaruhandeln har flyttat ut från centrumen - handelsenheternas storlek har ökat märkbart - arbetsresorna förlängs kontinuerligt - kollektivtrafiken är i trångt läge i många områden.	
Nyckelord	regionstruktur, byggande, tätortsstruktur, boende, resor, urbanisering, handel, centrum, planering av markanvändningen	
Finansiär/	Miljöministeriet	
		ISBN 978-952-11-4163-8 (PDF)
	Sidantal 74	Språk Finska
		Offentlighet Offentlig
		ISSN 1796-170X (online)
Beställningar/ distribution	Julkaisu on saatavana vain internetistä: www.ym.fi/julkaisut	
Förläggare	Miljöministeriet	
Tryckeri/tryckningsort och -år	Helsingfors 2013	

DOCUMENTATION PAGE

<i>Publisher</i>	Ministry of the Environment Department of the Built Environment			<i>Date</i> April 2013
<i>Author(s)</i>	Kari Oinonen, Satu Vesala and Mika Ristimäki			
<i>Title of publication</i>	Rakennetun ympäristön kehityspiirteitä. Alueidenkäytön muutokset 1990- ja 2000-luvuilla (Developments in built environment features Changes in land use in the 1990s and 2000s)			
<i>Publication series and number</i>	Reports of the Ministry of the Environment 12 /2013			
<i>Theme of publication</i>				
<i>Parts of publication/ other project publications</i>				
<i>Abstract</i>	The report examines the development in Finland's regional and urban structures in the 1990s and 2000s. The aim was to provide information in support of assessing the efficacy of the Land Use and Building Act. The review period has been chosen with a view to including the development under the previous Building Act, as well as under the Land Use and Building Act in force as of the beginning of 2000. Naturally, the development is not dependent on the legislation alone. In particular, the economic recession of the early 1990s had an impact on land use development, and this must be taken into account when comparing development in the 1990s and the 2000s. Nevertheless, a time span of 20 years is sufficiently long to provide a good picture of longer-term changes in the built environment. Changes related to the regional structure have been examined at the national level. In other respects, the focus was on the regions selected for the study, representing the various conditions and different trends in development in Finland. The report examines: - the intensity of urbanisation and development of rural areas - demographic trends at the national level and job development in various regions - development and construction of holiday housing and facilities - changes in housing - trends in motorised traffic and the level of public transport - changes in city centres - retail development - characteristics of urban development Key observations include the following: - Development in Finland is strongly differentiated. The population and jobs are concentrated in certain urban regions, and remote rural areas are experiencing population decline. The population is ageing at a rapid pace, with the rate of change varying between regions. - The development of growing urban regions poses a challenge: in some places, the fringes of urban regions are being built without planning. - Retail stores for daily consumer goods have moved from city centres to other areas. - The size of retail units has increased substantially. - Commuting distances are constantly increasing. - Many regions have a difficult situation with public transport.			
<i>Keywords</i>	Regional structure, construction, urban structure, housing, transport, migration to urban areas, retail, centres, land use planning			
<i>Financier/ commissioner</i>	Ministry of the Environment			
		ISBN 978-952-11-4163-8 (PDF)		ISSN 1796-170X (online)
	No. of pages 74	Language Finnish	Restrictions For public use	
<i>For sale at/ distributor</i>	Edjulkaisu on saatavana vain internetistä: www.ym.fi/julkaisut			
<i>Financier of publication</i>	Ministry of the Environment			
<i>Printing place and year</i>	Helsinki 2013			

Tämä selvitys liittyy ympäristöministeriössä kuluvalle hallituskaudella käynnissä olevaan maankäyttö- ja rakennuslain toimivuuden arviointiin. Raportissa kuvataan, minkälaisia muutoksia ympäristössä on 1990- ja 2000-luvuilla tapahtunut. Tarkasteluajanjakso on valittu siten, että siihen sisältyy sekä aikaisemmin voimassa olleen rakennuslain että vuoden 2000 alusta voimaan tulleen maankäyttö- ja rakennuslain aikaista kehitystä.

Työssä keskitytään yhtäältä kaupunkiseutujen taajama-alueisiin ja taajamien läheiseen maaseutuun, mutta myös kaupunkiseutujen ulkopuolisiin alueisiin sekä valittuihin yksittäisiin kuntiin. Yleisellä tasolla kehitystä kuvataan koko valtakunnan tasolla ja hieman tarkemmin valituilla kohdealueilla.

Selvitys on tehty Suomen ympäristökeskuksessa. Paikkatietopohjaiset aineistot ja seurantamenetelmät ovat kehittyneet voimakkaasti viime vuosien aikana. Raportissa on hyödynnetty erityisesti Suomen ympäristökeskuksen Yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmää YKR ja muuta paikkatietopohjaista aineistoa.

Työssä kuvataan kiinnostavalla tavalla rakennetun ympäristön kehityspiirteitä ja nykyistä tilannetta ja sitä voidaan maankäyttö- ja rakennuslain toimivuuden arvioinnin lisäksi käyttää taustatietona myös monessa muussa yhteydessä.

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment